

HALKBİLİMİ

Halk Sanatları Vakfı Yayınıdır

Mustafa Serdengeçti

Sezer Kaşer

HALK SANATLARI VAKFI

61. Sayı

 HASDER
EL SANATLARI MERKEZİ

İdadi Sokak No:1, Selimiye Camii yanı, Lefkoşa-Kıbrıs

e-posta: hasder@hasder.org

Tel: 0392 228 9020

Web: hasder.org

Halkbilimi

HASDER Halk Sanatları Vakfı Yayınıdır

Yıl: 37, Sayı: 61
2023, Lefkoşa
Kapak resmi:
Mustafa Serdengeçti
Sezer Kaşer

Sahibi ve Yayın Yönetmeni
HASDER Halk Sanatları Vakfı adına
Kani KANOL

Yayın Kurulu
Engin ANIL
Ahmet ERDENGİZ
Şevket ÖZNUR
Tuncer BAĞIŞKAN
Öcal ERTEN

Grafik Tasarım Sayfa Düzenleme
Gaye ÖZARIN ERTEN
Tutku GÜRSUN

HASDER
Selimiye Meydanı No:1 Lefkoşa 99010 - Kıbrıs
Tel: (0392) 228 9020
Web: hasder.org
E-mail: hasder@hasder.org

Hiçbir koşul ve şart altında dergimiz ve Yayın Kurulu ile yayıncısı Halk Sanatları Vakfı yayınlanan yazıların içerik ve bilimsel sorumluluğunu yüklenmemektedir. Yayınlanan çalışmaların hertürlü sorumluluğu ilgili yazarlara aittir.

ISSN: 1986-0935

ÖNSÖZ

Değerli Okurlar,

1986 yılında başladık Halkbilimi dergimizin yayınına. O günden, bugüne 37 yıl geçti. İlk sayımızı Ortam gazetesinin basıldığı matbaada, kendimiz dizdik, pikajını kendimiz yaptık. 32 sayfa olarak matbaanın baskıcısı olan HASDER üyelerinden bir arkadaşımızın gönüllü katkısıyla ve Halk Sanatları Derneği yayın organı olarak bastık gece yarısından sonra.

Çok büyük bir heyecanla örgütlenmiş yirmili, otuzlu yaşlarda yurtsever genç bir gruptuk. O yıllarda egemenlerin hiç hoşuna gitmeyen işler yapıyorduk. Toplumda o zamana kadar Rum halkoyunları olarak reddedilen, okullarda oynatılmayan Karşılamalar, Sirtolar, Kasap Oyunları gibi halkımızın, özellikle kırsal bölgelerde her düğünde eğlencede oynamakta olduğu oyunları, kendi olanaklarımızla köylerde araştırmalar yaparak ve videolara kaydederek sahnelemeye başlamıştık.

Bunun yanında bütün köylerde yaşlılarımız tarafından giyilen siyah dizlikleri, halkdansları ekibimizin gösterilerinde, dansçılarımıza giydirip sahneye çıkarmıştık. Kadın ekibimize ise sahne kıyafeti olarak önlüklü basma kostümler yapmıştık. Tüm bunları, Kıbrıslı Rumlar tarafından da benimsenmiş, Kıbrıs'a özgü kültürel değerler olarak Kabul gördüğü için, egemen çevreler tarafından "Rumcular" olarak ilan edilmiştik.

Bu çok zor ve haksız bir ortamdı HASDER için. Derneğimize gelen gençlerin ailelerine baskılar, tehditler yapılıyor, kamuya başvuran arkadaşlarımız sırf HASDER üyesi oldukları için işe alınmıyorlardı.

İşte böyle bir ortamda `Halkbilimi` isimli bir yayın organımız olsun, araştırmalarımızı, yaptığımız çalışmaları, görüşlerimizi, dünyadaki bilimsel tartışmaları elimizden geldiğince bu dergimizde yayınlayalım diye karar alıp yola çıkmıştık.

O günden bugüne teknoloji öylesine gelişti ve değişti ki, biz de elimizden geldiğince bu gelişmelere ayak uydurarak dergimizi ayakta tutmaya çalıştık yıllardır. Bugün yaşadığımız olaylara ve süreçlere bakıyoruz da yeniden benzer saldırılar ve suçlamalarla karşı karşıya kalıyoruz. Şimdi de sosyal medya üzerinden ve bazı yazılı basında bu gerici, faşist saldırılar hortlatılmaya çalışılıyor.

Bu sayımızı, işte bu gelişen olaylar ışığında ve yeni teknolojilere ayak uydurmaya çalışarak, e-dergi olarak yayınlamaya karar verdik. Baskı fiyatları bugün için bizim karşılayabileceğimiz miktarları aşmış durumda. Bu sayıyı yine kendi olanaklarımızla gönüllü arkadaşlarımızın katkılarıyla hazırladık ve e-dergi olarak yayınlıyoruz. Dergimizin yayınına son vermektense, sesimizi ve bilimsel çalışmaları yayınlamaya devam edebilmek için bu yolu deneyeceğiz. Bundan sonrası için ise tekrar bir değerlendirme yapacağız ve ona göre ilerleyeceğiz.

Dergimize yazılarıyla katkıda bulunan tüm değerli araştırmacı yazar arkadaşlarımıza, yayın kurulumuza ve emeği geçen herkese, içtenlikle teşekkür ediyoruz. İyi okumalar dileyerek, kültürel mirasımıza sahip çıkmaya devam edeceğimizi buradan herkese duyurmak istiyoruz.

Kani Kanol
HASDER Başkanı

İÇİNDEKİLER

- 2** Kıbrıs Türklerinin Kökeni, yeniden bir değerlendirme
Ahmet Erdengiz
- 16** Kıbrıs Havaları Derneği Repertuarında Yer Alan Kıbrıs Türklerinde Sosyal Ve Kültürel Unsurlar
Dr. Cemal Onalt Müezzın
- 25** KKTC’de Çalışan Müze Görevlilerinin Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarının Korunup Aktarılmasına İlişkin Bilgi ve Görüşleri
Doç. Dr. Burak Gökbulut
Doç. Dr. Mustafa Yeniasır
- 36** Başlangıcından Bugüne, Kıbrıs’ta Halk Oyunları; Araştırmalar ve Sonuçları
Aytaç Çağın
- 45** Kıbrıs Türk ve Rum Masallarının Ortak Yönleri
Şevket Öznur
- 73** Alevkayası’ndaki Tarihi Sour Magar Vank Ermeni Manastırı
Tuncer Bağışkan
- 76** Bir Sirto Hikayesi
Kani Kanol
- 86** Mustafa Serdengeçti ve Sezer Kaşer Anı Gecesi Anlatıları
Mehmet Birinci
Mehmet Levent
Gülay Kaşer
- 97** Yok Olurken
Ulus Irkad

KIBRIS TÜRKLERİNİN KÖKENİ, YENİDEN BİR DEĞERLENDİRME

AHMET ERDENGİZ

Summary:

The island of Cyprus came under total Ottoman control after a protracted and bloody war which lasted almost 13 months. War ended when Famagusta, the last Venetian stronghold surrendered in 1571. By then the capital city Nicosia, and port town of Famagusta, the economic hub of the island laid in ruins. The large estates belonging to the Latin nobility, and responsible for the production of the main cash crops such as cotton, wheat and sugarcane, were desolate. The sugar mills and the salt works which contributed a sizable income to the treasury of the island were in total disarray and disrepair. An Ottoman study carried out just after the fall of Nicosia, in 1570, indicated that out of 832 villages, 225 were empty and in ruins. Burdened with the huge expenses of the long lasting overseas war and the rebuilding of the Ottoman fleet after its destruction at the Battle of Lepanto just after two months following the Ottoman victory in Cyprus, necessitated the revitalization of the island's economy rapidly so that it could start to contribute to the coffers of the empire. First attempts to boost the island's population and workforce with voluntary settlers, induced by free land and later by tax breaks, failed to kindle enough interest. In 1572, İstanbul issued orders to the governors of central and south Anatolia for the exile of villagers, nomads and semi-nomads to Cyprus. The prime directive was "one out of every ten household" and "artisans" to be registered and exiled to Cyprus. While the exile directives did not differentiate between the moslem and non-moslem subjects, very few Christians joined the exiles. Between 1573 and 1578 Turcoman villagers, Yörüks (nomadic Turcomans) and Kızılbaş Turcs (essentially Turcomans who supported the Safevid dynasty of Persia and practised a heterodox version of Islam, considered by İstanbul as heretical). Ottoman registers listing the names, religion and homeland of those exiles prove beyond shadow of doubt that the Turkish Cypriots are mostly the descendents of those 16. century Turcoman settlers from Anatolia. The number of local Christians who converted to Islam and joined the ranks of the Turkish Cypriot community between 1571 and 1878 when finally British took over the administration of the island, remains very small as indicated by the existing Ottoman Sheria court recods, where conversions were recorded.

I.Bölüm

Osmanlı büyükelçisi Kubad Çavuş 23 Mart 1570 tarihinde Venediğe ulaştı. Beraberinde padişah II.Selim'in ve Sadrazam Sokollu Mehmet Paşa'nın Venedik docuna muhatap mektuplarını getirmişti. Bu mektuplara, daha doğru bir deyişle bu ültimatolara verilecek yanıtlar Kıbrıs'ın kaderini belirleyecekti.¹Venedik Senatosu'nun yanıtının olumlu olması halinde kimsenin burnu dahi kanamadan Kıbrıs Osmanlı hakimiyetine geçecek, adadan ayrılmak isteyenler taşınabilir tüm mallarını da alarak adadan ayrılacaklar, kalanlar Osmanlı adaletinin güvencesinde yaşamlarını kaldıkları yerden sürdürebileceklerdi. Bu durumda, belki de,16. ve 17. yüzyılda gerçekleşen boyutta, Anadolu'dan nüfus aktarımı da gerekmeyecek, günümüz Kıbrıs'ında ne kayda değer büyüklükte bir Türk toplumu, ne de bir Kıbrıs sorunu var olacaktı.

Orijinalleri halen Venedik Devleti Arşivi'nde muhafaza edilmekte olan mektuplardan II. Selim'e ait olanı Kıbrıs'ın teslim edilmemesi halinde Osmanlı donanması denizden saldırırken, padişahın da bizzat kara kuvvetlerinin başında savaşa katılarak ordularını kumanda edeceği bildirilmekte, Sokollu'nun mektubunda ise olası bir savaşın getireceği yıkımdan bahisle, esasen Venedik'ten hayli uzakta olan bu adanın, sulh yoluyla devri talep edilmekteydi.²

Uzun tartışmalardan sonra Venedik Senatosu Osmanlı ültimatomunu reddederek savaş kararı almış, bu karar da Kubad Çavuş vasıtasıyla İstanbul'a duyurulmuştu.³ 4 Temmuz 1570 tarihinde Osmanlı donanmasının Tuzla'ya yaptığı çıkarma ile başlayan Kıbrıs savaşı yaklaşık

13 ay sonra, 1 Ağustos 1571 tarihinde Mağusa'nın teslim olmasıyla sona erdi. Ülkenin başkenti Lefkoşa beş hafta süren saldırılardan, yoğun topçu ateşinden, sokak çatışmalarından ve yağmadan dolayı büyük hasar görmüştü. Adanın en büyük ticaret merkezi ve liman kenti olan Mağusa ise yaklaşık on ay süren muhasaradan sonra bir harabe haline gelmişti ve bir daha da eski haline dönemedi.⁴

Bir yıldan fazla süren savaş neticesinde adanın pamuk, şeker kamışı, buğday gibi tarımsal ihraç ürünlerini yetiştiren Venedikli asillere ait büyük çiftlikler, şekerhaneler ve tuzlalar işlevlerini yitirmiş, bunlara ait köylerde yaşayanlar köylerini terk ederek daha güvende olacakları dağlara kaçmışlar veya kaçabilen Latin ve Rum asıllı zanaatkarlar, ustalar, tüccarlar ve entellektüeller adayı terk etmişlerdi.⁵ Araştırmacı Dr. Şenol Çelik'in harab ve terk edilmiş köyler hakkında yapmış olduğu bir tespite göre, halen savaşın sürdüğü Mağusa şehrine yakın bazı köyler hariç, ada genelindeki 832 köyden, 225'i harap vaziyettedir. Bu da Kıbrıs'taki yaklaşık her dört köyden birinin atıl veya harap vaziyette olduğunu göstermektedir. Bu durumda adanın yeniden "mamur hale getirilmesi", yani "şenlendirilmesi" için Osmanlı İdaresi'nin neden sürgün yöntemini seçtiğini ve bu yöntemi gerekirse güç kullanarak kısa sürede devreye koymaya çalıştığını izah etmektedir.⁶

Diğer taraftan adanın güvenliğinin sağlanması için yerel nüfusa güvenilemeyeceği de kısa sürede anlaşılmıştı. Adada bazı yerel unsurların Venedik ile gizli olarak irtibatlarını sürdürdükleri tespit edilmişti.⁷ Diğer yandan, Kıbrıs'ın tamamının Osmanlı yönetimine geçmesinden sadece iki ay sonra Papa'nın teşvikiyle oluşturulan bir donanma İnebahtı Körfezi'nde çok kötü komuta edilen Osmanlı donanmasının büyük bir bölümünü yok etti.⁸ Uzun ve denizaşırı bir operasyonu gerektiren Kıbrıs savaşının harcamalarına, yeniden ve süratle bir donanma inşasının masrafları da eklenince merkezi hazinenin zora girmesi kaçınılmaz oldu. Bu nedenle Kıbrıs'ta ekonomik yaşamın yeniden canlandırılarak vergi gelirlerinin artırılması ve güvenliğin sağlanabilmesi için esnaf, zanaatkar, çiftçi ile hayvancılardan oluşan, Devletin sadakatlerine güvenebileceği Müslüman bir topluluğun (bunu Türk olarak da okuyabiliriz) adaya süratle iskan edilerek nüfus dengesinin sağlanması kaçınılmaz olmuştu. Kıbrıs çok geçmeden Kıbrıs Türklerinin atalarıyla tanışacaktı.⁹

Öncelikle, yeni ele geçirilen bu adaya kendi isteğiyle gidip yerleşmek isteyenlere kolaylıklar sağlanması ve engel olunmaması için Karaman vilayeti kadılarına bir hüküm gönderildi. Bu gönüllülerin kaç kişi olduklarını, kimlerden meydana geldiğini ve kaç kişinin gerçekten malını mülkünü satarak Kıbrıs'a göç ettiğini bilmiyoruz.¹⁰

Henüz Mağusa kuşatmasının sürdüğü günlerde bir başka gönüllü iskân projesi daha ortaya çıktı. Peykârioğlu Hasan isimli zeamet sahibi biri Karaman bölgesinden 2000 aileyi Kıbrıs'a göçürebileceği vaadiyle Lala Mustafa Paşa'ya yanaşmış, Paşa da bunun karşılığında Hasan'ı Kıbrıs Defter Kethüdalığına tayin etmişti. Bu kadar önemli boyutta gönüllü göçü kapsayan proje İstanbul'un da dikkatini çekmiş ve payitaht sürekli olarak bu projenin akıbeti hakkında bilgi talep etmiştir. İstanbul'dan gelen baskılar üzerine Hasan gönüllü göçmen sayısını 2000'den 1000 aileye indirmiş, ancak bu sözünü de tutamayınca kethüdalık görevinden azledilmişti.

Projenin başarısızlığı üzerine merkez, Lala Mustafa Paşa'ya Şam ve Halep'ten nüfus transferi için gerekeni yapmasını emretmiş fakat Paşanın bu girişimleri de sonuçsuz kalmıştır.¹¹

Gönüllü göçü teşvik çerçevesinde İstanbul dikkatini bu kez de Niğde, Kayseri, Konya ve Lârende sancaklarına çevirdi. Bu sancakların kadılarına gönderilen hükümde, Kıbrıs'a gönüllü olarak yerleşecek köylülerin yurtlarındaki statülerinin adada da aynen korunacağını duyurulması ve gitmek isteyenlere engel olunmaması emrediliyordu.¹² Ancak bu gönüllü göç projesi de beklenen neticeyi vermedi. İstanbul bunun üzerine aynı kadılara gönderdiği ikinci bir hükümde, Kıbrıs'a gidecekler üç yıl süreyle vergi muafiyeti verileceğinin ve eli silah tutanların, istemeleri halinde, maaşlı ve tımarlı olarak orduya kaydedileceklerinin duyurulmasını emrediyordu. Ancak, bunun da beklenen etkiyi yapmadığını görüyoruz.¹³

İstanbul, tüm bu başarısız girişimler karşısında bir kere de şansını sayıca kalabalık suçlu topluluklarının adaya sürülmesinde denemeye karar verdi. İlk olarak Konya, Lârende, Niğde ve İçel'de ikâmet eden, hırsızlık, yolsuzluk ve her türlü kötülükle çevrelerine zarar veren "Mellaş Arapları" denen zümrenin tutuklanarak askeri birlikler eşliğinde Kıbrıs'a sürülmesi yönünde ilgili kadılara talimat verildi. Bu hükümde geçen Mellaş Arabı deyiminin büyük olasılıkla çingâne topluluklarını kastettiği ve etnisite belirtmediği tahmin edilmektedir. Geçmişte rüşvet vererek Devletin takibinden kurtulmayı başaran Mellaş Araplarından kaç kişinin Kıbrıs'a sürülebildiğine dair elimizde yeterli bilgi yoktur.¹⁴

Devlet genel sürgün uygulamasına geçmeden hemen önce, Halep Beylerbeyine ve dizdarına bir hüküm göndererek Halep ve çevresinde haydutluk yapan ve ismi çeşitli arazi yolsuzluklarına da karışan Kosunoğlu Hamza ve adamları ile Halep halkından 200 hanenin adaya göçürülmesi talimatını vermişti. Hane halkından yapılacak seçimde iyi karakterli insanların tespitine özen gösterilmesi istenmiş, ayrıca bekâr zanaatkârların da bu listeye dahil edilmesi emredilmiştir.¹⁵ Aynı şekilde Rum vilayetini tahrirden sorumlu Ömer Bey'e de benzeri bir emir gönderilmiş ve vilayette bulunan topraksız köylülerin tespit edilerek Kıbrıs'a göçürülmesi istenmiştir. Ancak, İstanbul artık büyük kapsamlı ve gerekirse zor kullanılarak yapılacak sürgünlere başlamak üzere olduğundan, bu emirlerin akıbetini takip etmedi.¹⁶

Kıbrıs'ın tüm kontrolünün Osmanlı İdaresi'ne geçtiği 1 Ağustos 1572 tarihinden itibaren bütün adayı kapsayan yeni bir yönetim kurulmuş, yapılan tahrir ile vergi verebilecek nüfusun miktarı ve yapısı tesbit edilmiş, halen üretim yapan veya atıl durumdaki köylerin sayısı belirlenmiş, adada hangi ürünlerin yetiştirildiği ve miktarları saptanmış, tuzla ve şekerhanelerle ilgili araştırmalar yapılmış, inşa edilen garnizon ve kalelerle adanın güvenliği sağlanmıştı. Bunların yanı sıra, 7 Ekim 1571 ile 7 Ekim 1572 tarihlerini kapsayan bir bütçe de hazırlanarak adanın ekonomik potansiyeli ve gelir-gider tablosu belirlenmişti. Kısaca Kıbrıs İdaresi, merkezi hükümet tarafından aktarılabilecek büyük miktardaki nüfusun nereye iskân edilebileceği, hangi üretim dalına yönlendirilebileceği hususunda bilgi, düzen ve donanımına sahip hale getirilmişti.¹⁷

Tüm bu düzenlemeler yapılırken, geçmiş yıllarda Karadeniz bölgesinde ve Balkanlarda olduğu gibi, nüfus yapısındaki dengeyi sağlamak için uygulanan Müslümanlaştırma politikası

Kıbrıs'ta devreye konmadı. Onun yerine 19 Ağustos 1572 tarihinde Anadolu, Rum, Karaman ve Zulkadriye kadılarına hitaben detaylı bir hüküm gönderilerek sürgün işlemleri resmen başlatılmış ve hükmün uygulanışı da yakından takip altına alınmıştı.¹⁸

Ancak başlangıçta Anadolu vilayetinden de sürgün yapılması öngörülmüşken hüküm sonuna sonradan eklenen bazı kayıtlar arasında bulunan “vilayet-i Anadolu” ve “Aydın livası kazası” ibarelerinin üstü çizilmek suretiyle bu yerler sürgün dışında tutulmuştur. Büyük bir olasılıkla, Anadolu eyaletinin listeye dahil edilmesi durumunda sürgüne tabi hane sayısının çok büyük boyutlara ulaşılacağı hesaplanmış ve bundan vazgeçilmiştir. Nitekim hüküm Karaman, Teke, İçel, Bozok ve Alaiye'ye ulakla gönderilmiş, Rum vilayeti için yazılan hüküm, bu bölgeyi tahrire memur edilen Ömer Bey'e elden verilmiştir. Hüküm metninin sonuna sonradan eklenen Teke livasıyla ilgili “her on hânedan bir olacak beş bin yediyüz yirmi hane” formülü öngörülen sürgünün boyutları hakkında bir bilgi vermektedir.¹⁹

Kadırlara gönderilen söz konusu sürgün hükmü, adanın verimli arazilerinden, güzel hava ile suyundan ve sağlanan güvenlikten övgüyle bahsettikten sonra aşağıdaki özelliklere sahip kişilerin aileleriyle birlikte sürgüne tabi tutulacağını belirtmektedir:

Taşlı ve engebeli arazide ikâmet edip yeterli tarım arazisine sahip olmayanlar,

Halk arasında kavgacı ve eşkiya olarak bilinenler,

Tahrir (sayım) sırasında vergi vermemek için deftere yazılmayanlar,

Bahse konu bölgelerin yerlisi olmayıp sonradan gelip yerleşenler,

Kendi arazisi olmayıp kiracı olanlar,

Aralarındaki arazi anlaşmazlığı uzun zamandan beri çözümlenemeyenler,

Yer ve yurtlarını terk ederek şehir ve kasabalara yerleşen köylüler,

Kasaba ve şehirlerde yaşayıp sorun yaratan başıboş işsizler,

Ribahorluk (faizcilik ve tefecilik) edenler.

Ayrıca pabuşçu, başmakçı, derzi, takyeci, kemhacı, hallaç, kazzaz, aşçı, mumcu, semerci, nalband, debbağ, demirci, benna, taşçı, kuyumcu, kazancı gibi zanaatkârların da dahil olacağı

“... her neviden şehir ve kasabat hanelerine göre on haneden bir hane” esasına göre sürgünün gerçekleştirilmesi istenmektedir. Sürgün emrinin dikkat çekici yönlerinden biri de sürgüne tabi kişiler arasında etnik veya dini ayırım yapmamasıdır. Özellikle, “...erbab-ı hiref ü ehl-i sanayi”den sayılan benna yani inşaat ustası, taşçı, kuyumcu ve dülger gibi meslek dalları Anadolu’da gayri-müslimler yani Ermeniler ve Rumlar arasında yaygındır. Nitekim sürgün defterlerinde de çok az sayıda olsa da bazı gayri-müslimin ismine rastlanmaktadır. Ancak bunların tümünün etnik açıdan Rum ve Ermeni olduklarını söylemek de mümkün değildir. İsimlerine bakıldığı zaman özellikle Ermeni sürgünler arasında hristiyanlaşmış Türklerin varlığını tesbit etmek olasıdır. 1937 yılında toplanan İkinci Türk Tarih Kongresi’ne, Prof. Hasan Fehmi Turgal tarafından sunulan “Mülga Şer’iye Mahkemeleri Sicilleri Üzerinde İncelemeler” başlıklı bildiride bu konuda önemli saptamalarda bulunulmuştu.²⁰

Sürgün defterlerinin hazırlanması, sürgünlerin nasıl yapıldığı, karşılaşılan zorluklar, özellikle Yörük ve Kızılbaş cemaatlerinin sürgününde karşılaşılan başarısızlıklar önemli konular olmakla birlikte bu araştırmanın kapsamı dışında kalmaktadır.

İstanbul, öncelikle 5720 haneyi Kıbrıs'a göçürmeyi öngörmüştür. Bu aileler Orta ve Güney Anadolu'dan geleceklidir. Bir araştırmaya göre, “ her on haneden bir hane” kıstasına göre Karaman vilayetinden 3150, İçel sancağından 865, Bozok sancağından 726, Teke sancağından 500 ve Alaiye sancağından 488 olmak üzere 5729 ailenin Kıbrıs'a sürülmesi öngörülmüştür. Sürgünlerin yapıldığı tarihlerde İçel sancağının da Karaman vilayetinin bir parçası olduğu düşünülecek olursa yerleşik ve yarı-yerleşik durumdaki sürgünlerin yüzde 70'in Karaman'dan göçürülmesinin planlandığı ortaya çıkmaktadır. Ancak vilayet merkezi durumundaki Konya şehrinden hiçbir sürgün yazılmamıştır.²¹

Günümüze ulaşabilen sürgün defterleri vasıtasıyla yerleşik veya yarı-yerleşik hanelerin geldiği vilayetleri, sancakları, bu sancaklara bağlı mezra, mahalle ve köylerin isimlerini biliyoruz.²² Bu defterlere kaydolun aile reislerinin, bekârların ve gönüllü olarak adaya gitmek isteyenlerin isimlerini, mesleklerini, varsa suçlarını hatta karakterlerini dahi biliyoruz. Lojistik nedenlerle sürgün defterlerinin hazırlanmasında yaşanan gecikmeler,²³ hedef kitlelerin büyük bir bölümünün “kendi ihtiyarlarıyla” yani gönüllü olarak sürgüne katılmayı reddetmesi, hatta bazı köylülerin sürgün korkusuyla kaçmaları neticesinde bazı köylerin boşalması, dikkatleri sürgün hükmündeki “şirret ü şekâ ile meşhur” olanlara öncelik verilmesi emrine çekmiştir.²⁴

Sürgün hükmü gereğince aralarından belli sayıdaki kişileri sürgün defterine yazdırmak zorunda olan köy ve kasaba halkı, Prof. Barkan'ın ifadesiyle “... ekseriya işsiz, güçsüz insanları veya türlü ahlâki zaaf ve kusurları sâbit olmuş bulunanları seçmekte ve herhangi bir şekilde damgalandığı için aralarında kalmasını arzu edemeyecekleri kimselerden bu sûretle âdetâ kurtulmağı istemektedirler. Neticede tatbikatta yukarıda tetkik ettiğimiz sürgün hükmünün mânâ ve mâhiyeti değişmiş gözükmekte ve sürgün âdetâ azgın ve kabahatlıların toplanıp cezâen sürülmesi, cemiyetin vücudu arzu edilmeyenlerin şerrinden kurtarılması, temizlenmesi gibi bir şekil almaktadır. Bu sûretle, âkıbeti meçhul ve arzuya şayan gözükmeyen bir seyahate çıkarmak için kendi aralarından seçmek mecburiyetinde kaldıkları adamların tâyininde bâzan türlü bahâne ve iftiraların, hatta gazezin rol oynamamasına imkân yoktur. Defterlerde tercihan sürgün olarak seçilmeye vesile teşkil eden kusurların herkes için ayrı ayrı kaydedilmiş bulunması, bize zamanın ve muhitin örf ve âdetleri ve umûmiyetle suç teşkil eden belli başlı mevzûları hakkında pek zengin misaller vermektedir.”²⁵

Sürgün defterlerinde isnad edilen suçlar arasında müzevirlik, yalancılık, şirretlik, yalancı şahitlik, hırsızlık, eşkiyalık, katillik, kan davası sürdürme, başkasının karısına veya cariyesine saldırmak, oğlancılık, haramzadelik, zina, kız iffal etmek, anasını dövmek, imana sövmek, karısının fahişelik etmesine göz yummak, mescidin halısını çalmak, evinin camiye yakın olmasına rağmen hanesine çengi ve cariye ile nâmahrem kadın getirip eğlenmek, karısıyla livata etmek, şarap içmek, ramazan günü zina etmek, küfürbazlık, oğlunun karısıyla veya kaynanası ile yatmak, kızılbaşlık, ribahorluk (faizcilik ve tefecilik), haberi olmadan Müslümanları kefil yazdırmak, deyyusluk (karısını para karşılığında zina yapmaya zorlayan) ve avâriz ve nüzül vergilerini ödemez gibi suçlar bulunmaktadır.²⁶

Ancak bu veriler Kıbrıs'a göçürülenlerin tümünün sabıkalılardan, haydutlardan, vasıfsız işsizlerden ve kanunu çiğneyenlerden oluştuğu intibasını oluşturmamalıdır. Adaya göçenler arasında bu yolculuğa kendi istekleriyle katılmak isteyerek sürgünlistelerine isimlerini yazdıran pekçok çiftçi, işçi, zanaatkâr ve az sayıda da olsa okur yazar takımından kişiler vardır. Özellikle 16. ve 17. yüzyılın ilkyarısına kadar yapılan sürgünlerde göç edecek kişiler hakkında kefil isteme şartı da bulunmakta idi.²⁷

Diğer yandan, sürgün defterlerinde yer almayan ancak haydutluk, hırsızlık, talan etme, dini sapkınlık (Kızılbaşlık) gibi suçlardan dolayı sonradan Kıbrıs'a sürülen göçebe aşiret ve cemaatler ile adi veya siyasi suçlardan dolayı 1572 yılından itibaren cezai amaçlarla adaya sürülen münferit şahıslar, sürgün cezası verilmiş hükümlülerle birlikte adaya göçürülmesi emredilen aileleri ve çete mensuplarını 1572 sürgün emri çerçevesinde değerlendirmemek gerekir. Elimizdeki arşiv belgelerine dayalı veriler hiçbir şüpheye yer bırakmayacak derecede açık ve nettir. Yerleşik ve yarı-yerleşik düzen içerisinde yaşadıkları mezra, köy, kasaba ve şehirlerden sürgün metoduyla adaya göçürülen nüfusun çok büyük bir bölümü tartışmasız Türkmendir.²⁸

Ancak, çeşitli nedenlerden dolayı planlanan nüfus transferini gerçekleştiremeyen İstanbul, arşiv belgelerinde "konar-göçer taifesi" olarak nitelendirdiği tam göçebe Türkmenlere yani Yörük cemaatlerine de el attı. Yörüklerin Kıbrıs'a sürülmesiyle ilgili siyasi, ekonomik, sosyal hatta dini nedenlerin tartışılması bu araştırmanın dışındadır. Yörük sürgünleriyle ilgili olarak ana kaynağımız sürgün defterlerinden çok önemli karar ve emirlerin yazıldığı "mühime" defterleridir; çünkü Yörük sürgünleri daha çok ceza kaynaklı sürgünlerdir. Göç ederken geçtikleri bölgelerdeki yerleşik halk, Yörüklere ait hayvan sürülerinin verdikleri zarardan dolayı sürekli onlardan şikayetçi olmuşlar, bu nedenle de Yörükler çoğu zaman Kıbrıs ve Suriye'nin Rakka bölgesine sürülmek suretiyle cezalandırılmışlardır. Diğer sürgünler gibi Kıbrıs'a göçürülmek istenen Yörük cemaatleri de tamamen Türkmenlerden oluşmaktadır.²⁹

Türkmenlerin ve Yörüklerin yanı sıra adaya sürülen bir diğer topluluk da Kızılbaşlardır. Bu isim, daha çok Osmanlı İmparatorluğu gibi bir Türk devleti olan İran Safevi Devleti yanlısı Türkmenlere verilse de, bazı durumlarda genel olarak Anadolu'daki isyankâr Alevi cemaatleri için de kullanılmıştır. Sürekli olarak Devlet tarafından baskı altında tutulan, bazı zamanlarda toplu katliamları için hüküm verilen, Kızılbaş Türkmenleriyle ilgili, 3 numaralı mühimme defterindeki 413 sayılı hüküm hem bu zulmün boyutlarını yansıtmakta, hem de Kıbrıs ile alakası bulunmaktadır. İstanbul'un, Rum Eyaleti beylerbeyisine, bölgesindeki tüm Kızılbaşların katledilmesi emrini vermesi üzerine çaresiz kalan ve bu boyutta bir katliamı gerçekleştiremeyeceğini anlayan beylerbeyi, Payitahta gönderdiği cevabi yazıda bu emrin yerine getirilmesi durumunda memlekette canlı insan kalmayacağını bildirmişti. Bunun üzerine olayın ciddiyetini kavrayan İstanbul, geri adım atarak Sünni mezhebi dışındaki Mülhid ve Rafizi olan (dinden çıkmış, sapkın) bütün Kızılbaşların tutuklanmasını, evleriyle olan alakalarının kesilmesi için tüm mallarının satılmasını ve asker eşliğinde tümünün Kıbrıs'a sürülmesini emretmişti.³⁰

Kıbrıs'ın Osmanlı idaresine geçmesini müteakip 16. ve 17. yüzyıllarda değişen büyüklükteki Kızılbaş grupları, bazen doğrudan iskân projesi fakat daha çok cezalandırılmak amacıyla adaya sürülmüştür. Cezalandırmak amacıyla sıklıkla Kıbrıs'a sürülen bu grupla ilgili olarak, Prof. Saim Savaş, Kızılbaşlığın Anadolu'da sürdürülen Safevi propagandası neticesinde, XVI. yüzyıl başlarından itibaren, Osmanlı Halk İslamı'nın Alevilik ve Sünnilik olarak ikiye ayrılması sonucunda ortaya çıktığını ifade etmektedir. Prof. Ahmet Yaşar Ocak'a göre ise "Râfîzîlik veya Kızılbaşlık, İslami ve mistik bir cila altında eski inançlarını koyu bir tutuculukla koruyan konargöçer ve yarı göçebe halk kesimi içinde kendisini vergiye bağlayıp yerleşik hayata geçirmeye zorlayan Osmanlı yönetimine karşı yaşadığı sosyo-ekonomik bunalımı kullanmak suretiyle tahrik eden Şii propagandanın etkisiyle oluşan yeni bir siyasi-dini ve sosyo kültürel yapılanıştır."³¹

Türkmen, Yörük ve Kızılbaş aşiretleri ile ilgili şikayet ve sürgün emirlerinin bulunduğu mühimme defterlerinde bu cemaatlerden veya gruplardan tam olarak kaç kişinin adaya sürülebildiği ve adanın hangi bölgelerine iskan edildiğine dair fazlaca bilgi yoktur. Bunlardan sürgün öncesinde dağlara kaçıp saklandığı için adaya sürülemeyenlerin, yolda firar edenlerin, hatta bindirildikleri geminin kaptanını öldürerek Anadolu'ya geri dönenlerin olduğunu da biliyoruz. Bazı cemaat mensuplarının ise bir müddet adada ikâmet ettikten sonra yurtlarına firar ettikleri de mühimme defterlerinde kayıtlıdır. Anadolu'ya göre farklı iklim koşulları ve salgın hastalıklar nedeniyle hayli sürgünün de telef olduğu kayıtlarda ifade edilmektedir.³² Ancak 1573 yılında başlayabilen sürgünler ve iskân girişimleri sürgün edilecek halkın toplanamaması, nakliye için yeterli gemi bulunamaması ve kötü hava şartları nedeniyle kesintilere uğrasa da, aralıklarla da olsa 1581 yılına kadar sürdü.

Osmanlı arşiv belgelerine dayalı köken araştırması bizleri kesin bir sonuca götürüyor. Kıbrıs Türkleri Anadolu'dan gelen Türkmenlerin, Yörüklerin ve Kızılbaşların torunlarıdır.³³ Kıbrıs Türk toplumu 1570 ile 1900 yılları arasında yaklaşık 300 yıllık bir oluşum süreci geçirmiştir. Bu oluşum süreci içerisinde bünyesine aşağıdaki unsurları alarak 20. yüzyıl başlarındaki yapısına ulaşmıştır:

12. yüzyıldan beri adada varlığını sürdüren küçük Türkopol kolonisinden arta kalanlar, Lüzinyan ve özellikle Venedik döneminde şeker kamışı ve pamuk üretimi için adaya getirilen Afrika kökenli köleler, 1570 sonrasında adayı terk edemeyen, özellikle kırsal bölgelerde yaşayan Latin asıllı kadınlar, tımarlarını kaybetmemek için görünürde İslamiyeti kabul eden asker kökenli üst düzey Latinler, tarihi süreç içerisinde ihtida eden Rum, Ermeni ve Maronitler, Latin idaresinde daha çok Mısır ve Ortadoğu'dan, Osmanlı döneminde de daha çok Anadolu ve Rumeli'den adaya göçen çingâneler, Osmanlı döneminde Afrika ve diğer ülkelerden getirilerek köle olarak satılanlar, 19. Yüzyıl sonlarına kadar sadece görünüşte Müslüman olan ve Türk toplumuna katılmayı seçen Linobambakiler, Rus mezaliminden kaçan ve Kıbrıs'a ulaşabilen Çerkez göçmenleri. Bu unsurlar listelendiği zaman Kıbrıs Türk toplumunun bünyesine katılan Türk asıllı olmayan unsurların sayısını hayli yüksek gösterse de, arşiv belgeleri bunu söylememektedir. Diğer yandan, Theodore Papadopoulos, Costas Kyrris ve Kyriakos Hadjiioanou gibi Rum araştırmacıların ısrarla vurguladıkları Kıbrıs Türk toplumunun

oluşum sürecindeki en önemli unsurun ihtida, yani Hristiyanlıktan Müslümanlığa geçen Rum ve Latinlerle İslamiyeti seçen gizli-Hristiyanlar (Linobambakiler) olduğu iddiası kesinlikle doğru değildir. İhtida konusunda bize kesin bilgiler verebilecek nüfus ve arazi tahrirleri, birleştirilmiş vergi mükellefleri ve taşınmaz mal sahiplerinin sayımlarını içeren temettuat defterleri, cizye defterleri, ihtidaların kayıtlı olduğu Şeri Mahkeme sicilleri ve Batı tarzında yapılan 1831 nüfus sayımı ile ilgili veriler artık elektronik ortamda ve kolayca ulaşılabilir durumdadır. Orijinalleri Türkiye'deki arşivlerde korunan sürgün ve ilgili mühimme defterlerinin tümü de araştırmacıların istifadesine açılmıştır.³⁴

Adanın Osmanlı idaresine geçmesinden sonra toplu din değiştirmelerinin yaşandığına dair özellikle de Rum kaynaklı iddiaların doğru olmadığını arşiv belgeleri açıklıkla göstermektedir. İlk vergi amaçlı ve sadece erkekleri kapsayan nüfus tahririnin (vergi mükellefleri sayımı) 1572 yılı gibi, adada Osmanlı idaresinin başlamasından hemen sonra yapıldığı gerçeğinin gözden kaçırılmaması gerekmektedir. Bu tahrir bize daha sonraki yıllarda gerçekleştirilen çeşitli tahrirlerle kıyaslama yaparak adanın ilerleyen yıllardaki sosyo-ekonomik ve demografik yapısı üzerinde sağlıklı çalışmalar yapmamızı mümkün kılmaktadır.³⁵

Esasen, İstanbul'un geçmişte Rumeli'de yaptığı gibi adayı İslamlaştırmak gibi bir kaygısı da yoktu. Sürgün emirlerinin devreye konduğu ilk günden itibaren Devletin tek amacı, adanın "şenlendirilmesi" yani ekonomik açıdan bozulan refah seviyesinin yükseltilerek vergi gelirlerinin artırılmasıdır.³⁶ Dolayısıyla adadaki gayri-müslim topluluklar üzerinde İslamiyeti kabul etmeleri hususunda herhangi bir baskı olmadığı gibi sırf cizye vergisinden kurtulmak için Rumların toplu olarak İslamiyet'e geçtikleri iddiasını sürdürmek tarihi veriler ışığında artık mümkün değildir. Konu hakkında Ömer Lütfi Barkan'ın 1950'li yıllarda yapmış olduğu değerlendirme bugün de geçerliliğini aynen korumaktadır: "Çalışıp kazanan ve dolayısıyla vergi verecek adama devletin ihtiyacı o kadar çoktur ki, bir taraftan Kıbrıs'ta boş olan toprakları işleyecek adam bulmak için her türlü vâsıtalarla insan toplamaya çalışırken; diğer taraftan, Kıbrıs'taki Hristiyan halkın uzun ve yıkıcı bir harbin neticesi olarak zayıf düştüklerini hesâba katarak, onlara ihtimam edilmesini, kendilerini toplamalarına meydan verilmesini, bilhassa kaçmamalarını temin için daha evvel gayet şiddetli hükümler verilmektedir."³⁷

İstanbul bu siyasetin bir göstergesi olarak, savaş öncesinde adadan kaçarak Venediğe sığınan veya savaş öncesinde Venediğe gidip de geri dönemeyen Rumların adaya dönüş için yaptıkları başvuruyu süratle onaylayıp gerekli kolaylığın gösterilmesi ve herhangi bir şekilde engel olunmaması için Hersek Sancakbeyi Kasım'ı talimatlandırarak dönüşlerini kolaylaştırmıştır.³⁸ Devletin, Kıbrıs'ta nüfus dengesini kurmaya çalışırken ihtidayı, yani gayri-müslimlerin İslamiyete geçişini özendirmediğinin ilginç kanıtlarından biri de, adanın kalkınması için bir başka gayri-müslim topluluğu adaya getirebilmek için çabalamasıdır. İstanbul, imparatorluğun Selanik, Halep ve Safad gibi çeşitli merkezlerinde yaşayan Yahudilerden bir kısmını Kıbrıs'a sürebilmek için defalarca girişimlerde bulunmuştur. Ticari başarılarıyla bilinen bu toplumun, yaşadıkları yerlerden Kıbrıs'a sürülme girişimleri her defasında Yahudiler tarafından yerel makamlara verilen rüşvetler nedeniyle başarısız olmuştur. Örneğin Safad şehrinden getirilmek istenen ancak sonra vazgeçilen 1000 kişilik Yahudi topluluğu, bu girişimlerin boyutunu yansıtmaları

açısında önemlidir. Kıbrıs'a, sürgün emriyle olmasa da, Safad'a göç eden 100 kişilik bir Yahudi kafilesine, su almak için uğradıkları Mağusa limanında, Kıbrıs makamları elkoymuş ve zorla da olsa adaya iskânları sağlanmıştı.³⁹

Kıbrıs Türklerinin atalarının adaya ayak basmalarından bu yana yaklaşık 450 yıl geçmiş bulunmaktadır. Geçen bu süre zarfında adanın iki esas toplumu arasında bazen iç içe, bazen da yan yana sürdürülen yaşamın neticesi olarak ortak değerler ve bir kültür mirası üretilmiştir. Orta ve Güney Anadolu'dan Kıbrıs'a sürülen atalarımız Orta Asya kökenli yaşam tarzlarının yanı sıra, Alevi-Bektaşî-Kızılbaş-Şii inançları çerçevesinde oluşturdukları ve Anadolu'nun kadim kültür mirasıyla harmanladıkları kültürel değerlerini, bu ülkeye de taşıdılar ve buradaki yerli toplumlarla da paylaşarak sosyo-kültürel alışverişte bulundular.

Bu kültürel paylaşım, alışveriş ve yaratılan yeni değerler, yine de Anadolu ile olan kültür birliğimizi görmezlikten gelmemizi veya ikinci sıraya indirgememizi gerektirmiyor. İki toplum arasında benzeşen hatta birebir aynı olan her kültürel öğenin kaynağının bazen Anadolu'ya hatta Orta Asya'ya kadar uzandığı gerçeğini Kıbrıslılık perdesi arkasına gizleyemeyiz. Kısaca, tarihi coğrafyanın sırtına yükleyemeyiz. Etnoloji profesörü Nermin Erdentuğ'un 1967 yılında yayınladığı "Kıbrıs ve Türkiye Türk Toplamlarının Kültür Birliği" başlıklı makalesinin kapanış paragrafının, geçen 55 yıla rağmen, hala daha geçerliliğini koruduğuna inanıyorum: "Netice olarak yaptığımız bu ön çalışma sonuçları, bize şunu kabul ettirmektedir; Anadolu'dan Kıbrıs'a vaki olmuş tarih evveli ve sonrası kültür dalgalarının biri olarak kabul edeceğimiz ve 1571 zaferini hazırlayan Osmanlı seferinden üreme Türk kuşaklarının teşkil ettiği geleneksel köy toplumları, maddi çevrelerinde olduğu kadar sosyal çevre ve değerleri ile de, Anadolu Türk kültürünün bir "Kültür Parçası"nı teşkil etmekte ve binaenaleyh bu kısmın ana kültürü tamamlayarak bir kültür ünitesini meydana getirdiği açıkça görülmektedir."⁴⁰

DİPNOTLAR

1- II. Selim ve Sokollu Mehmet Paşa'nın mektuplarının Archivio di Stato di Venezia (Venedik Devleti Arşivi)'da korunan asıllarına (ASVe, Documenti Turchi, n. 808 ve ASVe, Documenti Turchi, n. 810) ve İtalyanca özetlerine <http://asve.arianna4.cloud/patrimonio> adresinden ulaşmak mümkündür. Ayrıca bkz. Maria Pedani (ed.) I "documenti Turchi" dell' Archivio di Stato di Venezia. Inventario della miscellanea a cura di Maria Pedani, Roma, 1994, s. 201.

2- II. Selim adanın barış yoluyla teslim edilmemesi halinde ordunun bizzat başına geçerek savaşa katılacağı ihtarında bulunuyordu: "... Şöyle ki bu bâbda dem-i rıza gösterilüb inad üzere olına in-şâ Allahü'l-eazz deryadan donanma-i hümayûn-ı zafer-makrûn gemileriyle ve karadan bi'z-zat dilaveranı-ı hizber-âyîn ve guzât-ı müslimin ve umûmen kapum kullarıyla sa'adet ve iclâl ile teveccüh ve azîmetüm mukarrer ve musammem olmışdur ki in-şâ Allah-u te'âla varup perde-i gaybde mestûr olan her ne ise zuhûra gele." Selim'in ve Sokollu'nun mektuplarının tam metni için bkz. Güneş Işıksel, "A Diplomatic Novelty? Ultimatum Given to the Venetian Republic in 1570 and the Edition of Relevant Letters by Sultan Selim II and his Grand Vizier", Turkish Journal of History, İstanbul, 76(2022/1), s. 28-32.

3- İtalyan tarihçi Maria Pedani'ye göre II. Selim'in mektubu Venedik Senatosu'nda büyük tartışmalara neden oldu. Senato'da "Kıbrıs'ı Osmanlı idaresine satmayı ve böylece çok maliyetli olacak bir çatışmayı ticarete dönüştürmeyi düşünenler de vardı." Bknz. Maria Pia Pedani, "Ekonomi ve Jeopolitik Arasında: Kıbrıs Savaşı'nın Osmanlı Görünümü", OTAM, Ankara, 2022, 51/ Bahar, s. 162, 168-169. Işıksel, Senato'nun oturumuna katılan 220 senatörden 199'nun savaş yönünde oy kullandığını, bu kararın alınmasında adaya son yıllarda yapılan savunma amaçlı harcamaların, adanın elden çıkmasının getireceği önemli gelir kaybının yanı sıra Batı'da hala daha krallık statüsünde kabul edilen Kıbrıs'ın Osmanlıya terkinden dolayı yaşanacak itibar kaybının neden olduğunu belirtmektedir, bkz. a.g.m., s. 27. Senato adına Venedik docunun İstanbul'a gönderdiği yanıtın sureti Venedik Devleti Arşivi'nde (ASVe, Sen. DC, filza 4, var. 24r-25r) korunmaktadır.

4- Savaş sonrasında Lefkoşa ve Mağusa'nın tahrip olan surlarının ve bazı önemli yapıların tamiri ile ilgili belgeler çeşitli mühimme defterlerinde dağınık halde durmaktadır. Bunlardan bazıları için bkz. Kıbrıs'a Dair Arşiv Belgeleri (Fetih-İmar-İslahat) (1570-1869), TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, İstanbul, 1994.

5- Yerel Osmanlı makamları, Kıbrıs'ın eskiden olduğu gibi yeniden mamur hale gelmesi için adalet üzerine olunması, ayrımcılık yapılmaması, halkın refah ve güvenliği için gereken tedbirleri alması hususunda İstanbul tarafından sürekli uyarılıyordu, örneğin bkz. (BOA, Müh. Deft. Nu. 12, hüküm 1215, 7 Mayıs 1572). Kırsal kesimlerde savaşın oluşturduğu kaotik ortam 1570 sonlarına gelindiğinde halk ve asker arasında kıtlığa neden oldu (BOA, Müh. Deft. Nu. 14, hüküm 975, 978, 20 Aralık 1570). Açlık çeken asker için İçel Beyine gönderilen bir emirle acil yiyecek talebinde bulunuldu (BOA, Müh. Deft. Nu. 14, hüküm 119, 22 Ocak 1571). Harab ve atıl durumdaki köyler konusu Osmanlı yöneticilerini fetihten sonra da meşgul etmeye devam etti (BOA, Müh. Deft. Nu. 19, hüküm 288, 22 Haziran 1572). Bunun neticesinde Kıbrıs Beylerbeyi Sinan Paşa, İstanbul'dan adaya nüfus sevk etmesini talep etti. Nitekim ilgili kadılara gönderilen ilk sürgün emri Sinan Paşa'nın bu talebine atıfta bulunuyordu, bkz. Kıbrıs Seferi (1570-1571), Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, Ankara, 1971, s. 174.

6- Şenol Çelik, "Türk Fethi Sonrasında Kıbrıs Adasına Yönelik İskan Çalışmaları", Journal of Turkish Studies, Festschrift in Honor of Günay Kut, Part I, Boston, Vol: 27/1, 2003, s.265. Nitekim Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs isimli tarihçenin yazarı Piri Efendi de adadaki bin köyden iki yüz adedinin harabe halinde olduğunu söyler: "Kura ve mezâri'i bin pareye kıyas olunur. İki yüz pare kura, gâret-i asakar-i mansûreden ve sahibleri feth olunan kalâlarda hasâret olanlardan harabe müteveccih olmuştur.", Harid Fedai, Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs, Ankara, 1997, s. 84.

7- Batı devletleri korsanlar vasıtasıyla Kıbrıs ve çevresinde güvenlik sorunu yaratmaya devam ettiler. Bu saldırılarda Kıbrıs'tan bazı Rumların ve Latin asıllı mühtedilerin (din değiştirenlerin) korsanlara yardımcı oldukları saptandı. 1607 yılında Toskana Dükası I. Ferdinand'ın Mağusa'ya düzenlediği saldırıda gayri-müslimlerden yardım aldığı belirlenmişti, bkz. Mikail Acıpınar, "I. Ferdinando'nun Doğu Akdeniz Politikası ve Toskana Donanması'nın 1607 Magosa Saldırısı", Tarih İncelemeleri Dergisi, İzmir, Cilt XXX, Sayı 2, 2015, s. 357-384; Mikail Acıpınar, "Anti-Ottoman Activities of the Order of the Knightsof St. Stephen During the Second Half of the 16th Century", Dejanirah Couto (et.al.) (eds.) Seapower, Technology and Trade: Studies in Turkish Maritime History, İstanbul, 2014, s. 165-172.

8- İnebahtı (Lepanto) yenilgisi için bkz. Erdinç Sancar, 21.Yüzyıl Stratejilerinde Türk Denizcilik Tarihi, İstanbul, 2006, s. 178-186; İdris Bostan, "İnebahtı Deniz Savaşı" maddesi, Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), Cilt XXII, İstanbul, 2001, s. 289; S. Soucek, "İnebahtı Savaşı Hakkında Bazı Mülâhazalar", Tarih Enstitüsü Dergisi, İstanbul, No. 4/5, 1974, s. 35-48; Arif Emre Kara, Türk Deniz Tarihinde Kıbrıs'ın Fethi, İstanbul, 2009, s. 180-188.

9- Kıbrıs'ta 12. yüzyıldan itibaren Türk, Arap, Moğol asıllı Türkopol denilen paralı askerlerin bulunduğunu biliyoruz. Ancak bu paralı askerlerin 1571'den sonra Kıbrıs'ta oluşan yeni nüfus yapısı içerisinde, eğer yer almışlarsa, sayılarını Osmanlı arşiv belgeleri vasıtasıyla tesbit etmemiz mümkün görünmüyor. Konu hakkında Peler ve Akçam'ın makalelerinde ilginç tesbitler vardır: Gökçe Yükselen Peler, "Kıbrıs'ta Osmanlı Öncesi Türk Askeri Varlığı", Zeki Akçam (ed.), Kıbrıs'ta Osmanlı Öncesi Türkler Sempozyumu: Uluslararası bildiri tam metin kitabı, (13/15 Mayıs 2019 Haspolat), İstanbul, 2020, s.134; Zeki Akçam, "KKTC'de Girne'ye bağlı Karmi Köyünde Osmanlı Öncesi Türkopollerin Varlığına Dair Yeni Bulgular Üzerine Bir İnceleme", Gökçe Yükselen Peler (ed.), Uluslararası Antik Çağdan Fethi Kıbrıs'ta Türkler Sempozyumu, İstanbul, 2021, s.30-50. Akçam'ın Karmi köyünde 1600'lü yıllarda Türklerin de yaşadığı ve 1812 yılına ait bir Osmanlı belgesinde köyün isminin Karaman olark geçtiğinin tesbiti üzerinde daha derin araştırma yapılmasını gerektiren bir saptamadır, s. 36-37. Ancak Turkopol ismini taşıyan her paralı askerin Türk veya müslüman olduğunu varsaymak da yanlıştır. Nitekim 1197 tarihli bir Latin belgesinde Minas isimli Rum asıllı bir Turkopolden bahsedilmektedir, bkz. Angel Nicolaou-Konnari – Chris Schabel (eds.), Cyprus: Society and Culture 1197-1374, Leiden, 2005, s.44. M. Akif Erdoğan ve Y. Hallaçoğlu birlikte kaleme aldıkları "Kıbrıs'ın Alınmasından Sonra Ada'ya yapılan İskânlar ve Kıbrıs Türklerinin Menşei" başlıklı makalelerinde Türklerin Venedik döneminde Kıbrıs'ta küçük bir koloni oluşturduklarını, bunlardan bazılarının ticaret erbabı, bazılarının da Karamanoğlu'larının baskısından kaçarak adaya sığınanlar olduğunu belirtmektedirler. Bknz. M. Akif Erdoğan, Kıbrıs'ta Osmanlılar, Lefkoşa, 2008, s.30.

10- "Kıbrıs Defterdârının mukâta'acısına virildi. Vilâyet-i Karaman'da vâki olan kadılara hüküm ki: Hâlâ taht-ı kazânuzdan eger re'âyâ ve eger gayriden Kıbrıs'a varup sâkin olmak isteyenleri men eylemeyüp göndermek emridüp buyurdum ki: Vardukta anun gibi taht-ı kazânuzda eger re'âyâ ve eger gayriden ihtiyârlarıyla cezire-i Kıbrıs'a varup sâkin olmak isteyenleri icâzet viresiz ki cezireye varup murâd indindükleri yirlerde sâkin olup kâr u kisbetlerinde olalar." (BOA, Müh. Deft. Nu. 12, hüküm 302, 11 Nisan 1571.)

11- BOA, Müh. Deft. Nu. 12, hüküm 522, 13 Haziran 1571. Hasan vaadettiği iki bin kişilik nüfus aktarımını 1000 kişiye indirmesine rağmen bunu da gerçekleştirmedi. Yazılan ancak Kıbrıs'a iletilmeyen bir başka hükümde İstanbul bu bin kişi hakkında bilgi talep ediyordu, (BOA, Müh. Deft. Nu. 19, hüküm 154, 17 Haziran 1572). 12 Ağustos 1573 tarihinde Hasan'ın görevinden azledilmesiyle bu gönüllü göç projesi de rafa kalktı. Bknz Çelik, a.g.m., s. 276, dipnot 91.

12- "... ve taht-ı kazânuzda Kıbrıs ceziresinde sâkin olmağışün ihtiyaîlarıyla gider kimesne var ise tenbih ü nidâ itdüresiz. İhtiyaîlarıyla ne kadar kimesne gitmek murâd idinürse mâni olmayup ve giden kimesneleri kankı kazâdan ve ne karyeden ve kimün hâslarından ve ze'âmet ü timârındandır, evkâf kariyelerinden midür yohsa emlâk köylerinden midür ve bi'l-cümle ne yirden kalkup giderse mufassal ü meşrûh her birinüz müstekıl defter eyleyüp bir sûretin Kıbrıs kâdisına isâl idüp ve bir sûretin Südde-i Sa'âdetüm'e gönderesiz. Ammâ bu bâhane ile kimesneye cebr ü te'addi ve ahz ü celb olunmakdan hazer eylesesiz..." (BOA, Müh. Deft. Nu. 12, hüküm 804, 28 Ağustos 1571.)

13- Bu teşviklerin de kayda değer bir yararı olduğuna dair Osmanlı Arşivi'nde herhangi bir belge yoktur. Aksine halkın bu çağrıya uyma konusunda oldukça isteksiz davrandığına dair bkz. BOA, Müh. Deft. Nu. 10, hüküm 379, 21 Ocak 1572. Çelik, a.g.m., s. 275, dipnot 83, 86'da bunu teyid etmektedir.

14- Mellaş Araplarının Kıbrıs'a sürgünü ile ilgili olarak bkz. Konya, Niğde, Lârende kadılarına muhatap (BOA, Müh. Deft., Nu. 19, hüküm 334, 4 Ekim 1572) ve İçil (İçel) Beği Abdülgafur'a gönderilen (BOA, Müh. Deft. Nu. 19, hüküm 336, 10 Temmuz 1572) emir.

15. "... ol mâkuli eşirrâ cezire-i Kıbrıs'a sürilüp fitne ve fesâdlarından ahâli-i vilâyet emin ola ve ol diyârdan iki yüz hâne Kıbrıs'a yazılıp gönderilmek lâzım olmuştur ol bâbda mukayyed olup tâyife-i mezbûreden şol evdeki iki karındaşı ola yâhûd iki evlû oğlu ola eyy-i hâl ikisinden birisin eviyle barkıyla Kıbrıs'a yazup gönderesin ve bazı bikâr ehl-i sanayiden kimesneler var ise ânları dahı yazup gönderesiz ve kangı sanayiden ve gayrıdan kangı kasabadan ve kangı karyeden yazılırsa ve defterün bir sûretin beğlerbeyisine ve bir sûretin Dergâh-ı mu'allama gönderesiz âna göre kimler varmışdır kimler kalmuşdur yoklayıp görile ..." (BOA, Müh. Deft. Nu. 19, hüküm 372, 10 Ağustos 1572.)

16- Çelik, Trabzon sancakbeyi Ömer'e gönderilen ve ekilebilir arazi sıkıntısı çeken önemli sayıda köylünün Kıbrıs'a göçürülmesi projesinin de büyük sürgün arifesinde yerine getirilemediğini belirtmektedir, bkz. a.g.m. s. 277, dipnot 96.

17- Kıbrıs'ın ilk tahriri için Üsküdar kadısı Mevlana Muhyiddin Efendi görevlendirilmiş ancak görevi Kıbrıs Defterdarı Mehmet Çelebi ile Tezkire Emîni Halil 18 Ekim 1572 tarihinde tamamlamıştır. (BOA, Müh. Deft. Nu. 16, hüküm 33, 9 Ekim 1571). Tahrir defterinin aslı TC Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü, Kuyud-ı Kâdime Arşivi'nde 64 numaralı defter olarak muhafaza edilmektedir. Defterin tıpkıbasımı Prof. Halil İnalıcık başkanlığındaki bir heyet tarafından 2013 yılında yapılarak araştırmacıların istifadesine sunulmuştur. Eserde ayrıca İnalıcık'ın "Ottoman Policy and Administration in Cyprus After Conquest" başlıklı makalesini, 218 numaralı Kıbrıs İcmal Defteri'ni ve 454 numaralı Kıbrıs Derdest Defterini de içermektedir. Bknz. Kıbrıs Tahrir Defterleri: Mufassal, İcmal ve Derdest (Tıpkıbasım), Tapu Kadastro Müdürlüğü, Ankara, 2013.

Defterin Kıbrıs ekonomik ve demografik tarihi açısından büyük önemi ile ilgili olarak bkz. Ronald C. Jennings, "Village Agriculture in Cyprus", V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisad Tarihi Kongresi, Tebliğler, Ankara, 1990, s. 469-476.

Adanın güvenliği için yeni kalelerin inşası ve savaşta zarar görenlerin tamiri için yazılan hükümlerden bazıları Kıbrıs'a Dair Arşiv Belgeleri külliyyatında yer almaktadır, bkz. dipnot 4. Lefkoşa'nın ele geçirilmesini müteakip oluşturulmaya başlanan yerel Osmanlı idari düzeni hakkında özet bilgi için İnalıcık'ın yukarıda zikredilen makalesine ve Feridun M. Emecen'in, "Kıbrıs'ta İlk Osmanlı İdari Yapılanması", Ali Ahmetbeyoğlu – Erhan Afyoncu (eds.), Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi, İstanbul, 2001, s. 47-58, bakılabilir. Kıbrıs araştırmaları açısından çok önemli bir kaynak oluşturan adanın ilk bütçesi de ilk tahriri gerçekleştiren Defterdar Mehmet Çelebi'nin imzasını taşımaktadır. Bu önemli belge Prof. Halil Sahillioğlu tarafından 19 sayfalık detaylı bir takdim yazısı eşliğinde yayınlanmıştır. Bknz. "Osmanlı İdaresinde Kıbrıs'ın İlk Bütçesi", Türk Tarih Belgeleri (Belgeler) Dergisi, Cilt IV, Sayı 7/8, 1967, Ankara, s. 1-33.

18- Sürgün emri ve bilahare gönderilen hatırlatma hükümleri için bkz. BOA, Müh. Deft. Nu. 19, hüküm 669, 19 Ağustos 1572. Sürgün emrinin Latinharfleriyle yayınlanmış tam metni için bkz. Kıbrıs Seferi (1570-1571), TC Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Başkanlığı, Ankara, 1971, s. 174-176; Halil Fikret Alasya, Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'da Türk Eserleri, 2. baskı, Ankara, 1977, s. 82-86; Vergi Bedevi, Kıbrıs Tarihi, 3. Baskı, Lefkoşa, 1966, s. 119-123. Çokca müracaat edilen her üç kaynak da sürgün emrinin tarihini Hicri 13 Cemaziyevvel 980 (Miladi 21 Eylül 1572) olarak vermektedir ki bu hatalıdır. Bu tarih hükmün kadırlara verilmiş tarihidir. Bundan başka gerek Alasya gerekse Bedevi hüküm yılını da sehven 1571 olarak vermektedirler. Osmanlı'da mecburi sürgün kararlarının nasıl alındığı, prosedürün nasıl işlediği ve iskânın nasıl yapıldığı ile ilgili olarak artık klasikleşen kaynak Ömer Lütfi Barkan'ın 1949-1950 yılları arasında İstanbul Üniversitesi İktisad Fakültesi Mecmuası'nda iki bölüm olarak yayınlanan "Osmanlı İmparatorluğunda bir İskan ve kolonizasyon metodu olarak sürgünler" başlıklı detaylı makalesidir. Barkan bu konuda Kıbrıs sürgünlerini örnek olarak almıştır. Bu önemli makalenin yeniden basımı için bkz. Ord. Pro. Ömer Lütfi Barkan, İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri (Nüfus ve İskan Meselelerine Dair Toplu Çalışmalar), İstanbul, 2021, s. 362-380; ayrıca bkz. Hüseyin Arslan, Osmanlı'da Nüfus Hareketleri (XVI. Yüzyıl) Yönetim, Nüfus, Göçler, İskânlar, Sürgünler, İstanbul, 2001, s. 317-345.

19- Barkan, a.g.e., s. 372-373; hüküm sonuna sonradan eklenen ibareler için ibid. s. 440.

20- Nuri Çevikel, Kıbrıs, Akdeniz’de Bir Osmanlı Adası (1570-1878), İstanbul, 2006, s. 80-86; Erdoğan (2008), s. 15-22; Çelik, a.g.m., s. 278-279. Prof. Turgal’ın çalışmasıyla ilgili olarak bkz. Prof. Hasan Fehmi Turgal, Mülga Şer’iye Mahkemeleri Sicilleri Üzerine İncelemeler, İkinci Türk Tarih Kongresi, Ankara, 1937, (Ayrı baskı).

21- Çelik’in yaptığı çalışma için bkz. a.g.m., s. 279-280 (BOA, KK, Ruus Def. Nu. 225, s. 72, 20 Ağustos 1572); Konya ve Lârende ile ilgili tesbitler için bkz. Erdoğan (2008), s. 21. Lârende kazasından 1573 yılında Kıbrıs’a 223 neferlik bir sürgün grubunun Kıbrıs’a ulaşım iskân edildiğine dair bilgi vardır, bkz. Çelik a.g.m., s. 290-291. Konya ve çevresinin Kıbrıs’ın fetih ve sonrası için yaptığı katkılarla ilgili olarak bkz. M. Akif Erdoğan, “Kıbrıs Ada’sının Fethinde Konya ve Çevresinin Rolü”, Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, Konya Özel Sayısı, Konya, Sayı 5/Kış, 2008, s. 131-140.

22- Sürgün defterleri ile ilgili olarak bkz. Erdoğan (2008), s. 32-33; Çevikel (2006), s. 80-86.

23- Çelik, a.g.m., s. 282-284.

24- Kaçan köylülerin yanı sıra, “şirret ü şekâ ile meşhur” olanlar da başlarına geleceği bildiklerinden pekçoğu yerlerini terkederek sürgün yazıcılarının ayrılmasına kadar saklanmışlardır. Örneğin 21 numaralı mühimme defterinde İç-İl (İçel) beyine gönderilen bir hükümde “Mektûb gönderüp livâ-i İç-İl’de telbis ve eşirrâ gayet kesret üzere olup cezire-i Kıbrus’a hâne sürilmek için kadı ve çâvuş geldükte, eşirrânun ekseri gaybûbet idüp hâlâ her biri yirlü yirüne gelip şerrinden hâli değillerdür. Anın gibiler girü Kıbrus’a sürilmek lâzım olduğu bildürmüşsün ... Vasûl buldukta ... hâlâ gelenlere asla müte’âriz olmayup ammâ hin-i teftişde emirle Kıbrus’a yazılmış iken gaybet idenlerün ve hâlâ gelenlerün girü Kıbrus’a gönderesin ...” (BOA, Müh. Def. Nu. 21, hüküm 627, 20 Nisan 1573). Sürgün listeleri hazırlanırken “şirret ü şekâvet” ile tanımlananlara odaklanılması hususunda bkz. Barkan, a.g.e., s. 376.

25- Barkan, ibid.

26- Getirilen suçlamalar sadece bunlarla sınırlı değildir. Sürgünlerle ilgili en önemli kaynağı oluşturan 2551 numaralı mevkufat defterindeki Aksaray, Beyşehir, Niğde ve Seydişehir kazaları için oluşturulan sürgün listelerinde çok değişik suçlamalara rastlanmaktadır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde Kâmil Kepeci tasnifi içerisinde yeralan bu defter için bkz. BOA, KK., Mevkûfat, No. 2551. Elimize ulaşabilen diğer sürgün defteri ise Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde Divan Defterleri tasnifi içerisinde bulunan BOA, A. DVN., No. 793 numaralı defterdir.

27- İbid.

28- Konu hakkında detaylı bilgi için:

Ahmet Refik, Anadolu’da Türk Aşiretleri (H 966-1200), İstanbul, 1930;

Cengiz Orhonlu, Osmanlı İmparatorluğu’nda Aşiretlerin İskânı, İstanbul, 2. baskı, 1987; M. Akif Erdoğan, Kıbrıs’ta Osmanlılar, 1. Kitap, Lefkoşa, 4. Baskı, 2015;

Nuri Çevikel, Kıbrıs Akdeniz’de Bir Osmanlı Adası, İstanbul, 2006;

Nazım Beratlı, Kıbrıslı Türklerin Tarihi, 1. Kitap, Lefkoşa, 4. Baskı, 2015;

_____, Kıbrıslı Türklerin Tarihi, 2. Kitap, Lefkoşa, 2. Baskı, 1999;

Ömer Lütfi Barkan, “Osmanlı İmparatorluğunda bir iskân ve kolonizasyon metodu olarak sürgünler”, İktisad Fakültesi Mecmuası, İstanbul, Cilt XI, Nu: 1-4, 1950, s. 524-561; Cengiz Orhonlu, “Osmanlı Türklerinin Kıbrıs Adasına Yerleşmesi (1570-1580), Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi, Ankara 1971, s.91-97;

Abdullah Acehan, “Osmanlı Devleti’nin Sürgün Politikası ve Sürgün Yerleri”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Ankara, Cilt 1/5, Sonbahar 2008, s. 12-28.

29-Türkmen ve Yörük sözcüklerinin etimolojisi ile ilgili olarak çeşitli kaynaklar farklı görüşler ileri sürseler de Yörüklerin Türkmen oldukları ve bu ismi yaşam tarzlarından dolayı aldıkları hususunda kaynaklar hemfikir, bkz.:

İbrahim Erdal, “Anamurda Yerleşik Yörük Türkmen Aşiretleri ve Kıbrıs’a İskânları Konusu”, Hayati Beşirli – İbrahim Erdal (eds.), Anadolu’da Yörükler: Tarihi ve Sosyolojik İncelemeler, Ankara, 2007, s.91-110; Orhan Şahin, Anadolu’da Türkmenler ve Yörükler, İstanbul, 2006, s. 55; Haluk Kortel et. al., Türkmen Aşiretleri, İstanbul, 2008, s. 20-27, 46-50; Mehmet Ak, Teke Yörükleri, Ankara, 2015, s. 5-12; Cahit Gelekçi, “Türk Kültüründe Oğuz-Türkmen-Yörük Kavramları”, Türkiyat Araştırmaları, Ankara, Güz 2004, Sayı 1, s. 9-18.

30- Faruk Sümer, Safevi Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü, Ankara, 3. baskı, 2018, s. 166-167, 177; Ahmet Yaşar Ocak, Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler (XV. – XVII. Yüzyıllar), İstanbul, 7. baskı, 2016, s. 146-151; Çetin Yetkin, Türk Halk Hareketleri ve Devrimler, İstanbul, 1984, s. 120-121; Sadullah Gülten, Osmanlı Anadolu'sunda Bir İskan Hikâyesi: Bozok Sancağında Aşiretler, Köylüler ve Celaliler (16-19. Yüzyıllar), History Studies, İstanbul, Vol:11, Issue:1, Feb. 2019, s. 128-154.

Kızılbaşlar Anadolu'nun her yöresinden Kıbrıs'a sürülmüşlerdir. Örneğin Erzurum beylerbeyisine gönderilen bir hükümde mahkeme basan ve ayaklanan yaklaşık 100 kişilik Kızılbaş taifesinin tutuklanarak Kıbrıs'a sürülmesi emredilmişti (BOA, Müh. Deft., Nu.30, hüküm 353, 2 Nisan 1577). Mühimme defterlerinde Kızılbaşların sürgün ve katledilmeleriyle ilgili pekçok belge vardır, örneğin bkznz. Cemal Canpolat, Osmanlı Belgelerinde Kızılbaşlar Hakkında İdam ve Sürgün Fermanları, İstanbul, 2008.

31- Prof. Saim Savaş, XVI. Asırda Anadolu'da Alevilik, Ankara, 2018, s. 7-8. Prof. Savaş'ın, Prof. Ocak'tan yaptığı alıntı için bkznz. Ahmet Yaşar Ocak, Din, IRCICA Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, Cilt II, İstanbul, 1998, s. 141. Kızılbaşlar arasında yaygın olan ve Kıbrıs'a sürüldükleri zaman adımıza da getirdikleri, İslamiyet öncesi inançlarıyla ilgili olarak bkznz. Ahmet Yaşar Ocak, Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri, İstanbul, 13. baskı, 2018.

32- Çelik, a.g.m., s. 298; Refik (1930), s. 148-153; Yakub Yılmaz – Ayhan Sertkaya, “Son Kışlak: Yörüklerin Kıbrıs Sürgünler”, Osman Köse (ed.), Tarihte Kıbrıs, Cilt I, İstanbul, 2017, s. 381-392.

33- Dr. Nazım Beratlî'nin çeşitli mühimme kayıtlarından derlemiş olduğu özet bilgiler için bkznz. Nazım Beratlî, “Kıbrıslı Türklerin Kökeni”, III. Güzelyurt Tarih Buluşması Sempozyumu, Bildiriler, Mehmet Demiryürek – Mesut Erşan (eds.), Lefkoşa, 2005, s. 65-86.

34- Nejat Göyünç, “Türk hizmetine giren bazı Kıbrıs Müdafileri”, (Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi), s. 105-112; M. Akif Erdoğan, “Osmanlı Kıbrıs'ında İhtida Meselesi (1580-1640), Nejdete Bilgi – Mehmet Ersan (eds.), Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı, İzmir, 1999, s. 163-171; Nuri Çevikel, “Osmanlı Kıbrıs'ında İslamlaşma Tecrübeleri (1746-1801), Belgeler Dergisi, Ankara, Cilt XIX, Sayı 33, Ocak 2008, s. 43-84; Güven Dinç, “Kıbrıs'ta İhtida Hareketleri (1800-1878), Bilig Dergisi, Ankara, Kış 2018, Sayı 84, s. 243-271. Türkopoller için bkznz. dipnot 9. Theodore Papadopoulos'un iddiaları için bkznz. Social and Historical Data on Population (1571-1878), Nicosia, 1965; ayrıca “Recent conversion to Islam of Rural Population in Cyprus Part I, Cyprus To-day, Nicosia, July – December 1967, Vol:5, No:3-4, s. 24-28; ikinci bölüm için bkznz. Cyprus To-day, March 1968, Vol:6, No.1, s. 28-31. Costas Kyrris'in görüşleri için bkznz. History of Cyprus, Nicosia, 1985; The Kanakaria Documents (1666-1850), Nicosia, 1987; “Symbiotic Elements in the History of the Two Communities of Cyprus”, International Symposium On Political Geography, Proceedings, Nicosia, 1976, s. 127-166. Hadjiioanou'nun görüşleri ile ilgili olarak, Rum bakış açısından yapılan bir değerlendirme için bkznz. Stahis S. Panagides, Cyprus: Island in the Storm, Pittsburgh, 2021, s. 4-5.

35- M. Akif Erdoğan 1831-1832 yılları arasında Sultan II. Mahmud'un başlattığı reformların bir parçası olarak Kıbrıs'ta da gerçekleştirilen nüfus sayımı verilerine göre muhtedilerin yani İslamiyeti kabul eden gayri-müslimlerin genel nüfus içerisindeki oranın yüzde 1.2 olabileceğini ifade etmektedir. Bknz. M. Akif Erdoğan, “Kıbrıs Adası'nın 1831 tarihli Bir Osmanlı Nüfus Sayımı”, Tarih İncelemeleri Dergisi, İzmir, Cilt:XII, Sy: 1, 1997, s. 82. TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı tarafından yayınlanan Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfus-Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları), Ankara, 2000 isimli kitapta 1831 nüfus sayımı, 1833 tarihli temettuat defterleri verileri ile müslim-gayrimüslimlere ait vakıf malları karşılaştırılmalı olarak verilmektedir. İhtidaların kayıtlı olduğu Şeri Mahkeme sicillerinin tümü KKTC Milli Arşivi'nde elektronik ortamda istifadeye açık olup çoğunun Latin alfabesine transkripsiyonları da yapılmıştır.

36- Osmanlı Devleti'nin ada hristiyanlarını müslümanlaştırmak gibi bir gayesi olmadığını en önemli kanıtı 1572'den hemen sonra Rum Ortodoks Kilisesi'ni yeniden ihya etmesi, başpiskoposlarını fevkalâde yetkilerle donatması ve Latinler tarafından elkonan kilise vakıflarını Kiliseye ve manastırlara iade etmesidir. Bu konuda pekçok belge ve berat Güney Kıbrıs'taki Cıkko Manastırı arşivinde muhafaza edilmektedir. Bu beratlardan bazıları 1973 yılında Pavlos Hıdıroğlu tarafından yayınlanmıştır (bkznz. Pavlou Hıdıroğlu, Othomanika Egra tis an Kipro, Monis Kykkou, Lefkosia, 1973); Prof. Mehmet Şeker tarafından yayınlanan Osmanlı Belgelerinde Kıbrıs Meryem Ana Kıkko Manastırı, Lefkoşa, 2015, isimli kitap Hıdıroğlu'nun eserinin Türkçeye çevrimidir. Ayrıca konu hakkında ek özet bilgi için bkznz.: Paul Sant Cassia, “Religion, politics and ethnicity in Cyprus during the Turkocratia (1571-1878)”, European Journal of Sociology, Cambridge, Vol 27, Issue 1, May 1986, pp. 3-28; Halil Fikret Alasya, Tarihte Kıbrıs, Ankara, 1988, s. 116-118; Victor N. Roudemetof – Michalis N. Michael, “Church, State and Politics in 19th Century Cyprus”, Thetis: Mannheimer Beitrage zur Klassischen Archaologie und Geschichte Griechenlands und Zypern, Berlin, 2010, Band 16/17, 2010, s. 1-8; Ali Efdal Özkul, “The Ottoman Empire's Tax Policy in Eighteenth Century Cyprus”, Archivum Ottomanicum, Weisbaden, 32(2015) Special Cyprus Issue, s. 53-81; Marios Hadjianastasis, “Cyprus in the Ottoman Period: Consolidation of the Cypro-Ottoman Elite, 1650-1750”, Michalis N. Michael et. al. (eds.), Ottoman Cyprus, A Collection of Studies on History and Culture, Weisbaden, 2009, s. 63-88.

37- Barkan a.g.e., s. 380. Ada Hristiyanlarının korunması, adaletle muamele edilmesi, öngörülen resmi vergilerden daha fazlasının alınmaması, bu hükmü yerine getirmeyen yöneticilerin özürlerinin kabul edilmeyerek şiddetle cezalandırılacaklarını bildiren ve tüm bunlardan Kıbrıs beylerbeyisini, kadısı ile defterdarını bizzat sorumlu tutan çeşitli hükümler bulunmaktadır;

örneğin bkz. BOA, Müh. Deft., Nu.12, hüküm 1215, 7 Mayıs 1572.

38- Arslan, a.g.e., s. 345, 418; Yusuf Hallaçoğlu, “Osmanlı Döneminde Kıbrıs’ta İskân Politikası”, Cyprus, International Symposium on Her Past and Present, 28 October - 2 November 1991, Ankara, 1993, s.61.

39- Joseph Hacker, “The Sürgün System and Jewish Society in the Ottoman Empire During the Fifteenth to Seventeenth Century”, Aron Rodrigue (ed.), Ottoman and Turkish Jewry: Community and Leadership, Indiana, 1992, s. 31-33; Bernard Lewis, Çatışkan Kültürler: Keşifler Çağında Hristiyanlar, Müslümanlar, Yahudiler, İstanbul, 2020, s. 52-55. Osmanlı arşivinde konu hakkında beş adet belge vardır: (BOA, Müh. Deft., Nu. 22 hüküm 556; Müh. Deft., Nu. 28, hüküm 99; Müh. Deft., Nu. 34, hüküm 581; Müh. Deft., Nu. 36, hüküm 40 ve 801).

40- Nermin Erdentuğ, “Kıbrıs ve Türkiye Türk Topluluklarının Kültür Birliği”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Ankara, Cilt XXV, Sayı: 1-2, Ocak-Haziran 1967, s. 1-10.

Özgeçmiş: Ahmet Erdengiz

1982 yılında, Amerikan Beyrut Üniversitesi’nde Siyasal Bilimler ve Kamu Yönetimi dallarından mezun oldu. Aynı üniversitede Tarih ve Arkeoloji Bölümünde master çalışmaları yürüttü. KKTC Dışişleri Bakanlığı’nda müdürlük, genel müdürlük ve müsteşarlık yaptı. Büyükelçi olarak Washington ve Brüksel’de hizmet verdi. Annan Planı sürecinde federal yasaların hazırlanmasında ve Kayıp Şahıslar Komitesi’nde görev yaptı. Uzun zamandan beri HASDER’in düzenlemekte olduğu sempozyumlarda çeşitli konularda bildiriler sunmaya devam etmektedir.

KIBRIS HAVALARI DERNEĞİ REPERTUARINDA YER ALAN KIBRIS TÜRKLERİNDE SOSYAL VE KÜLTÜREL UNSURLAR

DR. CEMAY ONALT MÜEZZİN

Özet:

Selçuk Garanti liderliğinde 2005'te kurulan Kıbrıs Havaları Derneği, kısa adıyla KIBHAD olarak bilinmekte ve kimi zaman çok popüler kimi zaman da unutulmaya yüz tutmuş Kıbrıs şarkılarını dinleyiciler ve izleyicilerle paylaşmaktadır. İki dilli olarak söylenen bu parçalar, Kıbrıs kültüründeki sosyal ve kültürel unsurları geçmişten günümüze taşımaktadır.

Bu çalışmada Haydi de Sūsleyin Gelini, Vraga ve Maden İşçileri başlıklı üç parçaya yer verilmiştir. Kıbrıs'ın kültürel yaşamından izler taşıyan bu parçalarda yakın tarihte yaşanan sosyal olaylar da dünkü canlılığıyla yer almaktadır.

Summary:

Established in 2005 under the leadership of Selçuk Garanti, the Cyprus Songs Association, known as KIBHAD, shares sometimes very popular and sometimes forgotten Cyprus songs with listeners and viewers. These bilingual pieces carry the social and cultural elements of Cypriot culture from the past to the present.

In this study, three pieces titled Let's Dress Up Bride, Vraga and Mine Workers are included. In these songs, which carry traces of the cultural life of Cyprus, the social events that took place in the recent history are also present with the vitality of yesterday.

HAYDİ DE SÜSLEYİN GELİNİ

Haydi de sūsleyin gelini

Χαγτί τε σūsλεγίγγ κελίνι

Dakın duvağını telini

Τακιγγ τουβαγινι πτελίνι

A yinde na din sdolisume

Αιντε να την στολίσουμε

Valde do velos dis nifis mas

βάλτε το βέλος της νύφης μας

Kına da yagsinnar ellerine

Κκίνα τα γακσινναρ ελλερίνε

Sürme da çegsinner gözlerine

Σύρμε τα ρεγκσίννερ κόζλερίνε

Gümüş da kemeri beline

Κūmūs τα κκεμερί πελίνε

Maşallah desinner geline

Μασσαλλα τεσίννερ κελίνε

Vabsde me hena da herya dis

Βάψτε με χένα τα χέρια της

Ges giya valde sda madya dis

Και σκιά βάλτε στα μάτια της

Din zoni valde sdin mesi dis

Την ζώνη βάλτε στην μέση της

Maşşalla nifio lila bun που

Μάσιαλλα νύφη, όλοι θα

Guruldu siniler sofralar

Geldi işgiler ve kebablar

Edima olâ da fagida

İrtan suvlagya ma geboda

Gelin güneyiynan gol gola

Davul zurnaynan çıgdı yola

Onnar erdiler muradına

Darısı bekarlar başına

Κουρουλτου σίνίλερ σοφραλαρ

Κελτί ίςκίλερ βε κκεπαπλαρ

Έτοιμα όλα τα φαγητά

Ηρθαν σουβλάκια μα και ποτά

Κελίν κύβεγίγναν κολ κολα

Ταβουλ ζουρναγναν ρικτι γολα

Ονναρ ερτίλερ μουρατινα

Ταρισι πεκκάρλαρ πασινα

Herya gradai do zevgos mas

Me do dauili ge don zurna

Afdi gidagsde efdihisan

Gesdadi gamas a bobedya

Χέρια κρατάει το ζεύγος μας

Με το νταούλι και τον ζουρνά

Αυτοί κοιτάξετε, ευτύχησαν

Και στα δικά μας θα πω παιδιά

Kamran Aziz tarafından 1962’de bestelenen Haydi de Süsleyin Gelini’nde, KıbrıslıTürk toplumunda oldukça önemli bir geleneksel kutlama olan düğün, folklorik öğelerle ele alınmıştır. Düğünün en önemli öznesi kuşkusuz “güveyi” değil “gelindir” ve onun bu özel gününde çok güzel görünmesi gerekmektedir. Bugün değişmiş olan kültürel birçok öge, eserde göze çarpmaktadır.

Haydi de süsleyin gelini

Dakın duvağını telini,

Belki de gelini düğüne hazırlayan, bugün artık neredeyse hiç kullanılmayan telini takan, günümüzde yerini güzellik uzmanları ve kuaförle bırakan “gelin onarıcılar”dır. Sözlü tarih çalışması yaparken önceki kuşaklardan edindiğim bilgilere göre 60’ların sonuna dek -özellikle kırsal kesimlerde- gelin olmadan, genç bir kızın makyaj yapması, aktaranın deyimiyle “gırmızılık sürmesi ve sürmelenmesi” hatta “gaş alması” çok ayıp karşılanmaktaydı. Bu nedenle gelinin, düğünde “ilk makyajına” hazırlandığını söylemek de oldukça yerinde bir tespit olacaktır.

Kına da yagsınnar ellerine

Sürme da çegsinner gözlerine

Gümüş da kemeri beline

Maşallah desinner geline

dizelerinde düğün merasimi başlamadan önce gelini hazırlamak için yapılan hazırlıklar bir devinim halinde aktarılır. Vazgeçilmez bir süs aracı olarak genellikle kına gecelerinde ele yakılan kına, yerel kültüre ait bir unsurdur. «Bugünün rimeli, dünün sürmesi» de gelinin olmazsa olmazıdır. Gümüş kemer, kimi zaman ödünç alınarak takılan kimi zaman da hiç kullanılmayan bir aksesuardır.

Dörtlüğün sonunda yer alan “maşallah” sözcüğüyle gelin kutsanır ve kem gözlerden sakınılması için dua edilir.

Guruldu siniler sofralar

Geldi işgiler ve kebaplar.

Yukarıdaki söylemle 1960’lar ve öncesinde en fakir ailelerin dahi imece usulüyle, akraba ve köylülerin yardımıyla gerçekleşen yemekli düğünlere dair canlı bir betimle yapılır. “Sini sini” yani tepsi tepsi kebapların, türlü içkilerin tüketildiği düğünde herkes bir Kıbrıslı’ya yakışır şekilde yiyip içer. Geçmiş dönemin birkaç gün süren düğünleri, günümüzde 3-4 saatlik bir kutlamaya dönüşmüş, yemekli düğünler geniş kapsamlı olmaktan çıkmış ve düğün yapmama da gençler için bir tercih olmaya başlamıştır.

Gelin güveyiynan gol gola

Davul zurnaynan çıgdı yola

dizelerinde güveyi yani damat, gelinle mutlu bir şekilde düğün mekanında yerini almaya başlarken, eski düğünlerin vazgeçilmezi davul ve zurna genç çiftin mutluluğuna eşlik eder.

Onnar erdiler muradına

Darısı bekarlar başına

Masalların sonunda yer alan «onnar erdi muradına» tekerlemesi, «darısı bu masalı diyeneyenlerin başına» söylemindeki öznenin değişimiyle son bulur: “Darısı bekarlar başına”.

VRAGA/BPAKA

Eee,

Kırg iki arşın gumaşdan (2)

Uzuuun, uzuuun da digdiler bir vraga

Vay beytambal gal vraga sallanır driki draka

Eee,

Guduz galsın uzunnuğu (2)

Sürüüü-nür-düüü sü-pürürdü yolları

Vay beytambal gal vraga sallanır driki draka

Eee,

Golimbolar su dolu kim yıkaycag gendini

Kim sereceg güneşe gurudacag gendini

Kim dutacag ütüyü ütöleyceg gendini

Kim duracag düzeldeceg gadlaycag gendini

Eee,

Golimbolar su dolu kim yıkaycag gendini

Kim sereceg güneşe gurudacag gendini

Kim dutacag ütüyü ütöleyceg gendini

Kim duracag düzeldeceg gadlaycag gendini

Eee,

Saranda gô bihes bannin (2)

Egaman mu egaman mumya vragan

Din yerimin din vraga bu gamni driki draka

Eee,

Eee, Cirden o gavvallôs magris (2)

Ce-sarizen ce sarizen din sdradan

Din yerimin din vraga bu gamni driki draka

Di vraga mu sdi limni ce bgôs na mu din blini

Ce bgôs na din ablôsi, sdon ilyon na sdeğnosi

Ce bgâ en cini agsia bona di sierosi,

Din vragan mu din dosin, ce bgâ'nna di thiblosi

Di vraga mu sdi limni ce bgôs na mu din blini

Ce bgôs na din ablôsi, sdon ilyon na sdeğnosi

Ce bgâ en cini agsia bona di sierosi,

Din vragan mu din dosin, ce bgâ'nna di thiblosi

Eee,	Eee,
On üş yaşımıdaykana	Ci mun thegadrian hronon (2)
Digdiileeeeer da geydirdiler bana	Ce forun din ce forun din vraga mu
Vay beytamgal vraga, sallanır driki draga	Din yerimin din vraga bu gamni driki draga
Eee,	Eee,
Kövümde dolaşırkana (2)	Ce yiriza mes sdo horgon (2)
Utaaanır saaaaglanırdım bucaglara	Grifa dus ho grifa dus horganus mu
Vay beytamgal vraga, sallanır driki draga	Din yerimin din vraga bu gamni driki draga
Eee,	Eee,
Alacaysan bir adam (2)	Bara na baris athrobon (2)
Lüzuumdur geeeeeysin adam gibi vraga	Ce non ce me ce nan ce me din vragan
Vay beytambal gal vraga sallanır driki draka	Din yerimin din vraga bu gamni driki draga
Eee,	Eee,
Alacaysan bir adam (2)	Gallidera bandalônan (2)
Pantolonnu olsun isdersa yama dolsun	Cas en me din cas en me din gommadan
Vay beytambal gal vraga sallanır driki draka	Din yerimin din vraga bu gamni driki draga

Vraga, birçok versiyonu olduğu bilinen, Türkiye’de de “Konyalı” olarak tanınıp çok sevilen bir parçadır. Selçuk Garanti’nin anlatımıyla 2019 yılları başlarında Yunanca öğretmeni Çağdaş Polili derslerinde kullanmak üzere iki dilli Kıbrıs havası istemiş ve Polili’ye verilen parça sonrası Selçuk Bey “Hade bir daha deneyim” derken Vraga’nın Türkçe sözleri tamamlanmıştır. 2014-2019 arası 5 yılda müziğe uyarlanmayı bekleyen bu parça, böylece iki dilli bir hava olarak bizlere sunulmuştur.

Selçuk Garanti’nin vurgusuyla belirtmek gerekirse Vraga, KıbrıslıTürklerce çok sevilen bir havadır ama günümüzde Rumca bilen KıbrıslıTürklerin azalması, parçanın beredeyse unutulmaya yüz tutmasına neden olmuştu. Başta Selçuk hocayı ve KIBHAD’ı, Vraga’yı canlı tuttukları ve nesiller arası aktarıma katkı koydukları için kutlamak gerekir.

Öyküleme tarzında söylenen Vraga’da, oldukça komik bir biçimle harmanlanan kahramanımızın diliyle Kıbrıs’ın sosyal yaşamından o özel bir nesneye atıfta bulunulur. Vraga, yani KıbrıslıTürklerin dilinden konuşursak “dizlik”, erkek çocukların adam olmaya başladığı dönemde hayatlarına giren basit bir yerel kıyafet olarak görülmesinin çok ötesinde bir noktada karşımıza çıkar: sosyal statü.

Kırğ iki arşın gumaşdan

Uzuuun uzuuun da digdiler bir vraga

Vay beytambal gal vraga sallanır driki draka

“42 arşın gumaş” yani yaklaşık 28.5 metrelik» vragayı giyen kahramanımız, hatırı sayılır bir ağırlığı üzerinde taşımakta ve bundan şikayetini dile getirmektedir. “digdiler” sözcüğüne dikkatli bir bakışla, bu kıyafetin kendisine istemi dışında giydirildiği fark edilecektir. Bu durumu onaylamadığını dile getiren vraga sahibi “beytambal gal, din yerimu” diyerek yüzümüze kocaman bir gülücük kondurur.

Guduz galsın uzunnuğu (2)

Sürnürdüüü süpürürdü yolları

“Guduz” galsın “o gavvallôs” deyip kızgınlığını ifade eden kahramanımızca, taşınması çok zor bir yükür vraga :

Golimbolar su dolu kim yıkaycağ gendini

Kim sereceg güneşe gurudacag gendini

Kim dutacag ütüyü ütöleyceg gendini

Kim duracag düzeldeceg gadlaycağ gendini

Çok başarılı bir betimleme ve öykülemeyle somut bir varlığa dönüşerek gözümüzün önünde canlanan sahnede vraga “driki draga” sallanarak yerlere değer, köyün belki de toprak olan yollarında, su dolu “golimbalara” yani çukurlara girer çıkar. Böylece de yıkanması, güneşte ipe asılıp kurutulması, ütülenmesi -hele de o günlerin şartlarında kömürlü ütüyü- katlanıp yerleştirilmesi gerekir. 28.5 metrelik kumaşla da bu eylemler pek tabii işkenceye dönüşecektir. Şikayetlerini dillendirirkenki yaşı söylenmese de 13’ten yani «adam» sayılmaya başladığı yaştan bu duruma katlanan vraga sahibinin ironik isyanı, iyice hissedilir:

On üç yaşımdaykana

Digdiileeeeer da geydirdiler bana

Vay beytamgal vraga, sallanır driki draga

Kövümde dolaşırkana

Utanır saglanırdım bucaglara

Utanıp saklanan dünün çocuğu ve bugünün yetişkini olarak,

“Alacaysan bir adam, lüzumdur geysin adam gibi vraga” diyerek giyim konusunda muhafazakar tutum sergileyen kişilere karşı,

Son noktayı da, “Alacayan bir adam pantolonnu olsun da isdersa yama dolu olsun” diyerek koyar. Bu durumu yaratanlara gönderme yapıp «adamlığın» kıyafetle bir ilgisi olmayacağına dair de gönderme yapar.

1948 Lefke Maden Grevi’nin yüceltildiği Maden İşçileri Marşı’nın, Selçuk Garanti’nin ifadesiyle Rumca versiyonunun kimin tarafından yazıldığı bilinmemektedir. Lefke madeni işçi liderlerinden Tabelacı Cahit olarak bilinen Cahit Anıl tarafından, İtalyan halk şarkısı Bandierra Rossa’nın ezgisiyi üzerine yazılarak hayat bulmuştur. Marş KIBHAD ve Sol Anahtarı müzik grubu tarafından icra edilmektedir.

MADEN İŞÇİLERİ

Maden işçileri dönmezler geri

Den ganun biso i medalôrihi

Sert adımlarla koşar ileri

Gero do vima broda dravane

Yılmaz mücadeleden işçiler

İ erğades den luğane stonağona

Korkmaz toptan tüfekten işçiler

Volya ge sferes then dromazun

Kalpleri iman dolu bekçiler

Me bisdi sdon ağona the na ferun

Getirir halka büyük zaferi

Di meğali nigi du fdohu lâu

Türk Rum madenciler mert fakir erler

Durki ge Elines sdis ğalaries

Bir hak yolunda birleşmişler

Grothya ğenigan is don ağona

Dağlar taşlar boyandı kızıla

Vafdigan gogkina vuna ge bedres

Kan ile destanları yazıla

Me ema eğrabsan do ebos dus

Dağlar taşlar boyandı kızıla

Vafdigan gogkina vuna ge bedres

Hakkın yolunda can feda ola

Eginanfod yayadodig yodu ağona

KıbrıslıTürkler ve Kıbrıslırumlar, CMC (Cyprus Mines Cooperations) şirketine karşı 13 Ocak 1948’de, ortak bir mücadeleyle, Skuryotissa’da “Maden Grevi” başlamıştır.

Kıbrıs Maden Şirketi’ne ait Lefke-Karadağ madeni çalışanı 2 bin işçi, 16 Aralık 1947 günü, sendikaları aracılığıyla işveren konumundaki CMC’den birtakım taleplerde bulunurlar. 23 madde olarak toplanan talepleri değerlendiren işveren temsilcisi Harvery, nerdeyse hepsini reddeder. 125 gün, 4 ay 4 gün süren bu greve, toplam 2000 Kıbrıslı (1300 Kıbrıslırum ve 700 KıbrıslıTürk) katılmıştır. Madencilerin eş ve çocukları da grevde aktif bir rol oynamış, grev boyunca

birçok miting ve eylem düzenlenmiştir. Grev, «dayanışma» sayesinde ayakta ve işçiler, sendika tarafından maddi anlamda desteklenmemekteydi. Toplumun her kesimi, işçi ailelerine elinden katkıda bulunmaktaydı.

CMC şirketi, Lefke ilkokulundaki çocuklara her sabah bir maşrapa süt vermektedir. Çocuklar sütü almayı reddederek greve destek vermişler ve süt maşrapalarını Lefke meydanına bırakmışlardır. Maşrapa yığınının anlamlandırmaya çalışan polis, yığınının altında bomba araması yapmıştır. Grev süresince KıbrıslıTürk ve Kıbrıslırum maden işçileri, sınıf mücadelesi altında dayanışmalarını geliştirerek, grev kırıclara ve sömürge yönetimine karşı tek vücut olmuştur.

Marşta

«Maden işçileri dönmezler geri / Sert adımlarla koşar ileri»

Yılmaz mücadeleden işçiler / Korkmaz toptan tüfekten işçiler

dizeleriyle işçilerin, mücadeleleri yüceltilir. Mert, fakir erler olarak tanımlanan ekmek parası peşindeki emekçiler, din, dil, ırk ayrımı gözetmeden marşta da belirtildiği gibi «bir hak yolunda» birleşirler.

Marştaki «Dağlar taşlar boyandı kızıla» söylemiyle 3 Mart 1948 günü Karadağ mahallesinde ve Gemikonağı iskelesinde grevcilerle polis çatışması sonucu 8 işçinin ağır yaralanmasına gönderme yapılır. Grevci işçiler ve eşleri, mahkeme sonucunda para ve iki yıla varan hapislik cezasına çarptırılır. «Hakkın yolunda can feda ola», her şeyin göze alındığının altını çizen bir ifadedir. 23 talepten biri yerine getirilse de 1948 maden grevi, yakın dönemdeki işçi sınıfı tarihimize damgasını vurmuş, Kıbrıslırum ve KıbrıslıTürk halklarını emek mücadelesi zemininde yakınlaştırmıştır.

Ahmet An’ın ifadesiyle, David Lavender’in The Story of Cyprus Mines Corporation adlı kitabında (California,1962, s.299) grev sonrasında, grev kırıcı ve işveren taraftarı olan bazı işçilere 20 bin dolar karşılığı para yardımı yapıldığı vurgulanır.

Grevcileri desteklemek amacıyla Mayıs 1948’de, günlük olarak iki sayfa yayımlanmaya başlayan “Emekçi” gazetesine de değinmek gerekir. Kıbrıs Türk İşçi Birliği yöneticilerinden Ahmet Sadi Erkurt’un sahipliğini ve yazı işleri müdürlüğünü yaptığı gazetenin başlığı oldukça dikkat çekicidir: “Emeğe Hak, Emeğe Hayat”Bir buçuk yıl kadar yaşamını sürdürebilen Emekçi gazetesi Dr. Küçük’e hakaret eden bir fıkra yayınlanması yüzünden para cezasına çarptırılınca gazete, ödeyecek para bulamadığından yayını durdurma kararı almıştır.

ÖZGEÇMİŞ:

1974'te Lefkoşa'da doğdu. Orta öğrenimini 1992'de Türk Maarif Koleji'nde tamamladı. 1996'da Marmara Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oluşunun ardından 2008'de Kıbrıs Üniversitesi Türkoloji ve Ortadoğu Etütleri Bölümünde yönetiminde, 2009'da kitaplaştırdığı "İngiliz Dönemi'nde Araplara Verilen KıbrıslıTürk Kızlar" konulu teziyle, Prof. Martin Strohmeire yüksek lisansını tamamladı. Aynı üniversiteden 2019 yılında "1980'li ve 90'lı KıbrıslıTürk Şiirinde Kimlik ve Mekan Algısı" konulu, Doç Dr. Boerte Sagaster'in danışmanlığını yaptığı teziyle de doktor unvanı aldı.

1992'de Alliance Française adlı kurumun geleneksel olarak Avrupa ülkelerinde düzenlediği Fransızca kompozisyon yarışmasının birincisi olarak Paris'te bir burs programına katıldı. 2006'da düzenlenen iki toplumlu kısa öykü ve şiir yarışmasında da "Sevgili Dilsiz Tanık" adlı öyküsüyle birincilik ödülüne değer görüldü. "Hatırlasana" adlı öyküsü de 2020 yılında BEMSA Vakfı tarafından düzenlenen öykü yarışmasında birincilik kazandı. Avrupa Birliği Dil Bursu kapsamında 2022'de Bükreş'te üç aylık Rumence dil eğitimi aldı.

2004-2006 yıllarında, halen okutulmakta olan Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Kıbrıs Türk Edebiyatı I ve KıbrısTürk Edebiyatı II ders kitaplarının yazımında, yazı ve araştırma kurulu komisyon üyesi olarak görev yaptı. AÖF Halkla İlişkiler, İşletme ve Sosyoloji mezunu olan Dr. Cemay Onalt Müezzın, Türk Maarif Koleji'nde Türk dili ve edebiyatı dersleri vermektedir. Evlidir ve Miray'ın annesidir.

KKTC’de Çalışan Müze Görevlilerinin Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarının Korunup Aktarılmasına İlişkin Bilgi ve Görüşleri

Doç. Dr. Burak GÖKBULUT
Doç. Dr. Mustafa YENİASIR

Özet:

Türkiye Cumhuriyetinin 2006 yılında Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesine taraf olmasıyla beraber kültürel mirasların korunmasına yönelik bilinç ve hassasiyet de hızla gelişmiştir. İlk olarak 2008 yılında Meddahlık Geleneği ve Mevlevi Sema Törenleri İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesi’ne alınmış ve 2021 yılına kadar her yıl (2015 hariç) farklı miraslar listeye dâhil edilmiştir. Türkiye’de gelişen bu bilinç ve mirasların korunmasına yönelik kazanılan ivme artarak devam etmiş ve toplumun çeşitli alanlarına yayılabilmektedir.

Türkiye’de neredeyse her alanda yaşanan gelişme ve değişimler Kuzey Kıbrıs’ı da etkilemektedir. Ancak somut olmayan kültürel miras sözleşmesinin KKTC’de imzalanamaması, adada SOKÜM konusunda yeterli değişimin ve bilincin de tam anlamıyla oluşamamasına yol açmıştır. Tabi ki akademik seviyede çalışmalar yapılmakta ancak bu çalışmalar hem devlet hem de toplum kademelerine yayılamamaktadır. Bu çalışmada kültürel mirasların korunmasında etkili olan müzeler ve buna bağlı olarak müze görevlilerinin SOKÜM konusundaki bilgi ve görüşlerinin alınması amaçlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden olgubilim deseni kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemi ise Kuzey Kıbrıs’ta resmî ve özel müzelerde görev alan 30 çalışan oluşturmaktadır. Bu katılımcıların seçilmesinde amaçlı örnekleme çeşitlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme kullanılmıştır.

Araştırmanın verilerinin elde edilmesinde çoktan seçmeli 10 sorudan oluşan anket formu kullanılmıştır. Elde edilen veriler betimsel istatistiksel yöntemlerle analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda müze görevlilerinin somut olmayan kültürel miras unsurlarının korunup aktarılmasına ilişkin bilgi ve görüşlerinin yeterli olmadığı belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Müze Görevlileri, Somut Olmayan Kültürel Miras, KKTC, Halk bilimi müzeciliği, Kıbrıs’ın kültürel mirasları.

Knowledge and Opinions of Museum Officials Working in TRNC on the Protection and Transfer of Intangible Cultural Heritage Elements

Abstract

With the Republic of Turkey becoming a party to the Intangible Cultural Heritage Convention in 2006, awareness and sensitivity towards the protection of cultural heritage has also developed rapidly. Firstly, Meddah (Encomiastic) Tradition and MevleviSemah (Whirling) Ceremonies were included in the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity in 2008. Various heritages are included in the list each year (except 2015) until 2021. This awareness that has developed in Turkey and the momentum gained towards the protection of heritage has continued to increase, which could spread to various areas of society. Developments and changes in almost every field in Turkey affect Northern Cyprus as well. However, the inability to sign the intangible cultural heritage agreement in the TRNC has led to the lack of adequate change and awareness on the ICH on the island. Naturally, studies are carried out at the academic level, but these studies cannot gain popularity at the state and societal levels. The purpose of this study is to obtain knowledge and opinions of museum officials who are effective in the protection of cultural heritage. The phenomenology design, one of the qualitative research designs, was employed in the study. The sample of the research consists of 30 officials working in public and private museums

in Northern Cyprus. Easily accessible cases sampling, which are among the purposive sampling types, were used in the selection of these participants. A questionnaire consisting of 10 multiple-choice questions was employed to obtain the data of the study. The obtained data were analyzed with descriptive statistical methods. As a result of the research, it has been determined that the knowledge and opinions of the museum staff as regards the preservation and transfer of intangible cultural heritage elements are not satisfactory.

Keywords: Museum Officials, Intangible Cultural Heritage, TRNC, Folkloric Museology, Cultural Heritages of Cyprus.

1. Giriş

Türkiye'nin 2006 yılında somut olmayan kültürel miras sözleşmesine taraf olmasıyla (Gürçayır, 2011) beraber kültür yönetiminin seyri değişmiş; unutulmaya yüz tutmuş, geri planda kalmış somut olmayan kültürel miraslar üzerine yapılan araştırmaların sayısı artmaya başlamış ve mirasların toplum tarafından bilinirliğinde artış görülmüştür (Alptürker, 2021). Yapılan araştırmalar SOKÜM unsurlarının sadece akademik incelemesini hedeflememiş aynı zamanda mirasın korunması ve yaşayabilirliğinin sağlanmasını da amaçlamıştır. Sözleşmenin imzalanmasından bugüne Türkiye'nin "İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesi"nde 21 (1'i acil koruma) Arıoğlu ve Atasoy, 2015, s. 114; URL-1) mirası yer almıştır.

Somit olmayan kültürel miras sözleşmesinin amaçları arasında; somut olmayan kültürel mirası korumak; ilgili toplulukların, grupların ve bireylerin somut olmayan kültürel mirasına saygı göstermek; somut olmayan kültürel mirasın önemi konusunda yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığı arttırmak ve karşılıklı değerbilirliği sağlamak; uluslararası işbirliği ve yardımlaşmayı sağlamak gibi başlıklaryer almaktadır (Arıoğlu ve Atasoy, 2015, s. 114; URL-2). Özellikle "somut olmayan kültürel mirasın önemi konusunda yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığı arttırmak" başlığından hareketle düşünüldüğünde duyarlılığı arttırmanın ve toplumu bilinçlendirmenin yollarının aranması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada da 2006 yılından bu yana geçen süreçte Kuzey Kıbrıs'taki müze görevlilerinin SOKÜM konusunda ne seviyede bilgi ve görüş sahibi olduklarının tespiti amaçlanmıştır.

KKTC'de SOKÜM Sözleşmesinin imzalanması yasal olarak mümkün olmasa da T.C.'deki faaliyetlerin ve Kuzey Kıbrıs üniversitelerinde çalışan akademisyenlerin etkisiyle adada somut olmayan kültürel miraslara karşı bir bilinçlenme başlamış (Yolga, 2019; Özerden ve Esenyel, 2021) ve hükûmet düzeyinde değilse bile çeşitli çalışmalar ve araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Ancak Kuzey Kıbrıs'ta bu duyarlılığın topluma, devlet çalışanlarına ve akademinin çeşitli alanlarına tam manasıyla yayılıp yayılmadığı bilinmemektedir. Bu araştırmada da SOKÜM'ün korunmasında önemli bir yeri olan müzelerin ve dolayısıyla müze çalışanlarının bu konudaki bilgi ve görüşleri tespit edilmiş ve yorumlanmıştır.

2.Araştırmanın Metodolojisi

2.1. Araştırma Modeli

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Olgubilim deseni, bildiğimiz ancak ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular; deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi farklı biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Olgubilim araştırmalarında veri kaynakları, araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu dışa vurabilecek veya yansıtabilecek bireyler ya da gruplardır. Olgubilim, bize tümüyle yabancı olmayan aynı zamanda tam olarak kavrayamadığımız olguları araştırmada sık kullanılan bir desendir (Patton, 2005; Yıldırım ve Şimşek, 2008; Marshall ve Rossman, 2014; Tekindalve Uğuz Arsu, 2020).

2.2. Örneklem

Araştırmanın örneklemi Kuzey Kıbrıs'ta resmî ve özel müzelerde görev alan 30 çalışan oluşturmaktadır. Katılımcıların seçilmesinde amaçlı örnekleme çeşitlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir. Bu anlamda amaçlı örnekleme yöntemleri, olgu ve olayların keşfedilmesiyle açıklanmasında yararlı olur. Kolay ulaşılabilir durum örnekleme yönteminde araştırmacı, yakın ve erişilmesi kolay olan bir durumu seçtiğinden, araştırmaya hız ve pratiklik kazandırmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Araştırmada müze çalışanlarının örneklem olarak seçilmesinin sebebi SOKÜM'ün korunmasında müzelerin ve dolayısıyla müzecilerin önemli bir etken olmasıdır. Müze görevlilerinin SOKÜM'ün tanım, kapsam, amaçlarını bilmesi ve bu alanda gerçekleştirilen faaliyetlerden haberdar olması kültürel mirasların korunmasında da doğrudan etkili olacaktır.

2.3. Veri Toplama ve Analiz

Araştırmaya dayanak oluşturacak verilerin elde edilmesinde anket formu kullanılmıştır. Anket formu araştırmacılar tarafından hazırlanmış çoktan seçmeli 10 sorudan oluşmuştur. Her soruda 5 seçenek verilmiş ve katılımcıların bir seçeneği işaretlemeleri istenmiştir. Anket soruları hazırlandıktan sonra iki uzman (halk bilimci) kişiden görüş alınmış ve alınan görüşler doğrultusunda anket yeniden yapılandırılmıştır.

Elde edilen veriler betimsel istatistiksel yöntemlerle (frekans ve yüzde değerleri hesaplanarak) analiz edilmiştir. Araştırma verilerinin istatistiksel çözümlenmesinde SPSS 24.0 veri analizi paket programı kullanılmış, daha sonra bulgular, tablolarda gösterilerek, yorumlanmıştır.

3. Bulgular

Çalışmada bulguların tespitinde müze çalışanlarına seçenekli on soru yöneltilmiştir. Aşağıda 30 katılımcının sorulara verdikleri cevaplardan hareketle frekans ve yüzdeler belirlenmiştir.

Tablo 1.**Somut olmayan kültürel mirasın ne olduğuna ilişkin veriler.**

	f	%
Sözlü gelenekler ve anlatımlar	10	33.33
Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler	4	13.33
El sanatları – Gösteri sanatları	6	20
Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar	2	6.66
Bunların tümü	8	26.66

Tablo 1’de katılımcılara somut olmayan kültürel mirasın ne olduğuyula ilgili sorular sorulmuş ve tablodaki seçenekler verilmiştir. Tablo 1’deki verilerden hareketle katılımcıların yüksek bir oranla (%33.33)SOKÜM’ü “sözlü gelenekler ve anlatımlar” olarak düşündükleri görülmüştür. “Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar”ın ise oldukça düşük bir oranda (% 6.66) seçilmesi müze çalışanlarının SOKÜM ile bu başlığı bağdaştıramadığını göstermektedir. Doğru seçenek olan “bunların tümü” seçeneğinin ise % 26.66 katılımcı tarafından tercih edildiği gözlemlenmiştir. Buradan hareketle KKTC’de müze çalışanlarının SOKÜM kavramı ile ilgili net bir bilgilerinin olmadığını söylemek mümkündür. Yüz yüze yapılan görüşmelerde de müze çalışanlarının birçoğu SOKÜM kavramı ile ilgili pek bilgi sahibi olmadıklarını da belirtmişlerdir.

Tablo 2.**Somut olmayan kültürel miras sözleşmesinin amaçlarınınne olduğuna ilişkin veriler.**

	f	%
Somut olmayan kültürel mirası korumak	11	36.66
Toplulukların ve bireylerin somut olmayan kültürel mirasına saygı göstermek	2	6.66
SOKÜM’ün önemi konusunda, ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığı arttırmak	9	30
Uluslararası işbirliği ve yardımlaşmayı sağlamak	1	3.33
Bunların tümü	7	23.33

Somut olmayan kültürel miras sözleşmesinin amacının ne olduğuna ilişkin soruya verilen cevapların irdelendiği Tablo 2’ye bakıldığında katılımcıların daha çok iki seçenek üzerinde yoğunlaştıkları görülmüştür. Buna göre “Somut olmayan kültürel mirası korumak” % 36.66’lık yüzdeyle en yüksek oranda seçilen amaç olmuştur. “SOKÜM’ün önemi konusunda, ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığı artırma” ise katılımcıların işaret ettikleri (% 30) bir diğer amaç olarak dikkat çekmiştir. “Uluslararası işbirliği ve yardımlaşmayı sağlamak” ise katılımcıların çok az tercih ettikleri (% 3.33) bir amaç olarak gözlemlenmiştir.

Müze çalışanları SOKÜM hakkında kısıtlı bilgiye sahip oldukları için doğal olarak sözleşmenin amaçları hakkında da ayrıntılı bilgiye sahip değillerdir.

Tablo 3.**SOKÜM’ün nasıl korunabileceğine ilişkin veriler.**

	f	%
Somut olmayan kültürel mirasın yaşayabilirliğini güvence altına alarak	8	26.66
Kültürel miras unsurlarının yıkılmasını önleyerek	1	3.33
Söz konusu kültürel miras unsurlarını restore ederek	1	3.33
Söz konusu kültürel miras unsurlarının toplum tarafından bozulmasını önleyerek	2	6.66
Gelecek nesilleri eğitip kültürel mirasa sahip çıkmalarını sağlayarak	18	60

Tablo 3’te müze çalışanlarına somut olmayan kültürel mirasın nasıl korunabileceğine ilişkin bir soru yöneltilmiş ve alınan cevaplar analiz edilmiştir. Müze çalışanlarının oldukça yüksek bir bölümünün (% 60) “Gelecek nesilleri eğitip kültürel mirasa sahip çıkmalarını sağlayarak” korumanın sağlanabileceği görüşünde birleştikleri belirlenmiştir. Bir kısım katılımcı da (% 26.66) ise “Somut olmayan kültürel mirasın yaşayabilirliğini güvence altına alarak” korumanın sağlanabileceği belirtmiştir. İkinci ve üçüncü seçeneklerin çok düşük oranda (% 3.33) seçilmesi katılımcıların “somut olmayan” kavramı ile ilgili genel anlamda bir fikir sahibi olduklarını göstermektedir. Çünkü yıkılmayı önlemek ve restore etmek “somut” kültürel miraslar (tarihî bina, ören yeri vb.) için mümkün olan faaliyetlerdir.

Tablo 4.**Türkiye’nin SOKÜM Temsilî Listesinde yer alan miraslarına ilişkin veriler.**

	f	%
Nevruz – Karagöz – Halıcılık	6	20
Karagöz – Geleneksel Çini Ustalığı – Lüle Taşı İşçiliği	5	16.66
Mevlevi Sema Törenleri – Nevruz – Tespih Yapma Sanatı	8	26.66
Türk Kahvesi ve Geleneği – Meddahlık – Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali	10	33.33
Geleneksel Sohbet Toplantıları – Halıcılık – Cirit Oyunu	1	3.33

Tablo 4’te Türkiye’nin SOKÜM Temsilî Listesinde yer alan miraslarına ilişkin katılımcıların bilgileri ölçülmüştür. Doğru seçenek olan “Türk Kahvesi ve Geleneği – Meddahlık – Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali”ni katılımcılar yüksek oranda (% 33.33) tercih etmişlerdir. Katılımcıların SOKÜM hakkında fazla bilgi sahibi olmadıklarını belirtmelerine rağmen bu soruya yüksek sayılabilecek bir oranda doğru cevap vermelerini sosyal medya ve televizyon aracılığıyla gerçekleşen (basın-yayın, internet ortamı) öğrenmeye bağlamak mümkün olabilir, diye düşünüyoruz.

Tablo 5.**T.C. Kültür ve Turizm BakanlığınınSOKÜM ile ilgili faaliyetleri hakkındaki veriler.**

	f	%
Bu konu hakkında bilgi sahibi değilim.	7	23.33
Kültür Bakanlığının bu konuya gereken önemi verdiğini düşünmüyorum.	6	20
SOKÜM'ün yurt içinde-dışında korunması ve tanıtılması adına güzel çalışmalar yapıyorlar.	4	13.33
Özellikle UNESCO ile işbirliği içerisinde kültürel değerlerin tanıtılmasında önemli çalışmalar yapıyorlar.	7	23.33
Kültür Bakanlığı, SOKÜM envanterlerinin hazırlanmasında önemli bir rol oynuyor.	6	20

Tablo 5'te katılımcılara T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının SOKÜM ile ilgili faaliyetleri hakkında seçenekler sunulmuş ve gelen cevaplardan hareketle veriler elde edilmiştir. %23.33 oranında katılımcı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının "Özellikle UNESCO ile işbirliği içerisinde kültürel değerlerimizin tanıtılmasında önemli çalışmalar yaptığını" belirtirken yine aynı oranda katılımcı da "Bu konu hakkında bilgi sahibi olmadığını" söylemiştir. Azımsanmayacak ölçüde katılımcının (%20) "Kültür Bakanlığının bu konuya gereken önemi verdiğini düşünmüyorum." seçeneğini tercih etmesi de yine müze çalışanlarının genel anlamda konu hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığını bir işaretidir. Bilindiği üzere sözleşmeye resmî taraf olan T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bu konuya büyük önem vermekte ve konuyla ilgili olarak özellikle son yıllarda yoğun çalışmalar yürütmektedir. Bakanlığa bağlı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü çatısı altında faaliyet gösteren "Somut Olmayan Türk Kültür Mirası Daire Başkanlığı" da tamamen bu amaç için oluşturulmuş bir birimdir.

Tablo 6.**Kuzey Kıbrıs'taki halk bilimi müzeciliği hakkındaki bilgilere ilişkin veriler.**

	f	%
Henüz gelişme aşamasında olduğunu düşünüyorum.	6	20
Halk bilimi müzeciliği diye bir kavramı ilk kez duydum.	4	13.33
Bu konuda daha çok aşama kaydedilmesi gerektiğini düşünüyorum.	6	20
Bence son yıllarda bu anlamda çok yol kat edildi.	2	6.66
Kuzey Kıbrıs'ın turistik faaliyetlerinin gelişmesinde çok önemli olduğunu düşünüyorum.	12	40

Kuzey Kıbrıs'taki halk bilimi müzeciliğiyle ilgili KKTC'deki müze çalışanlarının bilgilerinin ölçülmeye çalışıldığı Tablo 6'da katılımcıların büyük çoğunluğunun (% 40) halk bilimi müzeciliğinin "Kuzey Kıbrıs'ın turistik faaliyetlerinin gelişmesinde çok önemli olduğunu düşündükleri" belirlenmiştir.

Katılımcıların bir kısmı (% 20) halk bilimi müzeciliğinin “Henüz gelişme aşamasında olduğunu düşünürken”, bir kısmı da “Bu konuda daha çok aşama kaydedilmesi gerektiğini düşündüğünü” (% 20) belirtmiştir.

Tablo 7.

Türkiye’de yer alan SOKÜM müzelerinin bilinirliğine ilişkin veriler.

	f	%
Ankara SOKÜM müzesi	14	46.66
Edirne SOKÜM Müzesi	3	10
İzmir SOKÜM Müzesi	5	16.66
Konya SOKÜM Müzesi	7	23.33
Sivas SOKÜM Müzesi	1	3.33

Tablo 7’de Türkiye’de yer alan SOKÜM müzelerinin katılımcılar tarafından ne kadar bilindiği sorgulanmıştır. Katılımcıların önemli bir bölümü bu soruda “Ankara SOKÜM Müzesi”ni işaret ederek (% 46.66) doğru cevap vermişlerdir. Ancak yüz yüze yapılan görüşmelerde katılımcıların büyük bölümünün bu müzeyi bilmediklerini ve Ankara’nın başkent olması dolayısıyla ilgili seçeneği işaretlediklerini söylemişlerdir.

Tablo 8.

Müze çalışanlarının SOKÜM bağlamındaki sorumluluklarına ilişkin veriler.

	f	%
Bunun doğrudan müze çalışanlarıyla ilgili bir konu olduğunu düşünmüyorum.	3	10
KKTC’nin kültürel miraslarının geleceğe aktarılmasında müze çalışanlarının önemli bir rolü olduğunu düşünüyorum.	4	13.33
Henüz dünya tarafından tanınan bir ülke olmasak da değerlerimizin tespit edilip korunmasında müze çalışanlarına önemli görevler düşmektedir.	2	6.66
KKTC’de müze çalışanlarının SOKÜM bağlamında yeterince bilgi sahibi olduklarını düşünmüyorum.	9	30
Çocuklara kültürel miras kavramının önemini anlatmada okullarla birlikte müzelerin ve müze çalışanlarının da aktif rol almaları gerektiğini düşünüyorum.	12	40

Müze çalışanlarının SOKÜM bağlamındaki sorumluluklarının sorgulandığı Tablo 8’de, katılımcıların yüksek oranda (% 40) “Çocuklara kültürel miras kavramının önemini anlatmada okullarlabirliktemüzelerinve müze çalışanlarında aktif rol almalarını” istedikleri gözlemlenmiştir. Bununla birlikte ankete katılan çalışanların, bir bölümünün (% 30) öz eleştiriyarak; “KKTC’de müze çalışanlarının SOKÜM bağlamında yeterince bilgi sahibi olduklarını düşünmüyorum.” seçeneğini tercih ettikleri görülmüştür. Ancak verilen cevaplardan hareketle katılımcıların,

SOKÜM hakkında yeterince bilgi sahibi olmamalarına rağmen çocuklara kültürel miras kavramını anlatmada müzelerin rolünün farkında oldukları tespit edilmiştir.

Tablo 9.

KKTC’de ileride faaliyete geçebilecek SOKÜM müzesinde öncelikli neler yer alabileceğine ilişkin veriler.

	f	%
Nadir yazma eserler – Eski tablolar	2	6.66
Mutfak kültürü unsurları – El sanatları	5	16.66
Lefkara işi – Sele sepet işçiliği	7	23.33
Kıyafetler – Çocuk oyun ve oyuncakları	4	13.33
Masal anlatıcılığı – Karagöz gölge oyunu	12	40

Tablo 9’dan da anlaşılacağı üzere ankete katılan katılımcıların % 40’ı KKTC’de ilerleyen dönemde faaliyete geçebilecek SOKÜM müzesinde, öncelikli olarak “Masal anlatıcılığı ile Karagöz gölge oyunu”nun olması gerektiğini belirtmişlerdir. Müze çalışanlarının % 23.33’ü ise Kıbrıs Türk kültüründe önemli bir yeri olan “Lefkara işi ile sele sepet işçiliği”nin ilgili müzede öncelikli olarak olması gerektiğini düşünmüştür. Özellikle Karagöz gölge oyunu, Lefkara işi ve sele sepet işçiliği Kıbrıs Türk halkının genelinin benimsediği kültürel unsurlardandır. Söz konusu seçeneği tercih eden müze çalışanlarının bu düşünceden hareketle ilgili cevaba yöneldikleri düşünülebilir.

Tablo 10.

Gelecekte UNESCO’ya dâhil olacağımız düşüncesinden yola çıkarak SOKÜM değerlerimizin tanınması için neler yapılabileceğine ilişkin veriler.

	f	%
SOKÜM unsurlarının kültür turizmindeki etkisini artırarak bu değerlerin yaşayabilirliğini sağlamak	10	33.33
SOKÜM envanterleri hazırlanıp buna bağlı olarak müzelerin açılıp yaygınlaşmasını sağlamak	7	23.33
T.C. Kültür Bakanlığıyla koordineli şekilde SOKÜM faaliyetlerini başlatıp sürdürmek	2	6.66
T.C. UNESCO Millî Komisyonu yöneticilerinden destek almak	1	3.33
SOKÜM Sözleşmesine benzer bir belgeyi ulusal çapta hazırlayarak yasalaştırmak.	10	33.33

Tablo 10’da KKTC’nin UNESCO tarafından ileride tanınacağı düşüncesinden yola çıkarak SOKÜM değerlerimizin tanınması için neler yapılabileceğine ilişkin katılımcıların düşünceleri belirlenmeye çalışılmıştır. Buradan hareketle katılımcıların “SOKÜM unsurlarının kültür turizmindeki etkisini

arttırarak bu değerlerin yaşayabilirliğinin sağlanabileceği” ve “SOKÜM Sözleşmesine benzer bir belgenin ulusal çapta hazırlanarak yasalaştırılabileceği.” düşüncelerinde yüksek oranda (% 33.33) birleştikleri görülmüştür. Özellikle “SOKÜM Sözleşmesi”ne benzer bir belgenin ulusal çapta hazırlanarak KKTC’de yasalaştırılması uygulanabilecek doğru bir yöntemdir. Ülkenin tanınmış olmaması sözleşmenin uluslararası çapta imzalanmasınınönünde önemli bir engel teşkil ettiği için ulusal bir yasa ile SOKÜM faaliyetlerinin yürütülmesi doğru bir hamle olacaktır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

KKTC’de çalışan müze görevlilerinin somut olmayan kültürel miras unsurlarının korunup aktarılmasına ilişkin bilgi ve görüşlerini tespit etmeyi amaçladığımız bu çalışmada müze çalışanlarının SOKÜM konusunda yeterli ve net bir bilgiye sahip olmadıkları belirlenmiştir. Katılımcıların özellikle SOKÜM’ün kapsamı, amaçları ve korunması konularında tam anlamıyla doğru bilgileri olmadığı görülmüştür. Bunun yanında önemli bir kısım müze çalışanının SOKÜM temsilî listesinde yer alan mirasları doğru tespit edebildikleri, KKTC ve T.C. Kültür Bakanlıklarının SOKÜM ile ilgili faaliyetleri hakkında genel bir fikre sahip oldukları söylenebilir. Ayrıca katılımcıların,yeni nesle kültürel miras kavramını anlatmada müzelerin rolünün farkında oldukları da görülmüştür. Tekin de (2017, s. 164) Ankara SOKÜM Müzesi ile ilgili yaptığı araştırmada, müzenin somut olmayan kültürel mirasın çocuklara aktarımı ve eğitiminde oldukça etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yegane Eyvazova da araştırmasında (2018, s. 91) müzelerin, kültürel mirasın ve folklorun korunmasında etkin bir şekilde kullanılması gerektiğini savunmuştur.

Katılımcıların “SOKÜM unsurlarının kültür turizmindeki etkisini arttırarak bu değerlerin yaşayabilirliğinin sağlanabileceği” ve “SOKÜM Sözleşmesine benzer bir belgenin ulusal çapta hazırlanarak yasalaştırılabileceği” düşüncelerinde ortak fikir belirtmeleri de bu çalışma özelinde oldukça dikkate değerdir. Çünkü somut olmayan kültürel mirasların kültür turizmi ve yaratıcı turizmde aktif şekilde kullanılması hem mirasın yaşayabilirliğine katkı sağlayacak hem de yurt dışında tanınırlığına fayda sağlayacaktır. Öztürk ve Yazıcıoğlu’nun da çalışmalarında belirttiği gibi (2002, s. 7) kültür turizmi ülkeye ekonomik kazanç sağlamasının yanında kültürel değerlerin korunmasında da etkilidir. Türker ve Çelik de (2012, s. 93) çalışmalarında “kültür turizmi sayesinde somut ve somut olmayan kültürel değerlerin turistik birer ürün haline getirilerek korunabileceğini” belirtmiştir.Hilmi Ar ise (2015, 30, 88) turizmin kültürel mirası korumada bir araç haline geldiğini ve turist rehberlerinin de bunda etkili olduğunu tespit etmiştir.

Bunun yanında katılımcıların da olumlu baktığı SOKÜM Sözleşmesine benzer bir belgenin ulusal çapta hazırlanarak KKTC’de yasalaştırılması da oldukça olumlu bir etki yaratacaktır. KKTC Cumhurbaşkanlığı tarafından 2010 yılında SOKÜM envanteri hazırlanması için bir çalıştay düzenlenmiş ancak çalışmalar devam ettirilememiştir. 16-17 Ekim 2008 tarihinde düzenlenen “TÜRKSOY Üyesi Ülkeler I. Somut Olmayan Kültürel Miras Bölgesel Semineri”ne katılan (Oğuz, s. 20) KKTC Devleti burada alınan tavsiye niteliğindeki kararları da hâlen uygulayabilmiş değildir.

Bu anlamda somut olmayan kültürel miras kavramının ve koruma bilincinin Kuzey Kıbrıs’ta yaygınlaştırılabilmesi için öncelikle SOKÜM Sözleşmesine benzer bir belgeninadada hazırlanıp yürürlüğe sokulması ve somut olmayan kültürel mirasların kültür turizmi ve yaratıcı turizmde

planlı ve doğru bir şekilde tanıtılıp pazarlanması gerekmektedir. Ayrıca KKTC’de özel ve resmî müzelerde görevli müdür ve çalışanların hizmet içi eğitimlerle ve konferanslarla bilinçlendirilmesi de bir diğer önemli husus olarak dikkat çekmektedir.

Kaynakça:

- Alptürker, İ. G., Tolga, G. ve Alptürker, H. (2021). Somut olmayan kültürel miras farkındalığının bilinirlik ve deneyimleme açısından değerlendirilmesi. *Millî Folklor*, 17(132), 16-31.
- Ar, H. (2015). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasında Turist Rehberlerinin Rolü (Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi.
- Arioğlu, İ. E. ve Aydoğdu Atasoy, Ö. (2015). Somut olmayan kültürel miras kapsamında geleneksel el sanatları ve Kültür ve Turizm Bakanlığı. *Electronic Turkish Studies*, 10(16), 109-126.
- Eyvazova, Y. (2018). Kültürel mirasın müzeler aracılığıyla hayata geçirilmesi. *Yegâh Musiki Dergisi*, 1(1), 79-92.
- Gürçayır, S. (2011). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Üzerine Eleştirel Bir Okuma. *Millî Folklor*, 23(92), 5-12.
- Marshall, C. ve Rossman, G. B. (2014). *Designing Qualitative Research*. New York: Sage.
- Özerden, Seden Turamberk ve Esenyele, İsmet (2021). Kuzey Kıbrıs’taki Konuşulagelen Efsanelerin Somut Olmayan Kültürel Miras Turizmi Perspektifinde Analizi.
- Özerden, Seden Turamberk ve Esenyele, İsmet (2021). The Analysis of Spoken Legends Under The Perspective of Intangible Cultural Heritages Tourism in North Cyprus. *Near East Historical Review*, 11(3-July), 61 - 79
- Öztürk, Y. ve Yazıcıoğlu, İ. (2002). Gelişmekte olan ülkeler için alternatif turizm faaliyetleri üzerine teorik bir çalışma. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(10), 183-195.
- Patton, M. Q. (2005). *Qualitative Research*. New York: John Wiley & Sons, Ltd.
- Somut Olmayan Kültürel Mirasın Geleceği Türkiye Deneyimi. Editörler M. Öcal Oğuz Evrim Ölçer Özünel Selcan Gürçayır Teke. Ankara: Grafiker, 2013. https://www.unesco.org.tr/Content_Files/Content/Yayinlar/sokum_deneyimioptimize.pdf
- Tekin, G. (2017). Dönüşen müzecilik ve müzede öğrenme: Ankara somut olmayan kültürel miras müzesi örneği. *Millî Eğitim Dergisi*, 46(214), 155-166.
- Tekindal, M. ve Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 20 (1), 153182.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. *Qualitative Research Methods*; Seçkin Publication: Ankara, Turkey, 2008.
- Yolga, Candaş (2019). Kuzey Kıbrıs’ın Somut Olmayan Kültürel Miras. Lefkoşa: Okman Printing.
- İnternet siteleri:
- URL-1:<https://www.unesco.org.tr/Pages/126/123/UNESCO-%C4%B0nsanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1n-Somut-Olmayan-K%C3%BClt%C3%BCrel-Miras%C4%B1-Temsil%C3%AE-Listesi>
- URL-2: <http://www.sokumenstitusu.org.tr/AltMenu/13/SOK%C3%9CM-S%C3%B6zle%C5%9Fmesi>

Özgeçmişler:

Doç. Dr. Burak GÖKBULUT

Doç. Dr., Yakın Doğu Üniversitesi, Halk Bilimi Eğitimi Anabilim Dalı Başkanı, Lefkoşa, 99138, KKTC,

<https://orcid.org/0000-0003-3968-9207burak.gokbulut@neu.edu.tr>

Doç. Dr. Mustafa YENİASIR

Doç. Dr., Yakın Doğu Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü, Lefkoşa, 99138, KKTC, <https://orcid.org/0000-0002-9196-1805>

mustafa.yeniasir@neu.edu.tr

BAŞLANGICINDAN BUGÜNE, KIBRIS'TA HALK OYUNLARI; ATAŞTIRMALAR VE SONUÇLARI

AYTAÇ ÇAĞIN

Summary:

SYMPOSIUM OF FOLK DANCES AND RESEARCHES IN CYPRUS

In this symposium, folk dances and researches will be presented from the beginning to the present day in Cyprus.

Dear organisation members and participants. I am so happy about receiving an invitation of this symposium to present the history of the folk dances in Cyprus from the beginning to the present day. And also about the researches and the results.

First of all; many years ago, 1958-1961, the folk dances from Turkey were taught by a teacher from Turkey. He was Mr. Mümtaz Conger. Afterwords some of the school teachers started teaching the Turkey's folk dances.

I myself, started to search the Turkish Cypriot dances at year of 1972. I have driven my motorbike all around Cyprus, from village to village looking to find the people who play instruments or know anything about our dances.

In the year 1973 the 1.st İzmir international Folk Dances Festival took place. The Northern Cyprus folk dance group was invited. During that time, our local folk dances were not ready and we arranged the "Gaziantep" folk dances for the 1.st İzmir International Folk Dances festival.

The Cyprus Turkish Folk Dances were represented at the 2.nd İzmir International Folk Dances Festival at June 1974.

Thanks to Has-Der organization, as they have been at the stage of those researches Since the year of 1977.

Including the other organizations on the island, research of the Cyprus Turkish folk dances has been continued since then. Now, in every district of North Cyprus, we are able to see the folk dance groups of North Cyprus.

Değerli katılımcılar;

En başta, Has-Der tarafından bu sempozyuma konuşmacı olarak ilk defa davet edildiğim için, değerli yöneticilere gönülden teşekkür ederim. Daha önce gerçekleştirilen sempozyumlarda hangi konuların, ne derinlikte işlenmiş olduğunu bilmiyorum. 1986 yılında, değerli arkadaşım Kani Kanol beni bizzat ziyaret etmiş, benden Kıbrıs Halk Oyunları araştırmaları konusunda bilgi almış ve kayıt yapmıştı. Bu kayıt mutlaka Has-Der'in arşivinde bulunmaktadır diye düşünüyorum. Ülkemizde halk oyunları, çok eski bir konudur. Kıbrıs'ta, senelerden beri halk oyunları "milli oyun" diye adlandırılıyordu. Bu oyunları okullarda öğretmek için, 1958-1961 yılları arasında, Türkiye'den Mümtaz Conger isminde bir öğretmen gönderilmişti. Mümtaz Conger'in yanı sıra, daha sonra Kıbrıs'tan da Özalp Gümüş ve Fadıl Sami Efe okullarda milli oyunların öğretilmesi görevini üstlenmişlerdi. Genelde, okullarda bu görevi beden eğitimi hocaları yürütüyordu. Sonraki senelerde 1974 yılına kadar olan dönemde, üniversiteden mezun olduktan sonra, kendi arkadaşlarımızdan Mustafa Serdengeçti de Anadolu'nun birçok yöresinin oyunlarını öğretmeye başlamıştı.

Ben ilkokulda Geyve Zeybeği'ni, Çorum Halayı'nı ve Kaleden Kaleye Şahin Uçurdum adlı oyunları öğrenip, oynadığımı hatırlıyorum. 22 Haziran 1965'te Mücahitler Bandası'nda klarnetçi olarak görev aldıktan sonra, okulların da milli oyunlarına klarnet çalmaya başlamıştım. Benimle beraber, o dönemlerde okullara klarnet çalan İbrahim Belevi ve Himmet Hüseyin vardı. Sonraları, Himmet Hoca Adana'ya gidince, ben ve İbrahim Belevi, klarnetle okulların oyun müziklerini icra etmeye devam etmiştik. 1970 yılında Lefke'de müzik öğretmenliğine başladıktan sonra, yaz tatilinde Ankara Halkevleri'ne gidip, orada Kars oyunlarını öğrenmiştim.

7. Liseler arası Milli Oyun Şöleni'nde de klarnet çaldığım diğer okulların yanı sıra, Lefke Gazi Lisesi Kars Ekibi'ne de akordeon çalmıştım. Yani kısaca, Kıbrıs halk oyunları diye bir konu, o dönemlerde gündeme gelmemiştir. Düşünlerde ve benzeri kutlamalarda, halk kendi figürleri ile, yerel çalgıcıların çaldığı bilinen oyun havalarına eşlik etmekteydi. Bu figürler, dağınık veya bir sıraya sahip olmasa da değerliydi.

Kıbrıs'ta iki toplum arasındaki farklılıkları görmezden gelemezdik. Kıbrıs'ta yaşayan halkın kültürel bir mozaik oluşturduğunu göz önüne alırsak, yüzyıllardan bu yana meydana gelmiş olan kaynaşma, birlikte yaşam, yemek kültürü ve bu gibi toplumun sosyal davranışlarında bazı benzerlikler ile tabii ki etnik ayrılıklar da vardır. Eğer bunlar araştırılırsa, ortaya bir "Kıbrıs Türk Folkloru" dediğimiz konu çıkacaktı.

Kıbrıs Türk Folklorunu araştırmam lazım diye düşünüyordum. Bu kararı verdiğim zaman, işimin ne kadar zor olacağını bilincinde idim. Motosikletimle adayı gezerek bu işi yapabiliyordum. Geniş bir araştırma planı hazırladım. Kıbrıs'ta, başta Lefkoşa olmak üzere, belli başlı köylerde araştırmalarıma başladım.

Kıbrıslı Türkler'in adadaki varlığı hakkında, Milli Arşiv'de padişah fermanları da dahil olmak üzere, mevcut olan bir çok belge ve doküman vardı. İlk önce, Kıbrıs'ta 1969 yılında yapılmış olan Uluslararası Kibiroloji Kongresi belgeleri ile işe başladık. Milli Arşiv müdürü Mustafa Bey, bana çok yardımcı oldu. 14-19 Nisan 1969 tarihinde Kıbrıs'ta Rumlar tarafından uluslararası bir Kibiroloji Kongresi düzenlenmişti. Bu kongre, "Milletlerarası I. Kıbrıs Tetkikleri Kongresi" diye adlandırılıyordu. Bu bilgi, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü tarafından yayınlanan, (Yayın No:30 Seri I- Sayı A 2) Türk Heyeti tarafından kaleme alınmıştır. Kıbrıs 'ta düzenlenen bu kongreye, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü aracılığı ile, bildiri sunmaları için, Türk bilim adamları davet edilmişti. Bu bilim insanları: Coğrafya alanında Prof. Cemal A. Alagöz, Prof. Cevat Gürsoy, Prof. Talip Yücel, Tarih alanında Prof. Halil İnalcık, Doç. Cengiz Orhonsu, Doç. Nejat Göyünç, Bay Halil Fikret Alasya, Sanat Tarihi alanında Dr. Emel Esin, Doç. Gönül Öney, Filoloji ve Dilbilgisi alanında Prof. Hasan Eren, Etnoloji alanında Prof. Nermin Erdentuğ, Kültür Tarihi alanında Beria Özoran, Prof. Nafiz Pamir'di.

Programı tertipleyen Rum heyeti, 1960 yılından beri faaliyet gösteren, Kıbrıs Türk Tarih Kurumu'ndan kimseyi davet etmemişti. Türkiye'den gelecek olan bilim heyetinin itirazı üzerine de Kıbrıs'tan, Hakim M. Zeka, emekli Evkaf müdürü Kemal Dizdar, Kıbrıs Türk Tarih Kurumu Başkanı Vergi Bedevi, Ali Süha, Hakkı Atun ve Cevdet Çağdaş da kongreye davet edilmişti. Türk heyetinde temsiliyet görevi Pro. Halil İnalcık'a verilmişti.

Kıbrıs Tarihi'ni folklorik açıdan araştırdıkça karşılaştığım belgeler, buraya gelen nüfus, nerelerden geldikleri, Kıbrıs Ağzı'nın kökeni, meslekler ve yerleşkeler benim bu konuda araştırma yapma fikrimin ne kadar doğru bir karar olduğunu göstermişti. Bu konuda bana çok yardımcı olan Milli Arşiv müdürü Sn. Mustafa Haşim Altan'a şükran borçluyum.

Müziklerimiz konusunda ilk önce Lefkoşa'da, hemen hemen birçok Türk düğünlerinde müzik yapan Mehmetali'ler ile görüşecektim. Mehmetali Tatlıyay, gözleri görmeyen ama bir kemancı idi. Birlikte müzik yaptığı insanlar, zaman zaman ud'ta Cahit bey veya cümbüşte bir gözü görmeyen Derviş bey, darbukada Ahmet Altıparmak ve tef çalan da Ahmet Nadide idi. Ben Mehmetali Tatlıyay'ı evinde ziyaret ettim ve maksadımın ne olduğunu ona anlattım. Bildiği, çaldığı bütün Kıbrıs havalarını çalarak bana yardımcı olmaya söz verdi.

Kıbrıs'ta halk oyunlarımız, bir düzen altında olmasa bile, özelliklerine, konularına ve ne anlattıklarına göre halk oyunlarımız vardı, mevcuttu ve yaşıyordu. Hem müzik ve hem de figürler üzerinde araştırmalarıma devam ettim. Halkoyunları eğitmenliğini yapan Mustafa Serdengeçti arkadaşım, gayet iyi derecede bağlama çalan ve yetişkinler ekibinde oyuncu olan öğretmen arkadaşım Erbil Çinkayalar ile bu konuyu enine boyuna tartıştım. Birlikte bu oyunları gün yüzüne çıkarabileceğimize inanmıştık. Sonraları aramıza halkoyunları ekibinden Mehmet Levent ve Hüsrev Kaya da katıldı. Fikret Kürşat'ın müdürü olduğu Gençlik Dairesi Cumhurbaşkanlığı'na bağlı bir birimdi ve yetişkinlerden oluşan bir halkoyunları ekibi vardı. Bu ekibin sorumlusu da şube amiri Sn. Mehmet Kansu idi.

Folklor dendiği zaman, çoğu kez halk arasında oyunlar diye anımsanır. Halbuki folklor, birçok dalı olan, halkın her türlü adet gelenek ve davranışını inceleyen bir bilimdir. Folklorun içeriğinde: oyunlarımız, kıyafetlerimiz, türkülerimiz, hikayeler ve masallar, destanlar, evlenme törenlerindeki adetler, Sünnet adetlerimiz, doğum adetlerimiz, ölüm ile ilgili adetlerimiz, Ramazan ile ilgili adetler, okula başlama adetleri, hac ile ilgili adetler, kocakarı ilaçları dediğimiz halkın inandığı şifa alışkanlıkları ve atasözleri bu içeriğe girmektedir.

Ben araştırmalarıma bütün bu konuları dahil ederek başlamıştım. Bulduğum kaynaklardan elde ettiğim bilgi ve dokümanları, arkadaşlarım ile paylaştım. Baş başa vererek müziklerimiz ile, o müziklerle ağırlıklı olarak oynanmakta olan figürleri oyunlaştırdık. Ortaya altı tane oyun çıkmıştı. Bu oyunlar; Çiftetelli, Bekri, Azize, Kozan, Kız sana nişan geliyor ve Topal (Sandala Mandala) idi. Bu oyunlara daha sonraları Evdim köyünde zurnacı Mustafa dayıdan derlediğimiz Kartal oyunu ile, Kaleburnu köyünde kemaneci Hüseyin Lulli ve 96 yaşındaki Mehmet Misiri'den derlediğim Orak oyunu ve ekip arkadaşımız Hüsrev Kaya'nın babası Mehmet Kaya'dan derlediğimiz Zeybek oyunu da dahil edilecekti.

İzmir'de ilk kez gerçekleştirilecek olan İzmir I. Uluslararası Akdeniz Festivali'ne Kıbrıs ekibi olarak davet aldık. Gençlik Dairesi şube amiri Mehmet Kansu Bey bu festivale Antep ekibi olarak katılacağımızı belirtti. Ben, hali hazırda araştırmalarımızdan elde ettiğimiz altı oyunumuz olduğunu, Antep yerine Kıbrıs Türk Halkoyunları ile katılmamızın daha uygun olacağını söyledim zaman, benim önerimi pek rağbet görmedi. 15 Haziran 1973 tarihinde başlayacak

olan İzmir I. Uluslar arası Akdeniz Festivali'ne Antep oyunları ile katılacaktık.

Lefkoşa'da bulunan çalışma salonumuzda, ben hem halk oyunlarının müziklerini icra ediyor, hem de kurmuş olduğum dört kişilik bağlama ekibi ile Kıbrıs Türkülerinin çalışmalarını gerçekleştiriyordum. Halk oyunları elemanlarımızdan, sesi iyi olanlardan küçük bir halk müziği korusu kurdum. Bu koro, Devlete bağlı ve ülkemizi kendi türkülerimizle yurt dışında temsil edecek olan bir koro idi.

Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi, İzmir I. Uluslar arası Akdeniz Festivali'ne sadece halk oyunları (Antep) ve halk müziği korusuyla gitmiyordu. Bu iki ekibin yanı sıra, mankenler, onların eşleri ve Kıbrıs Mutfağı'nı tanıttak olan aşçılar da bizimle beraber gideceklerdi.

Festivalde, kordon boyu kortej yürüyüşü bittiğinde, otobüsümüz hareket etmeden önce, İzmir Gençlik ve Spor Dairesi müdürü Ertuğrul Atlet otobüsümüze geldi ve Mehmet Kansu Beye yaklaşıp, "Kansu Bey, Kıbrıs'ta sizin oyunlarınız yok mu?" diye sordu. Kansu Bey

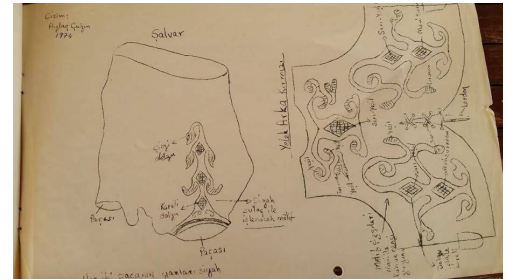
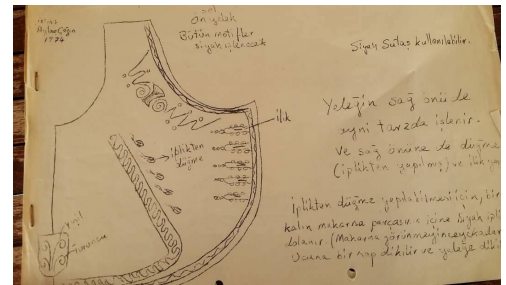
"Var Ertuğrul Bey, ama apar topar hazırlandığımız için, bu yıl Antep ekibi olarak katılmayı düşündük." dedi. Ertuğrul bey, "Antep'ten zaten ekibimiz var Kansu Bey. İnşallah seneye sizi Kıbrıs oyunlarınızla ağırlarız." dedi ve otobüsten indi. Kansu Bey, biz eğitmenlere döndü ve, "arkadaşlar, seneye kendi oyunlarımızla gelelim. Siz gereken bütün hazırlıkları yapın." dedi.

Festivalin kapanış seremonisinde belediye başkanı Sn. İhsan Alyanak ekiplere birer plaket sunarak kapanış konuşmasını yaptı.

EVDİMLİ ZURNACI MUSTAFA DAYI

Kandı köyünde görüştüğüm köylüler bana, Evdim'de bir "Zurnacı Mustafa Dayı" olduğundan bahsettiler. Mustafa dayının düğünlerde zurna çaldığını ve oyunlarımız konusunda bana yardımcı olabileceğini söylediler.

Evdim'de Mustafa dayıdan "Kartal oyunu" hakkında bilgi aldım ve ileriki bir tarihte, bu oyunu bilen köylülerle anlaşp, yeniden köye gelerek görsel olarak izlemek istediğimizi söyledim. Lefkoşa'da Gençlik Dairesi'nde Mehmet Kansu Bey'e durumu anlattığım zaman, memnuniyetle karşıladı. Ben, öğretmen arkadaşlarım Erbil Çinkayalar, Mustafa Serdengeçti ve Kansu Bey ile Evdim'e gittik. Mustafa dayı bize, kartal oyununun hikayesini anlattı. Mustafa Dayı

zurnası ile oyunun melodisini çalmaya başlayınca, orada bulunan üç kişi de kartal oyununu sergilediler. Ben, bütün bu anlatılanlar ile oyunun müziğini, beraberimde götürdüğüm teyibe çektim. Yepyeni bir oyun daha keşfetmiştik.

HAZİRAN 1974 II. ULUSLAR ARASI İZMİR FESTİVALİ

1974 II. İzmir Uluslar arası Akdeniz Festivali için hazırlıklara başladık. Öğretmen arkadaşım Erbil Çinkayalar ile birlikte, Lefkoşa'daki Mevlevi Tekkesi'nde eskiden var olan ve orada sergilenen erkek ve kadın kıyafetlerinin resimlerini çekerek bir albüm hazırladık. Albümdeki resimleri Gençlik Dairesi Müdürlüğü ile paylaşarak onay aldıktan sonra ben, erkeklerin şalvar, yelek ve çorap motiflerinin çizimlerini yaptım. Kadın kıyafetlerinin üç eteklerini Sütlüce köyünde dokuttuk. Erkek kıyafetlerinin dikimi için, Lefkoşa'da, Ayluka mahallesinde faaliyet gösteren terzi Sadiye hanıma çizmiş olduğum motifleri ve albümdeki resimleri vererek, erkek kıyafeti için sipariş verdik.

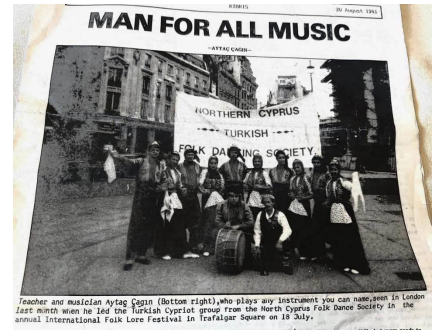
13 Haziran 1974, Kıbrıs Türk Folkloru'nda halk oyunlarının ilk defa sergileneceği tarihti. İzmir'de bizleri yine Spor Dairesi müdürü Ertuğrul Atlet karşıladı. Kordon Boyu'ndaki gösterilerde, birçok yetkiliden tebrikler aldık. Festival, gerek fuar alanında, kordonda, gerekse Karşıyaka Kordon'da ve İzmir'e yakın Foça, Bergama gibi şehirlerde gösterilerle bir hafta boyunca devam etti. Festival sonrasında yine otobüsle Mersin'e hareket ettik ve feribotla Kıbrıs'a döndük.

HALK SANATLARI DERNEĞİ'NİN KURULUŞU

1977 yılında oluşan yeni gelişmelerden biri de

Halk Sanatları Derneği'nin kuruluşu idi. Kıbrıs Türk Folkloru konusunda araştırmalar yapacak, devletin folklor ekibi veya ekiplerine bir alternatif olacak olan Halk Sanatları Derneği, yine devlet ekibinde benim gibi gönüllü görev yapan arkadaşlarımızdan, Mustafa Serdengeçti, Erbil Çinkayalar, Gülay Kaşer, merhum Sezer Kaşer, Mehmet Levent, Hüsrev Kaya ve Murat Serdengeçti tarafından gündeme getirilmiş ve kısa zamanda tüzüğü hazırlanarak faaliyete geçirilmişti. Yönetim kurulunda yer almama rağmen iki yıl gibi kısa bir süre sonra Londra'da bir ekip kurma görevini alınca, dernek yönetiminden ayrılmıştım.

ANKARA 23 NİSAN ÇOCUK ŞENLİĞİ

1979 Şubat ayı sonunda, Ankara'da TRT'in düzenleyeceği 23 Nisan Uluslar arası Çocuk Şenliği'ne Kıbrıs ekibi olarak davet edildik. Eğitim Bakanlığı, öğretmen arkadaşım, Erbil Çinkayalar ve beni, Lefkoşa ilkokullarındaki beşinci ve altıncı sınıf öğrencileri arasından

seçeğimiz öğrenciler ile bir ekip hazırlamamız için görevlendirdi. Öğrencilerin kıyafetlerini yine Sadiye hanım diki. Çocuklarla yurt dışına yapacağımız ilk seyahatimizdi. Mehmet Kansu Bey amirimiz olarak bizimle beraberdi.

Uçakla Ankara'ya uçtuk. TRT Çocuk Dairesi Müdürü Tekin Özerdem ve yardımcısı Canan Arısoy, bizlere 23 Nisan Şenlikleri'nin programını anlattı. Açılış, bir kortej yürüyüşü ile Sıhhiye, Bakanlıklar arası olacaktı. 23 Nisan günü ise Atatürk Kültür Sarayı'nda bütün ekiplerin sırayla

gösterileri yer alacak ve 23 Nisan'da da TRT Televizyonu bunu canlı olarak yayınlayacaktı. Televizyondaki canlı yayını Kıvanç sunacaktı. Çocuklar için gezi ve eğlence programlarından sonra da kapanış seremonisi ile gönüllü ailelere veda ve Kıbrıs'a dönüş. Program bu şekilde kurgulanmıştı.

İNGİLTERE'DE HALK OYUNLARI EKİBİ HAZIRLIĞI

Eğitim bakanlığı, İngiltere'de gençlerden oluşan bir halk oyunları ekibi oluşturulması amacıyla beni görevlendirdi. Görevli olarak gittiğim Londra'da üç buçuk ay kaldım ve orada yaşayan gençlerden bir ekip kurdum. Kıyafetler, Eğitim bakanlığı tarafından gönderildi. Trafalgar meydanında ilk gösterimizi yaptık. Daha sonra beş yıl içerisinde, İngiltere'de yer alan festivallerde, oradaki ekibimle görev almak maksadıyla dokuz sefer İngiltere'ye gönderildim.

DİJON ULUSLAR ARASI FOLKLOR OLİMPİYATLARI

1983 Yılında, Fransa'da Dijon şehrinde her yıl gerçekleştirilen uluslar arası halk oyunları yarışmalarına katılmamız kabul edildi. Dünya çapında bir yarışmaya hazırlanıyorduk. Ekibimize İstanbul'dan Dilek isminde, bir de bayan rehber katılmıştı. Dijon'da yurtlara yerleştirildik. Orada bize bir erkek, bir de bayan Fransız rehber verdiler. Dijon'da yarışma gününe kadar, sokak gösterilerine katıldık. Kıbrıs Türk Federe Devleti, dünya ülkeleri tarafından tanınmayan bir devlet olduğu için, yarışmada derece alamadık ama, kıyafet dalında bir üçüncülük aldık. Bu da önemliydi.

13-14 AĞUSTOS 1983. İSVİÇRE'DE SEMPOZYUM

1976 yılında Kıbrıs'a gelerek, iki toplumun müzik ve oyunlarını kendi çapında, araştıran, İsviçre'li Uluslar arası Folklor Kurumu Başkanı Franz Lindau, Eğitim Bakanlığı'na bir istek göndererek, Ağustos ayı içerisinde İsviçre'de yer alacak olan Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum Folkloru sempozyumuna bir konuşmacı göndermelerini teklif etti. Eğitim Bakanı Ahmet Atamsoy, benim bu sempozyuma katılmamın uygun olacağına karar verdi. Hazırlıklar yapıldı ve uçak biletim İsviçre tarafından kesildi. Ben İsviçre'de gerçekleşecek olan sempozyum için, Kıbrıs tarihi, kültürü ve folklorik değerleri ile oyunlar ve müzikleri konusunda sekiz sayfalık İngilizce bir sunum hazırladım. Bern'de, tren garında beni Uluslar arası Folklor Kurumu Başkanı Franz Lidau karşıladı ve birlikte evine gittik. Akşama Rum folklor uzmanı Şagallis ile bir toplantı yapıldı.

Sempozyuma değişik ülkelerden 45 kişi katılacaktı. Ertesi gün 13 Ağustos 1983, Franz ile birlikte, Bern'in 15 km dışında, Gasthof Baren Frieswil diye bir kasabaya gittik. Sempozyum oradaki bir salonda gerçekleşecekti. Açılışı ve ilk sunumu ben yaptım. Halk oyunları konusunda, Rumların "brodo, deftero, drido ve dedarto" dedikleri ve bizde "birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü" erkek oyunlarının müziklerinin Tamburi Cemil Bey'in sözsüz saz eserleri olduğunu, bunu zaman zaman TRT'nin çaldığını ifade ettim. Şagallis, İsviçre'ye gelirken, valizinde oyun müziklerini içeren birçok 33'lük plak getirmişti. Sunumunda bu plakları dağıtmadı. Zira plaklarda bazı Kıbrıs Türk Halk oyunları müzikleri, "Akdeniz Helen Oyunları" başlığıyla sunuluyordu. Bu bilgiyi, Franz'a hediye ettiği plak üzerindeki yazılardan almıştım.

Şagallis'in sunumunda, herhangi bir müzik aleti icra edilmedi. Ertesi gün de İsviçre'den ayrıldı. İkinci gün sadece ben sunumumu yaptım.

GÜNÜMÜZDE HALK OYUNLARI

Halk oyunlarımız, Kuzey Kıbrıs'ın tanıtımında, bir kültür elçisi olmuştur. Gerek Avrupa, İngiltere, Balkanlar, bazı Arap Ülkeleri, Azerbaycan ve Türkiye'nin birçok şehrinde oyunlarımızın sergilenmiş olması mutluluk vericidir. Halk oyunları ile uğraşan, araştıran derneklerin de bir çatı altında birleşmiş olması, gelecekte bu kültürün dejenerasyonunu önlemiş, kostüm, figür ve müziklerde bir nizam ve sistem oluşmasına vesile olmuştur.

Halk Sanatları Derneği'nin bu konuda payı çok büyüktür. Bu bakımdan en başından bu güne kadar, derneğin yöneticilerini, eğitmenlerini ve elemanlarını kutluyorum. Bu gün artık her kaza veya ilçede mutlaka halk oyunları ekipleri ve onların eğiticileri vardır. Bu gerçekten gurur verici bir durumdur. 1974 II. Akdeniz Uluslar arası İzmir Festivali, bizim için bir "milad" olmuştur.

Bilimsel açıdan araştırmaların devam etmesi, yeni bulguların kültürümüze eklenmesi ve bu sempozyum benzeri sempozyumlarla sunulmasını temenni ediyorum. Kıbrıs'ta mutlaka, Halk Bilimi zenginleştirip yaymak gerekiyor diye düşünüyorum.

Kısaca, bugün geline nokta mevcut olan bütün çalışmalardan büyük memnuniyet duyduğumu belirterek sizleri saygı ile selamlıyorum.

Biyografi

Aytaç Çağın

10 Kasım 1947’de Lefkoşa’da doğdum. İlk , Orta ve Lise tahsilimi yine Lefkoşa’da yaptım. Yedi yaşında keman dersleri almaya başladım. On sekiz yaşına kadar İngiltere’nin “Royal Academy of Music” keman, koro ve teori sınavlarını verdim. 1965 yılında dört gönüllü arkadaşım ile birlikte “Topel Kültür Derneği’ni” kurduk. Derneğimizin bir Türk Müziği, bir Pop Müzik ve bir de Tiyatro kolu vardı. Topel Kültür Derneği ile Kıbrıs’ın birçok kazasında halka açık ücretsiz konserler verdik.

Yine 22 Haziran 1965’te Mücahitler Bاندosu’nun kurucuları arasına katıldım ve iki yıl boyunca Mücahitler Bاندosu’nda mi bemol (e flat) klarnet çaldım. Keman ve Klarnetin yanı sıra genel olarak birçok müzik aletine vakıfım ve yaşamım boyunca bu sahada birçok eleman yetiştirdim.

Kıbrıs’taki savaş ve çarpışmalar nedeniyle kazanmış olduğum İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Kimya Lisans Bölümüne kaydımı yaptırdığım halde gidemedim. 7 sene askerlik yaptım. Bu arada Öğretmen Akademisinin başarı sınavlarını kazandığım için asker iken Öğretmen akademisine girdim.

1970 yılında Öğretmen Akademisi’nden mezun oldum ve Lefke kasabasına Müzik Öğretmeni olarak tayin oldum. Lefke’de, İstiklal Büyükler İlkokulu ile Lefke Gazi Lisesi’nde 1975 yılına kadar beş yıl çalıştım. Lefke’de çalıştığım okullara ilave olarak, part-time gönüllü olmak kaydıyla Yeşilirmak Ortaokulu’nda bir koro ve Baf Kurtuluş Lisesinde folklor ekibi kurdum. Sancaktarlığın emri ile 1970-1972 yılları arasında Lefke Mücahitler bandosunu kurdum. Kıbrıs’taki diğer okulların halkoyunları ekiplerine uzun seneler klarnet, keman, akordiyon ve daha sonra da Kıbrıs Türk halkoyunları Ekibine zurna çaldım, yöneticilik yaptım.

1972 yılında Kıbrıs Türk Folklorunu ferdi olarak araştırmaya başladım. 1973 yılı Haziran ayında Uluslar arası 1. İzmir Akdeniz Festivali’ne Antep oyunları ile Kıbrıs Ekibi olarak katıldık. Daha sonra benimle beraber araştırmalara katılan arkadaşlarımla kurduğumuz “Kıbrıs Türk Halkoyunları Ekibi” ile yerel oyunlarımızı 1974 yılı Haziran ayında **tarihimizde ilk kez** Uluslararası 2. İzmir Akdeniz Festivalinde sahneledik. Ekibimizin bayan kıyafetlerini Sütlüce’de tezgahda dokuttuk. Erkek kıyafetlerinin motiflerini Mevlevi Tekkesi’nden aldığımız örnek kıyafetlerden kopyaladım ve halen ilk çizimleri dosyamda saklıyorum. 1975 yılında Eğitim Bakanlığı’nın 12 maddesi uyarınca Lefke’den alındım ve Gençlik Dairesi’ne gönderildim.

1977 yılında Devletin Halkoyunları Ekibi’ne alternatif olarak, beş arkadaşım ile birlikte “Halk Sanatları Derneği”ni kurduk. Türkiye ve dış ülkelerde yapılan festivallere ekibimizi Kıbrıs’ı temsilen taşıdık.

1975 yılında Gençlik Dairesi bünyesinde bir küçük “Halk Müziği Korosu” kurdum ve Halkoyunları ekibimizle beraber I. Mersin Festivaline götürdüm. Bir yıl süren Gençlik Merkezleri Koro, enstrüman eğitimi ile halkoyunları eğitim ve öğretiminden sonra yeniden öğretmenliği istedim ve beni Güzelyurt Özgürlük İlkokulu’na tayin ettiler. Folklor ve koro çalışmalarının yoğunluğu nedeniyle 1979 yılında yine

Eğitim Bakanlığı'nın 12. Maddesi gereğince beni Gönyeli ilkokuluna verdiler. Bu sıralarda Londra'da bir halkoyunları ekibi kurmak için görevlendirildim ve uçan öğretmen olarak, Londra'ya dokuz kez görevli olarak giderek oradaki festivallere, yarışmalara ve sahne gösterilerine ekibimi taşıdım.

Ekibimizi, Fransa'da yapılan Dijon Dünya Folklor Olimpiyatları'na iki kez ve bir kez de İspanya'da Palma Mallorca'da yapılan festivale taşıdık.

Gönyeli'de bir yıl kaldım. Folklor gösterilerinin ağırlık kazanması nedeniyle Gönyeliden alınarak Lefkoşa'ya Arabahmet ve Küçük Kaymaklı olmak üzere iki okula birden gönderildim. Öğretmen olarak bulunduğum birçok okulda gönüllü olarak birer el sanatları atölyesi kurdum ve öğrencilerim ile müzik aletleri ürettik.

1980 Yılında Devlet Halk Müziği Korusu'nu Kurdum. Lefkoşa'ya tayin edilişimin hemen ardından 1981 yılında Eğitim Bakanlığı Gençlik ve Kültür Dairesi'ne "Okullar Folklor Uzmanı" olarak atandım. Fakat Eğitim Bakanlığında çalıştığım sürede hususi olarak kadrolanmadım. Sebebi de Temel Eğitim Müdürü'nün beni yine Temel Eğitime geri alma arzusu idi.

1970'li yıllardan itibaren her yıl Türkiye'de yapılan 23 Nisan Çocuk Şenliği'ne okullarımızdan hazırladığımız Folklor Ekiplerimizi götürdük. Hem yönetici ve hem de müzik icracısı olarak Ankara'da yapılan bu Şenliğe yedi kez ekiplerimizle katıldık.

1983 yılında İsviçre Bern Kenti'nde yapılan ve Bir Rum, bir Türk'ün katıldığı "Cyprus Turkish and Cyprus Greek Folk Dances" adlı Uluslararası Folklor Sempozyumu'na Türk tarafını temsilen konuşmacı ve icracı olarak katıldım. 1987 yılında ise yine İsviçre'nin Bern kentinde bu kez "Turkey Folk Dances and Cyprus Turkish Folk Dances" konulu sempozyuma konuşmacı ve icracı olarak yeniden davet edildim.

1984 yılında, Eğitim Bakanlığı'nın üç yıllık okullar folklor uzmanı olarak halen kadrolanmadığım için emekliliğimi istedim.

Emeklilik yıllarımda, 1991 yılında altı yıl sürecek olan Devlet Türk Müziği Korusu'nu kurdum ve yönettim.

1995 yılında Mağusa Belediyesi Türk Müziği Korosunu ve yanı sıra Çocuk Klübünde de Acapella Çocuk Korusu'nu kurarak çalışmalar başlattım.

DAÜ'de 1997 yılında DAÜ Halk Müziği Korosunu, 1998 yılında da DAÜ Türk Müziği Korosunu kurdum.

2006 Yılında halen başkanı ve koro şefi olduğum Kıbrıs Sanat Derneği Türk Müziği Korosunu Kurdum. Halen devam etmekte olduğum Dernek başkanlığını da 2010 yılında devraldım.

KIBRIS TÜRK VE RUM MASALLARININ ORTAK YÖNLERİ

Şevket ÖZNUR

ÖZET:

Kıbrıs Masallarının ada üzerinde geneline baktığımızda, tüm dünya masallarında olduğu gibi çatı bakımından aynı, motifler açısından farklı oldukları görülür. Dünya motif indeksinde yer alan masallarımız olduğu gibi, bir çok farklı ve ilginç masallarımız da vardır. Günümüze kadar bizim ve diğer araştırmacıların derlemiş olduğu Kıbrıs Türk Masallarıyla masal arşivimize birçok yeni masal kazandırılmıştır. Bugün artık Kıbrıs Türk Masallarının birçoğu derlenmiştir. Araştırmalarımıza göre birçok masal örtüşürken, Rumların-Türklerle, Türklerin de Rumlara vermiş olduğu masallar vardır. Bizler, bildirimizi bu benzer ve farklı yönleri ele alıp irdedeceğiz.

Anahtar Sözcükler: Masal, Kıbrıs Masalları, Ortak Yönler

ABSTRACT:

COMPARATIVE ANALYSIS OF TURKISH AND GREEK CYPRIOT FOLK TALES

When we look at the Folk Tales of Cyprus in general, it transpires that they have a structure which is similar to the folk tales of other countries. On the other hand, however, they bear no resemblance to and differ from the tales of the world as far as motifs are concerned. While we have tales which are listed in the world motif index, we also have tales which are different and interesting. Through our efforts and the efforts of other researchers numerous new tales have been discovered, compiled and added to the archives of the Turkish Cypriot Folk Tales thus enriching the archives greatly. We can confidently say that, as of today, most of the Turkish Cypriot Folk Tales have been compiled and there are not many yet to be discovered.

Following the opening of the gates at the borders and removal of restrictions on travelling between North and South Cyprus on 23rd April 2003, we have had the opportunity to obtain material which made it possible for us to learn more about the Greek Cypriot Folklore.

Our research has shown us that many tales are practically the same and this similarity indicates that some tales were passed from Greeks to Turks or vice versa.

Key words: Tales, Cyprus Tales, Comparative Analysis

GİRİŞ:

Masallar, insanların düşsel dünyalarını dile getiren sözlü ürünlerdir. Çocukluğunda bir çok insan ninesinden, dedesinden, çevresinden masallar dinlemiştir. Masallar halkın öz değerlerini içeren, dile getiren en önemli anonim eserlerdir.

Sözlü yazın, başlangıçtan bugüne değin, toplumların, buna bağlı olarak insanların köklerini, ekinlerini, gelenek ve göreneklerini “söz” aracılığıyla, kuşaktan kuşağa aktararak yaşatmaktadır. Bu bağlamda; bizim ele alacağımız masal konusu da, sözlü ekinin bir türü olarak bu işlevini yerine getirmektedir. Masal üzerine, bugüne kadar birçok araştırmacı çeşitli tanımlar ve açıklamalar yapmıştır.

Masal, Rumcada “Baramithya”, İngilizcede “tale”, Fransızcada “cante” Almandada ise “Meorchen”dur. Prof. Dr. Pertev Naili Boratav’ın masal tanımı şöyledir: “Nesirle söylenmiş, dinlik ve büyülük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçeğe ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan, kısa bir anlatı. Hayal ürünü sözünü, sadece olağanüstü şeyler anlamına almamak gerekir.

Masal olağanüstü çeşidinde de gerçekçi çeşidinde de, anlattığı olayların gerçeğe uyarlık derecesi ne olursa olsun, onların hayal yaratması oldukları izlemine veren, bir anlatı türüdür.

Bu özellik masalı efsaneden, hikâyeden, destandan ayıran niteliklerin başında bu gelir.”

“Masal demek, hayal gücü demektir. Masal “hayali” hikâyledir. Masalı anlatan kişi, sınır tanımaz hayal gücüne, doğaüstü kişilerle ve olaylarla doldurur masalını”(Boratav,276).

İlhan Başgöz'ün: “Türk Folkloruna Giriş” başlıklı yazısında “Her tarif biraz keyfe göredir. Ne tümünden doğru, ne tümünden yanlıştır. Tarifler konuyu değişmez kalıpların içine hapseder ve bu tarif kalıbı donmuş olarak kalır. Mitler ve masallar gibi en belirli türleri tarif etmek için koca bir kitap yazmak gerekir” demektedir. Masal,iyinin, doğrunun ve adil olanın, ne denli kötü koşullar altında kalınırsa kalınsın, hep kazandığı bir düşler ülkesidir.

Masallar çağlar boyu değiştirilip yeniden biçimlendirilmişlerdir. Kuşaktan kuşağa, ağızdan ağıza aktarılırlarken az da olsa eklemeler ve çıkarmalar olmuştur. Masallardaki değişim anlatana bağlı olduğu gibi anlatılana da bağlıdır. Çünkü anlatıcı masalı anlatırken kendi yaşamına göre, tecrübesine göre de değiştirmektedir. Masalı anlatan kişi masaldaki kahramanlarını çevreden alabildiği gibi, yerel özelliklerden yararlananlar da oldukça çoktur. Durum böyle olunca toplumların, ulusların duyarlılıkları, beğenileri, değer yargıları, inançları, masalların içine serpiştirilir. Bu bağlamda çağlar boyu yapılan o kadar çok değişikliğe karşın, anlatanlar masalların yapılarına hep bağlı kalmışlardır. Evden uzaklaştırmalar, yasakların zorla kabul ettirilmesi, yasağın çiğnenmesi, bilgi edinme yolları, aldatmalar, servetlerin ele geçirilmesi, oyuna gelmeler, büyü yapmalar ve sayma gereğini duymadığımız daha nice öğeler, masallarımızda bulunmaktadır.

Kıbrıslı Türkler ve Rumlar yıllar boyu bu ada üzerinde yaşamışlar birbirlerini her konuda etkilemişler,kültür alış-verişinde bulunmuşlardır. Ortak beğeniler yaratırken, kendi toplumlarına özgü değerleri,gelenek-görenekleri koruyup, yaşatmışlardır.Bugün konuşma dili olan Kıbrıs Ağzı'nda Rumlar- Türklerle, Türkler-Rumlara birçok sözcük vermiştir.Bugün Kıbrıs Rum ağzında 3500 tane Türkçe sözcük Kıbrıslı Türklerin ağzında da bu sayıya yakın Rumca sözcük vardır.

Kıbrıs Türk Masallarındaki kişilere bakıldığında karşımıza iki farklı tip çıkar. Bunlardan birincisi, yaşadığımız çevrenin kişilerinden olanlardır. Masallardaki köylü, bakkal, tüccar, işçi, çiftçi, nalbant, hancı vb gibi halktan kişiler ve bunun yanında yönetici sınıftan; Padişah, Vezir, Ağa vb. Ayrıca Türkiye masallarında çok az görülen Papaz veya Papaz karısı Babakya karakteri Kıbrıs Türk Masallarında çok görülmektedir. Kıbrıs Rum Masallarında da benzer tipler görülmesine rağmen, onlarda farklı olarak bir de kutsal kişiler çok görülmektedir. Ayrıca olağanüstü güçlerle donanmış kahramanlar vardır. Bunlar Goncolozlar, ebedenölmezler, dervişler, devler, canavarlar, şahmaranlar, cinler, periler. Hızır, ve doğaüstü güçlerle yaratıklar masallarımızın gizemini artıran kahramanlardır. Kıbrıs Rum Masalları'nda kuş motifi çok az görülür, onlarda kuş veya zümrüt-ü anka yerine Yunan kültüründen ve mitolojiden gelen ejderha veya kanatlı at(Pegasus) vardır. Örneğin Dirimmo adlı masalda kötü kişi Rum Masalında ejderha olurken Türk Masalında deve dönüşmüştür.

Kıbrıs Rum Masallarının kendine özgü dilsel özelliklerinin bir kısmı kısaca şöyledir:

Kıbrıs Rum Masallarında sade bir anlatım vardır. Bir öykü gibi anlatılmaktadır. Kıbrıs Türk Masalları gibi çok zengin giriş tekerlemeleri bulunmamaktadır. Masallara daha çok sade bir girişle girilmektedir. Kimi masallarda da Türkçe tekerlemelerle masala giriş yapılmaktadır.

Örneğin; Adanın hem doğusunda hem de batısında derlenen bir kısım Rum masallarında çok kısa fakat kültürümüz açısından çok ilginç bazı tekerlemelere rastlamış bulunmaktayız. Aşağıda verilen örnekler bunlarla ilgilidir. Tekerleme Türkçe sözcüklerle kafiyeleşmiş olduğu gibi Türklerle ilgili olaylarla da ilgilidir.

«Μιαν φοράν τζι έναν ζαμάνιν / που ‘χαν οι Τούρτζοι ραμαζάνιν»

“Vaktin zamanın birinde Türklerin Ramazan vaktinde.

«Μιαν βολάν τζαι έναν ζαμάνιν / που παντρεύκαν τον Χασάνην

Vaktin zamanın birinde Hasanın düğününde”

κ.ά. Βλ. Παναγιώτας Χρ. Κυπριανού, “Λαογραφικά από την Κρήτου Μαρόττου. Ο νους τζι η τύχη”, Λαογραφική Κύπρος 1Δ (1984)25-31. Kaynak kişi: Girit Marotlu, Panayodas Hr. Kipriyanu

Bu dizede görülebileceği gibi masal tamamen Türk unsurları etkisinde başlar. “Zamanın” sözcüğü Türkçedeki “Zaman” ve “Hasanın” kelimesi de “Hasan” olup tekerlemenin girişinde ilk iki dizenin aynı zamanda kafiyelerini oluştururlar.

Kıbrıs Rum Masallarında birçok Türkçe sözcük vardır. Türkçe sözcükler arasında “Kocakarı”, “Vatan”, “Acaba”, “Belki”, “Masa” sözcükleri dikkati çeker. Masalarda bir hayli Türkçe sözcük yanında, masal öğelerinin çokluğu, bu masalların bir Türk masalı olduğunu ortaya koyar. Örneğin masalın kahramanlarından birisi bir padişahdır. Kral değil, padişah. Padişahın “Askeri” vardır. Bu “Asker” Rumcadaki adıyla “İstradiyodis” değil. “İstrados” değil, Türkçe sözcüğün Rumcada az değişikliğe uğramış şekli olan “Asgerin”dir. Masalın öteki kahramanı ise padişahın oğludur, vezirdir(vezirin olarak) bilineceği gibi Padişahlık, vezirlik genelde doğu yönetimlerinde mevcuttur. Yine masalda Vezir Antalya’da yaşar ve ölür. Hancı Türktür, adı İbrahim’dir.Yine Dellal’ın Türk olması... Bir de masalda kızların , Türkün bahçesinden zeytinleri toplamaları çok ilginç.

Yine masalarda birçok Türkçe sözcük ve kalıplaşmış söz bulabilmekteyiz; kilim,tas,derviş. Hele hele düğünün kırk gün, kırk gece devam etmesi Türk masallarının özelliklerinden başka bir şey değildir. Türklerde 40 sayısının özel bir yeri vardır. Kırk gün, kırk gece düğün, dernek yapmak; kırk mevlidi okumak ya da okutmak, ölüyü kırklamak: (ölü kırkılanıncaya dek mezarına gün doğmadan nur duası okunmuş su dökmek) yıkanırken besmele ile kırklanmak: (gusülden sonra kırk besmele ve kelime-i şahadetle dökünme) “kırklar, yediler aşkına hû çekme: Hanın kırk yiğidini yanına alıp erken vakitte yola koyulması” (Bak: Dede Korkut Masalları) masallarımızın bir kısmında suçluya ceza verilirken “Kırk katır mı. Kırk satır mı istersin?” biçiminde soru sorulması bunlar arasındadır.

Ayrıca masalın içindeki geçiş bölümleri de yer almamaktadır. Bir yerden bir yere gitme formelleri masalarda kullanılmamaktadır. Masalların bitiş formelleri, Kıbrıs Türk Masalları’nda olduğu gibi “40 gün 40 gece düğün yapıp veya şenlik yapmışlar, ben de bıraktım da geldim”, “Gökten üç elma düştü, birini meseli toplayıp söyleyen yedi. Birini gelinle güveyi yedi. Birini de sizlere getirdim.”, ““A canlarım bıraktım kötü devi, geldim buldum sizi iyi”, “Kırk gün kırk gece süren

düğün yaptılar”, “Bana bir tepsi baklava verdiler. Aldım size getireyim. Yolumun üstünde dere vardı. Kurbağalar vırak vırak dediler. Ben de baklava tepsisini bırak anladım. Ben de bıraktım da geldim”, “Güle güle yaşamışlar. Ben de bıraktım da geldim”, “Murat aldılar murat verdiler.” Bu bağlamda ele aldığımız bu makale hem masal kültürünü genç kuşaklara tanıtmak hem de bu duyarlılığı Ada insanımıza anımsatmak amacı gütmektedir. “Masallar, genellikle kolektif bir bilinç tarafından, bilincin ve bilinçaltının insanlığın hangi sorunlarını evrensel görüyorsa ona göre biçimlendirilmesinin ve bu sorunların aşılması için uygun görünen çözümlerin üretilmesinin sonucudur. Eğer, sözü edilen öğelerin tümü masalarda olmasaydı onların kuşaktan kuşağa anlatılarak aktarılmalari da mümkün olmayacaktı.(Bettelheim,36)

Yine ortak olarak görülen birçok masaldan birisi olan Türkler tarafından “Çavma Kuşu” adlarıyla bilinip, anlatılan masaldır. İrlanda’da da The Speckled Bull(Alaca Boğa), Türkiye’de de Muhsine Helimoğlu Yavuz’un ,Padişah ve Çocukları ve Ahmet Ali Arslan’ın Üç Bacılar masalıyla örtüşmektedirler ve uluslararası motif indeksi olarak Thomson’da 707, Boratav’da 239’dur. Masallar birbirlerine çok benzerlik göstermektedir. Rum masalında Padişahın üç oğlu var iken, Türk masalında üç kızı vardır. Her iki masalda da üç genç ok atarak kismetlerini bulmaya çalışırlar.

Aşağıda sizlere sunduğumuz masal Rumlar tarafından “Kurbağıcıklar”, Türkler tarafından “Yeşil Cin” adlarıyla bilinip, anlatılan masaldır. Türkiye’de de Muhsine Helimoğlu Yavuz’un ,Padişah ve Çocukları ve adıyla derlediği masal yine masalıyla birebir örtüşmektedirler ve uluslararası motif indeksi olarak Thomson’da 707, Boratav’da 239’dur. Masallar birbirleriyle çok benzerlik göstermektedir. Rum masalında Padişahın üç oğlu variken, Türk masalında üç kızı vardır. Her iki masalda da üç genç ok atarak kismetlerini bulmaya çalışırlar.

Aşağıda sizlere sunduğumuz masallar Rumcılarının çevrilip kültürümüze sunulmuş iki yeni masaldır. “Çocuksuz Zengin Adamın Masalı” ve “Çilekeşin Masalı” olarak anlatılan halk anlatıları topluma ders vermeleri ve iletileri açısından çok önemli.

Birinci masalın iletisi çok güzel, dünya malı dünyada kalır ve herkesin bir kaderi çizilmiştir bunu değiştiremez ve değiştirmeye uğraşsa da elinden birşey gelmeyeceğini anlatmaya çalışır.

İkinci masal veya Kıbrıslı Türkler tarafından hikâye şeklinde anlatılan bu anlatı, Allah tarafından dünyaya gönderilen meleğin gelecekte olumsuzluk yaratacak kişileri ve haksız yere kazanç elde eden insanlara verilen cezayı, Allah’a sitem eden Çilekeş’e canlı canlı göstermesi bakımından önemli.

Kıbrıs’ta Türkler arasında bilinen varyantında; Bir kişi yanında Azrail ile yola koyulur, yolda yıkılmak üzere olan bir duvar görürler, Azrail bu duvarı tamir eder. Yollarına devam ederek ilerlerken kıyıda bir kayık görürler, Azrail bu kayığı da delerek yola çıkmasını engellemeye çalışır. Yine yola devam edip giderlerken bir çocuğa rast gelirler, Azrail bu çocuğu boğar. Adam

bu gördüklerinin nedenlerini Azrail'den sorup öğrenmeye çalışır.

Kıbrıslı Türkler arasındaki anlatılışa göre Azrail yıkılmak üzere olan duvarı sahibinin fakir oluşu ve duvarı yaptıracak parası olmayışına bağlarlar (Rumlarda geçen masalda duvar zengin fakat pinti bir adama aittir ve içerisinde küp dolusu altın bulunmaktadır, orda meleğin o duvarı tamir nedeni duvarın yıkılıp da paraların o cimri adamın eline geçmemesi düşüncesine dayanıp tamir edildiği görülür.

Kayığı veya gemiyi delerek verdiği zarara gelince bir kralın o gemiyi alıp karşıdaki bir ülkeye saldıracağı ve o ülke insanlarına çok zarar vereceği için hasara uğratılmıştır. Kısacası o kralın denizi aşır gitmesi engellenmiş oldu. Son olarak o çocuğun boğulmasının nedenine gelince büyüdüğü zaman çok gaddar olacağı için Azrail tarafından boğulduğu söylenmektedir. Hem Türklerdeki bu anlatı hem de Rumlardaki masalda temeldeki benzerlikler açıkça görülmektedir ancak gerçeği konuşmak gerekirse Rumlardaki masal çok daha detaylı ve çok daha akıcı bir üslûpla söylenmiş bir masal örneğidir. Çilekeşin masalında pinti sözcüğü, guduru (ezbere), tüfeçin. Çocuğu Olmayan Zenginin masalında; peksemet, tahmin, gonişdisumen, halalin, saraf, pazarin gibi sözcükler dikkat çekmektedir.

ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΝ ΤΟΥ ΠΛΟΥΣΙΟΥ ΠΟΝ ΕΚΑΜΝΕΜ ΠΑΙΔΚΙΑ.

Εἶσεν ἕναν ἀντράνουμ πολλά πλούσιον τζι' ἐν ἐκάμναμ παιδικιά τζαι κάθη νύχτα ὡς εναμ μήναν ἐθωρουσαν εἰς τ' ὁρομάν τους τζι' ὁ ἀντρας τζι' ἡ γεναίκα νά δώσουν τά εχη τους εἰς τήγ γήν τζι' ἐν νά τάβρουν τετραπλουν εἰς τους ου-ρανοῦς. «Ὀλάν, λαλεῖ ὁ ἀντρας της, εσεῖ εναμ μήναμ πού θωρώ κάθη νύχτα στ ὁρομάμ μου νά δώσουμεν τά εχη μας εἰς τήγ γήν τζι' ἐν νά τάβρουμεν τετραπλον» εἰς τους ουρανοῦς». — «Εἶντα τζι' ἐγίώ τό ἰδίον ὁρομαθ θωρώ,» λαλεῖ του ἡ γεναίκα του. Ἐκαμαν ἵνα τταμίνιν νά ζήσουν — νά ζήσουν. . . ἄλλο εἴκοσι γρόνια — ἦταν ογδόντα γρονών — «αἱ, λαλοῦν νά τά πουλήσον-μεν οὔλα νά τά δώσονμεν εἰς τους φτωχοῦς τζαι νά ἀφήσονμεν εχη ὡς εἴκοσι γρόνια νά περνονμεν πάνω πού ἐκατόγ γρονών ἐν τζαι γινισκούμαστιν».

“Ετοσ’ ἦτονν. Ἐπονλήσαν τά ἴχη τους τζι' ἐφήκαν ὡς εἴκοσι χρόνια τρο-φήν. Γιάλιάλι ἐπεράσαν τά χρόνια, ἐμειναν τους πέντ-ἴξη μήνες νά τους λεί-ψουν τζεινα πού φήκαν τζαι νά σώσουν τζαι τά ἐκατόγ γρόνια. «Ὀλάν, λαλεῖ ὁ ἀθθρωπος της γεναίκας, εἶες δονλειάμ πού πάθαμεν; “Ετο ἐχ χά-χά νά σώ-ση ὁ τζαιρός, νά μάς λείψουν ὅσα φήκαμεν τζι' ἐμεῖς-ι-ζιοῦμεν. Εἶντα ‘μ πού ‘ν νά ινοῦμεμ πό τζει τζαι τζει;. Νά μον κάμης κάμποσομ ποξαμάτιν τζι' ἐν νά καβαλλιτζέψω τ' ἀλοόμ μου νά πα νάβρω τόθ Θεόν νά δώ εἶντα ‘ν τοντ’ ἡ δουλειά πού μας ἴβαλεν νά κάμουμεν.

— Ἐκαβαλλίτζεψεν τό χτηνόν τον, εβαλεν τό ποξαμάτιμ μέσ’ τό γισάτσιν τζι' ἐλάμνησεν κατά τήδ δύσην, γιατί μ' ἕνα τταμίνιν εἶπεν ξμ πού ποδά ὁ Θεός. Ἐπῆαινεν-ἐπῆαινεν, ἐννχτώθημ μέσ’ τήσ στράταν. Ἐν ἴξερεν εἶντα ‘μ πού ‘ν νά κάμτ). “Αμ μεν εἶσεχ χωρκόγ κοντά ἐν νά τόφ φαν τά θηρία μέσ’ στ’ ὁρος. Ἐτσι σαν ἐσνλλοάτουν, θωρεῖ μακριά εναφ φως τζι' ἐλονλλούταν. Ἐγί-σωσεμ πάνω τον.

Ἐπῆεν, ἡῦρεν ἕναν ἀσκητήμ μέσα σε μιάγ καλνφην τζι' ἀσκήτενκεν. Λα-λεῖ τον, «Ἰσει λλίον τόπον νά μείνω τζι' ἐγίώ, γνιέ μον, δαχαμαί τζι' ἐννχτώ-θηκα; — «αἱ, λαλεῖ τον, ἴτηγ

καλνφηδ, δήσε τό χτηνόσ σον έξω τζαι φωρεί μας γιά ππεσίιν. Έν νά ππέσης τζι' έσον χαμαι δπως-ι-ππέφτω έγιώ». — «Καλά, γνιέ μον», λαλεί τον. “Αμάν τζι' ίσααεν τό χτηνόν του τζι' έκατσαν, λαλεί του δ ασκητής «θέλεις, παππού, νά κουνονοτίσουμεν τζαι λλίον σαν ήρτες δά πάνω δά;» — «Νά κουνουστ'ισονμεγ, γνιέ μον, λαλεί τον». — «Τζαί πώς ώς ώδε, παππού, λαλεί του δ ασκητής. Έγιώ 'δει τόσα γρόνια π' άσκητενκω νά σώσω τή ψνσήμ μον δά πάνω τζαί πλάσμαν τοϋ θεοϋ έν είά τζι' έσού, γέρος άθθρωπος νάρτης . . .». «Είντα 'ν νά σον πω, γνιέ μον, λαλεί του. “Ετσι τζι' Ζτσι. Κάθη νύχτα τζι' έγιώ τζι' ή γεναίκα μου έθωρούσαμεν δναν δρομάν ώς εναμ μήναν νά πονλήσουμεν τά ίχη μας νά τά δώσουμεν εις τους φτωχούς τζι' έν νά τάβρονμεν τετραπλοϋν εις τους ουρανούς — τζι' είπεν του οϋλλην τήν ιστορίαν δπως έγένηκεν — τζαι τωρά πά νάβρω τόθ θεόν νά τόρ ρωτήσω». — «Αϊ, παππού, λαλεί τον, άφούς έν νά πά νάβρης τόθ θεόν έν τόρ ρωτάς πότ' έν νά τελείωση τζι' έμεναν ή άσκηση μου;» — «Νά τόρ ρωτήσω, γυιέ μου, λαλεί». Τον ασκητή κάθη νύχτα ό θεός Ιριβκέν του ένα ψουμίν τζαι τζείν' τήν ννχταν έριξέν τον δκυό, τό εναγ γιά τόγ γέρον. Ό ασκητής πού τήλ λαιμαργίαν τον Ζχωσεν τό ψονμιν τζι' ό γέρος έφαμ πού τό ποξαμάτιν τον.

Γύρισ' ή μέρα πού τό πωρνόν έσηκώστην, έκαβαλλίτζεψεν τό χτηνόν τον τζι' έλάμνησεν. Πάλε άμαν τζι' έννχτώθην, είεφ φως τζι' έπήεν. Ηύρεμ μιάγ γεναίκαμ μέσα σ' ενασ σπήλιον τζι' άσκήτενκεν. “Εδει, κόρη μον, λαλεί της, νάκκον τόπον να μείνω τζι' έγιώ;» — «Ποττέ, λαλεί τον, παπποϋ, να μέμ μεινης; Κατέβα, δήσε το χτηνόσ σου να κουνονοτίσονμεν τζιέλης».

Έκατέβην δ γέρος, εδησεν το χτηνόν του τζι' έμπησ μέα' τόσ σπήλιον. «Τζαί πώς ώς ώδε, παππού», λαλεί τον ή ασκητίνα. — «Ειντα 'ν νά σοϋ πω, κόρη μον, λαλεί της, έτσι τζι' έτσι — τζι' είπεν της ονλλην την Ιστορίαν — τζαί τωρά πού θωρείς, πάω νάβρω τόθ θεόν νά τόρ ρωτήσω». — Τζι' άφονς έν νά πάς, παππού, εν τόρ ρωτάς τζαι για μέναν τοϋν τ' άμμάδκια μον πού 'ν ειςι πονιζάμενα πόλ έν νά γειάνονν; — «Καλόγ, κόρη μου, νά τόρ ρωτήσω», λαλεί της. Την νύχταμ πάλε ό θεός εριξέν της τζαι τούτης δκνό ψουμιά. “Επκiasεν το έναν εδωσέν το τοϋ γέρον. «*Οϊ, κόρη μου, λαλεί της, έγιώ έχω το ποξαμάτιμ μου, άφησ' το σου πού 'σαι μέσ' στα δρη». «Ποττέ, λαλεί του, τούτον ίπεψέσ σον το δ θεός. Κάθη νύχτα ρίβκει μον έναν τζαί πόψε ίριξέμ μον δκνό τζαι το έναν εγ γιά σέναν. “Αν δεν το πκιάσης έν είσαι καλός άθ-θρωπος». “Επκiasεν το τζι' ό γέρος. Πού το πωρνόν έσηκώθημ πάλε τζι' ίπκiasεσ στράταν. “Ετσι σάν έπή-αινεν είεν εναβ βοσκόν τζι' εσνρνεν νερόμ πά στόλ λάκκον τζι' έπότιζεν αίγες τζαι κονέλλες τζαι τζείνες έρκοϋνταν τζι' επίνναν τζι' έφεύκαν τζι' έρκοϋν-ταν άλλες τζι' έν είχαλ λείψην. “Οσσον τζι' είεν τον: “Α παπποϋ, φωνάζει τον, κάτσε πού κά στήμ μοσφιλιάν νά πνάσης τζαί ναρτω τζι' έγιώ νά κον-νονοτίσωμεν.»

“Εκατσεν δ γέρος, έπήεν τζι' δ βοσκός: «Τζαί πώς ώς ώδε, παππού;» λαλεί τον. — «Ειντα 'ν νά σον πώ, γνιέ μον, έτσι τζι' έτσι τζαι τωρά πάω να-βρω τόθ Θεόν νά τόρ ρωτήσω». — «Τζι' άφονς έν νά πάς, παππού λαλεί τον, έν τόρ ρωτάς πότ' έν νά λείψουν τζι' έμεναν τούτες οι αίγίες τζι' οι κουέλλες τζαί σύρνω-σύρνω νερόν νά υς ποτίσω τζι' έν ίχουλ λείψην;» — «Καλόν τόρ ρωτώ, γυιέ μον,» τζι' έκαβαλλίτζεψεν τζι' έλάμνησεν.

“Ετσι σάν έπήαινεν, ηϋρεν εναγ γέρον άσπρομάλλην τζι' εκάθετονν κοντά σε μιάβ βρύσην τζι' εκράτεν εναγ καλάθιν τζι' είσεμ μέσα τρι' αύκά τζαι τρία ψονμιά. «Κόπκiasε

τζι' έσού, λαλεί τον, νά κάτσης νά πνάσγ/ς». — «Μμά βιάζονμαι, λαλεί τον, νά φτάσω χωρκόν τζι' άν νυχτωθώ, είμαι ξένος τζι' έν-ι-ΰίρω τους τόπους». — «“Ελα, λαλεί τον, νά πνάσης τζι' έν νά πάω τζι' έγίω στο χωρκόν τζαϊ νά σε πάρω». Έκατέβηκεν τζι' ίκατσεν. “Επκiasen δ άλλος γέρος έναν ανκόν τζι' έναν ψονμίν τζι' ίδωσέν τον. «“Οϊ, λαλεί τον, έθ θέλω, αησ'1 τα σου' γέρος αθθρωπος έδκιακόνησες έναν ανκόν τζι' έν νά μοϋ το δώσης;» — «Λαλεί τον, αδ δεν τά πκιάσης έν είσαι καλός αθθρωπος». “Επ-κiasen τα τζι' δ γέρος. «Τζαϊ πόθεν είσαι γέρο;» λαλεί του. — Ου, είμαι πούπολλά μακριά» — «τζαϊ πού πάεις;» — «Ειντα 'ν νά σοϋ πώ, λαλεί τον, έτσι τζι' έτσι τζαι πά νάβρω τόθ θεόν (έν τζι' έκατάλαβέν τομ πώς ήταν δ ίδιος δ Θεός) — «Έδονσύχησες;» λαλεί του, λαλεί τον «δι». «Αϊ, τζι' άφούς έν έδονσύχησες γιατί έσυγκλεθκιάστης τόσον; Νά γυρίσης πίσω στον τόποσ σου τζι' ύστερα πού τρεις ημέρες, έν νά πεθάν' ή γεναϊκα σον τζι' ύστερα πού μιαν έβάομάαν έν νά πεθάνης τζι' έσού τζαι νά κάμης γλήορα νά φτάσης τήγ γε-ναϊκας σον νά τήσ σάσ-ης τζι' δπως σάς είπεν δ Θεός έν νά ταβρετε». — «Νά σε ρωτήσω τζαϊ κάτι. Σάν ερεσσα ηϋρα ίναν άσκητήν τζι' είπεμ μου νά ρωτήσω τόθ Θεόμ πότ' έν νά τελείωση ή άσκηση του». «Νά τοϋ πής νά φύη νά πά, νά πκιάστ] τσάππαν νά ζήση γιατ' έν νά πεθάνη της πείνας. “Εδει τρεις ημέρες πού 'ν τοϋππεσε ψουμίν. Την νύχταμ πού 'σουν τζι' έσού, δ Θεός εριξεδ δκνό ψουμιά, το έναν ήταγ γιά σέναν τζι' έσ σον τδδωσεν τζαϊ νά τοϋ πής νά μέγ καρτερά σωτηρίαν» — Ηνρα τζαι μιαν δ,λληγ 'εναϊκα/ζ π' άσκήτενκεν τζι' είπεμ μον νά σε ρωτήσω τ' άμμάδκια της πού 'ν έτσι πονιζάμενα πότ' έν νά γειάνονν;» — «“Εγ καλή ψνσής τζαϊ νά της πής έν νά γειάνονγ γλήορα». — «Ηύρα τζι' εναβ βοσκόμ, πού πότιζεν αίγες τζαϊ κονέλλες τζι' έν είχαλ λεί-ψην τζι' είπεμ μον νά σε ρωτήσω πότ' έν νά λείπονν». — «Νά τοϋ π-ης νά τούς--ι-σφνρίση τζι' έν νά λείπονν». “Ετσ' ήτονν.

Έκαβαλλίτζεψεν δ γέρος, έπέρασεμ πού τόβ βοσκόν, έπέρασεμ πού την γε-ναϊκαν, έπέρασεμ πού τον άσκητήν, είπεν τους τα δπως τοϋ τά είπεν. Λάμνε-λάμνε, εφτασεν είς το χωρκόν. Είπεν τήν Ιστορίαν οϋλην της γεναϊκας τον. Έπέσαν τήν ννχταν, πού το πωρνόν ή γεναϊκα τον άρωστη. Άσκοπα πού κά στό μαονλούτζιν τον, θωρεί μιάμ μονέαγ γρονσήν!

“Επκiasen την νά πά στό παζάρι νά τήν-ι-ξαρξνρώσγ). Δϊά την νοϋ σαρράφη «“Οϊ, παππού λαλεί τον, έτσι ππαράες έν έχω. Νά σον δώσω οϋλλα τά ρϊάλια μου ούτε τήμ μισήν της άξίαν έν τήμ πκιορώννω». — «Περιπαίζεις με, γνιέ μον;» λαλεί τον. — «“Οϊ, παππού, ποττέ νά σε περιπαίξω . . .» “Επκiasen τημ πααίννει σ' άλλον το ίδιον, σ' άλλον το ιδιον, έπήεν είς τον τελενταϊον. Έμέ-τρησεν τά ρϊάλια τον: «έβ βκαίννονμ, παππού, λαλεί τον, λείβκονμαι μιάλ λίραν. “Αθ θέλης νά σον χρωστώ μιάλ λίραν». — «Καλόγ, γυιέ μον, λαλεί τον, φέρ' μον τα τζαϊ χαλάλις σον». “Επκiasen τα, έπήεν, έσασεν τήγ γεναϊκαν τον τζι' έθαψέν την τζι' ύστερα πού μιαν έβάομάαν έπέθανεν τζι' ό ίδιος.

ÇOCUKSUZ ZENGİN ADAMIN MASALI

Bir zamanlar çok zengin bir adam vardı. Bu adamın çocuğu olmazdı. Bir ay boyunca hem kendisi hem de karısı rüyalarında mal varlıklarını bu âlemde fakirlere vermelerini ve öteki dünyada bunun dört misline sahip olacaklarını görüyorlardı.

Kocası bir gün: “Olan diyor, bir aydır her gece rüyamda tüm mal varlığımızı bu dünyada vermemiz ve öbür âlemde bunun dört misline kavuşacağımızı görmekteyim.”

Karısı: “Ben de aynı rüyayı görmekteyim”der.

Yirmi sene daha yaşacayacaklarını tahmin ettiler. 80 yaşındaydılar. Her şeyimizi satalım savalım ve fakirlere dağıtalım dediler. Bize de yirmi yıl yetecek kadarını ayıralım. 100 yaşından fazla da yaşayamayız ya. Öyle oldu, mal varlıklarını sattılar kendileri için yirmi yıllık bir miktar alıkoydular. Yıllar yavaş yavaş geçti. Kendileri için ayırdıkları meblâğ ancak 5-6 aylık bir miktar kaldı. Yaşları nerdeyse yüze yanaştı. Adam karısına : “Olan! Gördün mü başımıza gelenleri. İşte zaman ha, ha doluyor. Kendimize diye ayırdığımız para bitiyor ve biz daha yaşıyoruz. Bundan sonra ne olacağız. Bana çok fazla peksemet yapasın. Atıma binip Allahı bulmaya gideceğim. Yapmamızı istediği bu işin ne tür bir iş olduğunu öğreneceğim. Hayvanına bindi, peksemetlerini heybesine koydu ve batıya doğru yola çıktı. Bir tahminde bulunup Tanrının o tarafta olduğunu sandı. Yoluna devam edip gider. Derken yolda akşam olur. Ne yapacağını bilemez. Yakında köy bulamazsa bu ovanın ortasında canavarlara yem olacak. Bu söylenip dururken çok uzaklarda yanıp sönen çok hafif bir ışık gördü. Ona doğru yöneldi. Gitti, gitti. Sonunda bir kalifin içinde çile çeken birisine rastladı. Ona: “Oğlum gece oldu. Ben de burada kalabilir miyim? diye sordu.” Çile çeken kişi ona dedi ki: “İşte kalif. Hayvanını dışarıda bağla da gel, ikimiz için de yatacak yer var.”

Sen de benim gibi yerde yatacaksın. İhtiyar ona tamam oğlum der. Hayvanını tertipleyip oturduklarında çilekeş ihtiyara dedi ki: “Dede buraya kadar gelmişken biraz konuşmamızı ister misin?” Konuşalım oğlum der. Çile çeken ona der ki: “Buralara kadar nasıl oldu da geldin. Ben bunca yıldır ruhumun selâmet bulması için çile doldurmaktayım ve şimdiye dek Allahın bir tek kulunu görmedim. Şimdi sen yaşlı adam çıkageldin. “Sana ne diyeyim oğlum”der ihtiyar. Durum böyle böyle.

Bir ay boyunca her gece hem ben hem de karım rüya görmekteydik. Rüya bize olanca mal varlığımızı satıp parasını fakirlere dağıtmamız söyleniyordu. Dünyadaki mal varlığımızı fakirlere dağıttığımız takdirde, ahirette onun dört misline kavuşacağımız söyleniyordu ve çile çekene olayı baştan sonuna kadar anlattı. Şimdi de Allahı bulmaya gidiyorum der. Çile çeken adam da ondan Allahı bulduğu takdirde kendi çilesinin ne zaman dolacağını sormasını ister. İhtiyar ona “Sorayım oğlum” der.

Çile çekene Tanrı her gece bir ekmek yollamaktaydı. O gece iki somun gönderdi. Birisi de yaşlı adam içindi. Çilekeş oburluğundan ekmeğin birini sakladı ve yaşlı adam kendi peksemetlerinden yedi. Gece geçti, sabah olurkenden ihtiyar kalkıp hayvanına binerek yola koyuldu. Gene akşam olunca bir ışık görüp o tarafa doğru yöneldi. Bir mağrada çile dolduran bir kadına rastladı. Ona

da kızım : “Birazcık yer var mı ben de kalayım”der. “Hiç olur mu dede kalmayasın” der kadın.

Hayvanını bağla hem de biraz da sohbet etmiş oluruz. İhtiyar hayvanından inip onu bağladı ve mağaraya girdi. Çile çeken kadın ona: “Ta buralara kadar nasıl oldu da geldin” der. “Sana nasıl anlatayım kızım” der ihtiyar.

Hikâye şöyle şöyledir deyip bütün olanları ona da anlattı. Şimdi de gördüğün gibi Allahı bulmaya ve ona sormaya gidiyorum. Dede madem ki gidiyorsun benim bu gözlerimdeki ağrıların ne zaman geçeceğini de sorar mısın?” der. İhtiyar ona: “Tabii sorarım” der.

Geceleyin Allah buna da iki ekmek indirir. Birisini alıp ihtiyara verir.

İhtiyar: “Yok kızım benim peksemetlerim var, sen gurbettesin onu kendine sakla”der.

“Hiç olur mu” der kadın. Bunu sana Allah yolladı. “Her gece bana bir ekmek gönderir. Bu gece iki yolladı. Birisi de senindir” der. “Eğer almazsan iyi bir kişi değilsin”.

İhtiyar da o zaman alır.

Sabahın erken saatinden kalkıp yola koyuldu yolda giderken bir çobana rastladı. Çoban kuyudan su çekip keçilerini, koyunlarını sular, başka keçiler, koyunlar yine gelip su içerler ve bunların asla ardı arkası kesilmezdi.

Çoban onu görür görmez: “A! Dede” deyip ona seslenir ve alıç ağacının altına oturup dinlenmesini ve kendisinin de gelip sohbet etmelerini söyler.

İhtiyar oturdu, çoban da gitti ve ihtiyara: “Ne böyle buralarda” diye sordu.

Durum böyle böyle ve şimdi Allahı bulup, sormaya gidiyorum” der.

Çoban: “Dede madem ki Allahı bulmaya gidiyorsun ne olur benim de sürekli kuyudan su çekip suladığım bu keçilerin ve koyunların da sonunun gelip gelmeyeceğini sor.” diye ricada bulunur.

“Tamam oğlum sorayım” der.

Hayvanına binip yola koyulur. Böyle yoluna devam ederken. Bir pınarın yanında oturan beyaz saçlı bir ihtiyara rastlar. Elinde bir sepet vardı. Bu sepetin içerisinde de üç yumurta ve üç ekmek mevcuttu. Oturan ihtiyar yolcuya: “Buyur sen de oturup dinlen” der. Öteki “acelem var köye varmalıyım, akşam olursa yabancıyım buralarını bilmiyorum” der.

“Gel dinlen ben de köye gideceğim, seni götürürüm”der.

Hayvanından inip oturdu. Diğer ihtiyar bir ekmek ve bir yumurta alıp ona uzattı. O kabul etmedi.

“Bırak” dedi. “Sen yaşlı adam dilenerek elde ettiğin bir yumurtayı bana mı vereceksin” der.

“Eğer almazsan iyi bir insan değilsin”.

Bunun üzerine ihtiyar alır.

Oturan adam yolcuya “Nerelisin ihtiyar? diye sorar”. “O çok uzaklardan”der.

“Nereye gidiyorsun?”

-“Sana ne diyeyim ihtiyar, Allahı bulmaya gidiyorum” (Konuştuğu kişinin Allah olduğunu anlamaz)

-“Mutsuz musun?”

“Hayır”

-“Madem ki mutsuz değilsin neden bu kadar endişelendin? Geri memleketine dönesin. Üç gün sonra karın ölecek. Bir hafta sonra da sen öleceksin, elini çobuk tut, karına yetiş ve onu tertiple ve Allahın size söylediği gibi herşeyi bulacaksınız”

-“Sana bir şey daha sorayım yoldan geçerken bir çilekeşe rastladım ve çilesinin ne zaman son bulacağını Tanrıdan sormamı istedi.”

-“Ona söyleyesin ki çekip gitsin. Eline çapa alıp ekmeğini kazanmaya baksın, yoksa açlıktan ölecek, üçgünden beridir Tanrı ona ekmeğe yollamadı. Senin de olduğun o gece Tanrı ona iki ekmeğe göndermişti. Ekmeklerin biri senindi ve sana vermedi. Bundan ötürü selâmet beklemesin.”

-“Gözleri ağrıyan bir çilekeş kadına rastladım o da gözlerinin ne zaman iyileşeceğini Tanrıdan sormamı istedi”der.

-“Ona de ki iyi kalpli bir insandır ve gözleri çok geçmeden iyileşecektir.”

-“Yine bu arada bir çobana rastladım ki keçileri ve koyunları sulamaktaydı ve suya gelen keçilerin ve koyunların ardı arkası kesilmiyordu. Çoban da bu davarların ne zaman biteceğini Tanrıdan sormamı istedi.”

-“Ona davarlara ıslık çalmasını söyle, o zaman tükeneceklerdir”

Böyle da oldu. İhtiyar hayvanına bindi, çobandan, çile çeken kadından, çile çeken diğer kişiden geçerek Tanrının ona söylediklerini bir bir anlattı. Gide gide köyüne vardı. Olanların tümünü karısına anlattı. Geceleyin yattılar, sabahın erken saatlerinde karısı hastalandı. Kesesini yoklarken bir de bakar ne baksın bir altın bulur onu alıp bozdurmak için pazara gider. Onu bir sarrafa verir. Sarraf ona yok baba benim öyle param yok. Sana bütün paralarımı da versem onun değerinin yarısını ödeyemem.

“Ama benimle alay mı ediyorsun be oğlum” der ihtiyar.

“Yok dede seninle niye alay edeyim”

Altını alır başka bir sarrafa gider yine aynı. Neticede sonuncuya gider. Paralarını sayar.

“Dede paralarım çıkışmaz bir lira eksilirim. Eğer istersen bir lira sana borcum olsun.”der.

İhtiyar: “Oğlum elindeki paraları bana ver bir lira sana helâl olsun.”

Paraları alır karısını tertipler, defneder bir hafta sonra da kendisi vefat eder.

‘Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΣΚΗΤΗ.

Μιάφ φοράν είσεν έναν άσκητήν τζι' ένήστένκεν τρεις ήμερες τζαι τρεις νύχτες τζι' έπαρακάλεν τόθ θεόν να τοῦ δείξη τά μυστήρια του. Στές τρεις ήμερες ήρτεν άγγελος πεμπάμενος πού τόθ θεόν τζι' είπεν του γιατί πειράζει τόθ θεόν λαλει του τζι' ό ασκητής «θέλω νά μάθω τά μυστήρια τοῦ θεου»• «αἱ, λαλεί του, εν τό ξέρεις ηώς διτι τά μυστήρια τοῦ θεου έμ πολλά;» «Θέλω, λαλεί του ό ασκητής, νά δώ τήδ δικαιοκρισίαν του θεου» — «καλά, λαλεί του ό άγγελος, έλα μιτά μου». “Επκiasέν τον ό άγγελος: ‘τζι' έπήρεν τον είς τό σπίτιν νου ππιντη. — Τωρά τζι' ό άγγελος ένην άθθρωπος. — Έπήασιν εις τό σπίτιν του ππιντή:

— ώρα καλή σου

— καλώς τους.

— εν έσει νάκκομ μέρος νά μείνουμεν τζι' έμεις οι ξένοι; αι ό ππιντής, «οι γυιέ μου, λαλεί τους, λάμνετε στο καλόν τζι' εν έχω τζαἱ πέρκιμον εύρετε πούποτε άλλου» — «μά πού ‘ν

νά πάμεν, λαλεί του δ ἄγγελος, ετο, ἄφους ἦρταμεν δαχαμαί βάρ' μας ἐσοῦ πού ποτέ νά μείνουμε τζαι κάμνεις ψνσικόν». — «αι, λαλεί τους δ ππιντής, ἐτο 'τζεῖν τό σελωνάριν τζι & σ σας κάμνη μεί-νετε» — «καλά γυιέ μου», λαλεῖ του δ ἄγγελος.

Ἐμείνασιν. Τὴν νύχταν ὁ ππιντής ἐν τους ἐδοτζίμασεν μέ ψουμίμ, μέ φαειμ, μέ ρούχα, μέ τίποτε. Τὴν νύχταν ὁ ἄγγελος εἶσεν ἕναν τοιχον τζι ἤταχ χά-χά νά ππέση, ἐσηκώστην τζι ἐστερέωσέν τογ καλά νά μέν-ι-ππέση• «ά, λαλεί τοῦ ἀσκητή, σεβασμός, ο τι θωρεῖς νά μέλ λαλής τίποτε».

Πού τό πωρνόν ἐξημέρωσεν, ἐσηκωστήκαν τζι' ἐφυαν. Ἐπήασιν εἰς ἕναν ἄλλοχ χωρκόν. «Τωρά, λαλεί του, ἐν νά πάμεν εἰς τό σπίτιν νου πολλά πλου-σίου, πού 'σει πολλά καλήχ χνώμην. Ἐπῆαν ἐσσω του πλουσίου, οσσον τζι' εἰεν τους τζαι τζεινος τζι' ἡ γεναίκα του «ώ, καλώς ὠρίσετε τζι' ἐσει τζαι σπίτιν νά μείνετε τζαι νά φάτε τζαι νά ξηποσταθῆτε». Τέλος πάντων νά μεν τά πολλοιοουμεμ, περιποίησες πολλές. Τὴν νύχταν ἐστρωσαν τους τζι' ἐπ-πέσαν. «Ἀμα τζι' ἐτζοιμηθήκαν, ἐσηκώστην ὁ ἄγγελος, ἦταν τό μωρόν τους μέσ' τῇ κούνιαν ἐπκiasέν το πού τόλ λαιμόν τζι' ἐπνιξέν το, Ὁ ἀσκητής τωρά θωρεῖ τον. Ἐσηκωστήκαμ πού τό πωρνόν τζι' ἐφυαν. Ἐπήασιν εἰς ἕναν ἄλλοχ χωρκόν. Ἐμείνασιν ἐσσω νου πλουσίου πάλε. Ου! πλούσια τά ἐλέη σου• πάλ' ἐδωσαν τους τζαι φαειν τζι' δ,τι ἄλλον ἐθέλαν. Τὴν νύχταμ πού τζοιμηθήκαν, ὁ ἀσκητής θωρεῖ τον ἄγγελον πού σηκώννεται τζαι πκιάννει ἕναχ χανάππιγ γρουσόμ πού τους ἐδωκαν τζι ἡπκιαν τζι' ἐδωσέν το στον ἄεραν.¹

Ἐφυαν τζαι πού δαχαμαί. Ἐπῆαν ημεραμ μιαν ἐλίαν μιάλημ πολλά, πού 'ταν κούφκιος ὁ κορμός της. Λαλεί του ὁ ἄγγελος του ἀσκητή• «ἐλα νά σε κωσω δά μέσα τζι' ἐν νά δῆς πολλά πράματα». «Ἐχωσέν τον ὁ ἄγγελος τζι' ἐφύεν.» Ὑστερα πού λλίην ὥραν ἦρτεν ἕνας βαθύπλουτος μέ τό χτηνόν του, ἐδῆσεν τό χτηνόν του πᾶ στην ἐλίαν τζι' ἐκατέβηκεν ἡπκιεν νερόμ πού τῇβ βρύσην, πού ταν τζαχαμαί τζι' ἀρκίνησεν νά μετρά τά ριάλια, που 'σεμ μέσ' τό σατσίν του γιά νά δη πόσα παίρνει στο παναύριν τά ριάλια ποσσω του ἐπκiasέν τα κουτουρου τζι' ἐθέλεν νά δη τωρά πόσα ἐπκiasεν. Σάν τάμέτραν ἐξυππάστην τό χτηνόν του τζι' ἐκοψεν τζι' ἐππεσεν εἰς τό βουρος. Ὁ πλούσιος ἄμαν τζι' εἰεν τό χτηνόν του τζι' ἐκοψεν, ἐφηκεν τά ριάλια τζαχαμαί τζι' ἐππεσεν εἰς τό βουρος τζαι τζεινος νά τό πκιάση. «Ὑστερα πού λλίην ὥραν ἦρτεν ἕνας ἄλλος, ἐπκiasεν τό σατσιν τζαι τά ριάλια τζι' ἐπήεμ μέσ' στ' ὀρος νά μέν τόδ δουν. Ἐπέρασεγ κάμποση ὥρα τζι' ἦρτεν ἕνας φτωχός κακορίζικος δκιακονητής πού τζαχαμαί τζι' ἄμαν τζι' εἰεν τῇβ βρύσην τζαι τον νοσσιόν ἐκατσεν νά ξηποσταθῇ τζαι νά πκιή τζαι λλίον νερόν. Ὁ πλούσιος ἐπκiasεν τό χτηνόν του τζι' ἐπάαιννεβ βουρητός εἰς τὴν ἐλίαν νάβρη του ππαράες τον. Παρατηρά . . . ἐθ θωρεῖ τίποτε. «Ρε πατσόγερε, λαλεί του, εἰντα 'μ πού τάκαμες τά ριάλια μου πούταν δαχαμαί;» — «τά ριάλια σου; . . . ἐν εἰα τίποτε, γυιέ μου, λαλεί του, ἐτσι πράμαμ ἐγίω». — «Ἐν εἰες ρε ἐτσι, ρε ἐτσι2 λαλεῖ του, κανέ-νας πού δαχαμαί ἐν ἐρεξεν τζαι πκοιός εἶσεν νά τά πκιάση; ...» Ὁ γέρος πάλε εἶπεν του πώς ἐν ἐπκiasεν ἐτσι πράματα, ἐβκαλεν τζι' ὁ πλούσιος τό ττουφέτσιν τον τζι' ἐσκότωσέν τον τζι' ἐφμεν. «Ω, λαλεί δ ἀσκητής, τούτ' ἐν ἡ δίκαιη κρίση του θεου πού μου 'πεν πώς ἐν νά μου δείξῃ! . . .» Ὁ ἀσκητής οσσον τζι' εἶπεν ἐσί πού μέσα του ἴσια θωρεῖς τό μαντηλουῖν πού 'σεν τό νερόμ μέσα τζι' ἐτρεξέν το ουλον. Γιατί ἐξήχασα νά σας πῶ πῶς δ ἀσκητής ἦταν δίκαιος τζι' ἐκράτεν νερόμ μέσ' τό μαντηλουῖν τζι' ἐν ἐστάσεν ἴσια δσσον τζι' εἰεν τζι' ἐτρεξεν, ἐκατάλαβεμ

πώς άμάρτησεν.

Ηρτεν υστέρα πάλε ο άγγελος τζαι λαλεί του: «τωρά έν νά σε πάρω νά δης τζαι τον άμαρτωλόττερον άθθρωπον τζαι τόδ δικαιόττερον. Έν νά σταθης τζαχαμαί τσείν τήμ πόρταμ πού ‘ν νά βκαίννγ ό κόσμος τζαι τζεινος πού ‘ν νά βκιπρώτος εν ο άμαρτωλόττερος τζαι τζεινος πού ‘ν νά μπή τήν νύχταν τελευταίος έν ο δικαιόττερος».

Έπήεμ πού τό ξηφώτιν, έκατσεν είς τήμ πόρταν, θωρεί ό πρώτος άθθρωπος πουβκηκεν ήταν ένα ψαράς μ’ έναγ κοπελλουιν, γυιόν τον, τζι’ έπάαινεν είς τό ψάριν. Έπήεν είς τό ψάριν ό ψαράς τζι’ έριξεν τήμ ποταμιάν τον νά πκιάση ψάριν. «Α παπά, λαλεί του το κοπελλουιν του, τα τζύμματα της θά-λασσας εν τα πολλά, όξά ο άμμος, όξά τ’ αστρη τ’ ουρανού;» — «οι, γυιέ μου, λαλεί του ο ψαράς, με τα τζύμματα της θάλασσας εν τα πολλά, με ο άμμος, με τ’ αστρη τ’ ουρανου. Έ εσπλαχνία του Θεου εν ή πολλή.»

Την νύχταν ο ασκητής έκαρτέραν — έκαρτέραν νά ρέξη ό δικαιόττερος . . . ρέσσει ό ψαράς! «Ω! λαλεί ο ασκητής, τζι’ ο άμαρτωλόττερος τζι’ ό δικαιόττερος άνθρωπος εν ο ίδιος;! . . . Ηρτεν ο άγγελος: «Αι, λαλεί του, είς τζαι τον άμαρτωλόν, είς τζαί τον δίκαιον;» λαλεί του — εν έμπόρεσα νά καταλάβω» ο ίδιος ήταμ πού το πωρνόν άμαρτωλός τζι ως την νύχταν έίνηδ δίκαιος; . . . μιαν ήμέραν έσωσεν τη ψυσήν του; — «Ναι, λαλεί του ο άγγελος, γιατί ειπεν του παιδικιού τον πώς μήτε τά τζύμματα της θάλασσας εν τά πολλά, μήτε ο άμμος, μήτε τ’ αστρη, παρά ή εσπλαχνία του Θεου, τζαι με τολ λόον του έσω-σεν τή ψυσήν τον.» — «Καλά ‘λ, λαλεί του, τζειν’ του ππιντή, πού ‘μ μας εδωσεμ με νά φάμεμ με νά πκιουμεν, γιατί τονσασες του τοιχον του νά μέν-ι-ππέση;» — «α, λαλεί του, τζαχαμαι έσει έναμ πιθάριν ριάλια τζι’ άν εππεφτεν ο τοίχος είσεν νά τάβρη τζεινος ο ππιντής τζαι νά κάψη τόγ κόσμον έστερέωσά τον τζι έγίώ ώστι νά τάβρη κανένas καλός πού τήγ γενιάν του τζαι κάμη καλόν». — «Αι τζεινου. πάλε λαλεί του ο ασκητής, πού μάς εκαμεν τόσημ περιποίησην είντα τουπνίξες το μωρόν του;» — «Ό άνθρωπος τζαί τζεινος τζι ή γεναίκα του ιγ καλοί άθθρώποι, μά τζειν’ το μωρόν είσεν νά ‘ινη κακός άθθρωπος τζι’ είσεν νά χάσουν οι γονιοί τζειν’ τους μιστούς ουλους τζαι για τουτον έσκότωση τό μωρόν τους για νά μέινουν οι μιστοί τους». — «αι, του άλλου πού τό γρουσόν τό χανάπιν είντα τοδωκες είς τον άέραν;» — «Γιατί, λαλεί του, τζι’ οί δκυό τζι’ ο οντρας τζι ή γεναίκα εγ καλής χνώμης τζαι μανιχά τζειν’ τό χανάπιν ήτα ξένομ πράμαν τζι εδωκά το στον άέραν νά τους έλευτερώσω πού τό κριμαν». — «αι καλά ‘λ, λαλεί του ο ασκητής, τζεινος ο πλού-σιος είντα σκοτώσεν τζειν’ τον άθων τόγ γέρον, άφους εν ήταν τζεινος πονπκιασεν τά ριάλια του;» — «Ό άνθρωπος τζεινος πού θωρείς πουπκιασεν τά ριάλια, πού τους δικούς του πλονσίου έκλέψαμ πού τους δικούς του τζεινου, τζαι για τουτον εκλεψεν τζαι τουτος του πλουσίου για νά πκιωρωθή τό ρηθέν τό ίδιον τζι’ οι δικοί τον τζειν’ τον σκοτωμένου έσκότώσαμ πού τους δικούς του τούτου τζαι για τούτον έσκότωση τζαι τουτος τον αλλογ για νά πκιωρωθή τό ρηθέν».

ÇİLEKEŞİN MASALI

Vaktin zamanın birinde bir çilekeş varmış üç gün üç gece oruç tutar ve kendisine gizemlerini beyan etmesi için Tanrıya yakarırmış. Üçüncü gün Tanrının yollamış olduğu bir melek gelip ona Tanrıyı neden rahatsız ettiğini sorar. Çilekeş de ona : “ Tanrının gizemlerini öğrenmek istiyorum” der.

Melek ona: “Tanrının gizemlerinin çok olduğunu bilmiyor musun?” der.

Çilekeş: “Tanrının adaletini öğretmek istiyorum”

Melek ona: “Tamam benimle gel”der.

Melek onu alır ve onu bir pintinin evine götürür. Şimdi Melek de adam kılığına girmiştir. Pintinin evine gittiler.

-Hayırlı vakitler

-Hoş geldiniz

-Biz yabancıların da kalacağı bir yer yok mu? diye sorarlar.

Pinti: “Yok oğlum, yerim yoktur başka bir yere gidin de belki bulursunuz.”

Melek ona: “Ama nereye gidelim , işte hazır gelmişken sen bize kalacak bir yer göster, sevaba da girersin.”

Pinti onlara: “Tamam”der.

İşte orda bir semer vardır işinize gelirse orada kalınız.

Melek ona: “Tamam”der.

Kaldılar. Pinti onlara , ne ekmek ne yemek ne de örtünecek bir şey verdi.

Geceleyin, nerdeyse düşmekte olan bir duvarı kalkıp yıkılmaması için tamir etti. Melek, çilekeşe: “Saygılı ol ne görürsen hiçbirşey söyleme”. Sabahleyin erkenden kalkıp yola revan oldular.

Başka bir köye vardılar.

Melek: “şimdi çok zengin birisinin evine gideceğiz. Davranışları da son derece iyidir. Zenginin evine giderler. Zengin ve karısı onları görür görmez “O hoş geldiniz kalacak yerimiz de var yiyecek içecek öteberimiz de var kalın dinlenin” uzun lâfın kısası hürmet çok.

Geceleyin onlara yatak gösterdiler, yattılar. Herkes uyuduğu vakit Melek kalkıp ailenin uyumakta olan çocuğunun boğazına sarılıp onu boğar. Çilekeş durumu izlemektedir. Sabahın köründen kalkıp kaçtılar. başka bir köye gittiler. Yine bir zenginin evinde kaldılar. Karşılama mükemmel onlara yine yemek verdiler ve istedikleri diğer şeyleri temin ettiler. Geceleyin uyudukları zaman çilekeş bakar görürki melek yerinden doğrulup kendilerine verilen bir kâse dolusu altını havaya savurur. Oradan da kaçarlara yollarına devam ederler çok büyük bir zeytin ağacına gelirler. Zeytin ağacını içerisinde genişçe bir oyuk yer almaktaydı.

Melek çilekeşe : “Gel seni bu ağacın kovuğuna saklayım çok şeylere şahit olacaksın”

Melek onu oraya gizleyip kaçar. Kısa bir süre sonra son derece zengin bir adam hayvanıyla çıkagelir hayvanını zeytin ağacına bağlar, orada bulunan pınardan su içer ve paralarını saymaya başlar. Paraları heybenin içerisindeydi. Panayıra gitmekteydi ve paraları evden saymadan aldığı için ne kadar aldığını öğrenmek istiyordu. O paraları saya dursun hayvanı ürküp, ipini kopardı ve koşmaya başladı zengin hayvanının ipini koparıp kaçtığını görünce

paraları orada bırakarak hayvanını yakalamak için peşinden koştu. Kısa bir müddet sonra bir başkası geldi. Heybeyi ve paraları alıp kimsenin onu görmemesi için dağa doğru gitti. Uzun bir süre geçtikten sonra gariban bir dilenci oraya vardı. Pınarı görünce birazcık dinlenmek ve su içmek için ağacın gölgesine oturdu. Zengin kişi hayvanını yakalayıp paralarını bulmak için koşarak zeytin ağacına geldi. Bakar, hiçbir şey görmez.

“Bre utanmaz ihtiyar, burada olan paralarımı ne yaptın” diye sorar.

-Paralarını mı? Oğlum, bende para mara diye bir şey görmedim.

-Görmedin mi bre, buradan hiçkimse geçmemiştir. Öyle olduğu halde kim almış olabilir.

İhtiyar yine para mara almadığını söyleyince. Zengin adam tüfeğini çekerek onu öldürür ve oradan uzaklaşır.

Çilekeş adam, Allahın bana göstermek istediği adaletli yargısı bu mu? diye söylenir.

Çilekeş içinden böyle der demez , mendilinin içinde taşımakta olduğu su damlamaya başlar. Günaha girdiğini anladı. Melek daha sonra yine gelerek : “Şimdi seni en günahkâr ve en günahsız insanları görmek için götürüleceğim. O kapının yanında duracaksın, insanlar çıkmaya başlayacaklar. İlk çıkan kişi günahları en çok olan kişidir ve geceleyin en son girecek olan kişi de günahsız olan kişidir.”

Gün doğmadan gidip kapıda oturdu. Baktı ki ilk çıkan adam bir balıkçı idi. Yanında bir oğlu vardı ve balığa gitmekteydi. Balıkçı balık tutmak üzere ağlarını serpti.

Oğlu babasına şöyle dedi: “ Baba denizin dalgaları mı daha çok yoksa kumlar mı daha fazla ya da gökyüzündeki yıldızlar mı?”

Balıkçı ona: “Yok oğlum der. Ne denizin dalgaları ne kumlar ne de gökteki yıldızlar çok değildir. Allahın merhameti çok çoktur.”

Çilekeş bütün gece en günahsız olanın geçmesini bekleyip durdu...

Balıkçı geçti. Buna gören çilekeş aman Allahım hem en günahkar hem de en günahsız kişi aynı kişidir.

Melek gelir: “Ha” der çilekeşe. “Hem en çok günahı olanı hem de günahsızı gördün”.

Çilekeş meleğe: “Anlayamadım” der. “Sabahleyin günahkâr idi geceye kadar en günahsız adam oldu.”

Bir gün ruhunu teslim etti. Melek çilekeşe der ki: “Oğluna dediğini unutmayalım. Ne denizin dalgaları çoktur ne kumu daha fazladır ne de gökteki yıldızlar daha çoktur. Allahın merhameti sonsuzdur” dediği için ruhunu kurtarmış oldu.

Çilekeş Meleğe: “Pek ala, bize ne yiyecek ne içecek vermeyen o pintinin duvarını neden tamir ettin.”

-Melek: “O duvarın içerisinde bir küp dolusu para vardı, duvar yıkılacak olsa, o pinti onlara sahip olacak ve dünyayı yakıp kavuracaktı o duvarı tamir etmemim nedeni onun soyundan gelecek birisinin o parayı bulması ve iyilik etmesi içindir. ”

Çilekeş çilekeş bu kez: “Bize bu kadar iyilikte bulunan o zengin kişinin oğlunu niye boğdun.”

Melek: “O adam ve hanımı çok iyi insanlardı fakat o çocuk çok melun birisi olacaktı ve onların bütün servetlerini yiyip bitirecekti. Servetlerinin kendilerine kalması için onu öldürdüm.”

“Peki diğer altınları niye havaya attın.” der.

Melek: “Çünkü hem adam hem de hanımı iyi niyetli insanlardı. Sadece içi altın dolu kupa başkasına aitti ve onları günden kurtarmak için altınları fırlattım.”

Tekrar çilekeş sorar: “ O zengin adam o günahsız ihtiyarı paraları alan o olmadığı halde niye öldürdün.”

Melek: “ Parayı çalıp kaçan kişinin bir zamanlar parasını zengin adam almıştı. Öldürülen ihtiyarın durumu da buna benzemektedir. Bir zamanlar ihtiyarın yakınları bu adamın yakınıni öldürmüşlerdi. Yanı kısacası ödeşmiş oldular ve Allahın adaleti yerini buldu.

Aşağıda sizlere sunduğumuz masal Rumlar tarafından “Kurbağıcıklar”, Türkler tarafından “Yeşil Cin” adlarıyla bilinip, anlatılan masaldır. Türkiye’de de Muhsine Helimoğlu Yavuz’un ,Padişah ve Çocukları ve adıyla derlediği masal yine masalıyla birebir örtüşmektedirler ve uluslararası motif indeksini olarak Thomson’da 707, Boratav’da 239’dur. Masallar birbirleriyle çok benzerlik göstermektedir. Rum masalında Padişahın üç oğlu variken, Türk masalında üç kızı vardır. Her iki masalda da üç genç ok atarak kismetlerini bulmaya çalışırlar.

Sizlere burada örnek olarak verdiğimiz Rum masalına bakılacak olursa, masala hemen başlarken Padişahın, Vezirin ve Kaymakamın mevcudiyeti masalın bir Türk masalı olduğunu ta baştan ortaya koymaktadır. Nedenine gelince Rumlarda zaten Padişahlık yoktur. Onları yöneten ulus Dünyanın 4/3 hakim olan Türk ulusudur. Vezir ile Kaymakamın hiçbir değişikliğe uğramadan verilen Türkçe adları bunun yine önemli kanıtlarındandır. Masal kökeninde Rumlara ait olmuş olsa masalda Türkçe adıyla “Kaymakamın” , “Vezirin” yeri bile bulunmazdı. Kaldı ki Padişahın büyük oğlu okunu attığı zaman Vezirin avlusuna düşer ve onun kızıyla izdivaç yapar. Ortanca oğlan yine okunu attığı zaman onun okuda kaymakamın avlusuna düşer ve kaymakamın kızını eş olarak seçer. Geleneklere bakılacak olursa Türk- Müslüman bir Padişahın oğullarının yine Türk-Müslüman olan Vezir ve Kaymakamın kızlarıyla yuva kurmaları son derece mantıklı ve doğaldır. Masal Rum masalı olsa atılan okların bir Hristiyan ailenin evine düşmesi gerekirdi.

Bundan başka masalın bir Türk masalı olduğunu sondaki cümlelerden anlamak da mümkündür. Örneğin kızlarına veya oğullarına 40 gün 40 gece düğün dernek yapmak ancak ve ancak Padişahlara veya Vezirlere mahsus bir özelliktir. Kişinin çok fazla varlıklı olması gerekir. Kıbrıs adasında böylesine zengin Rum olacağı ihtimal dışıdır. Çok zengin kimi Türklerin kızlarına 40 gün 40 gece düğün yaptıkları bilinen gerçeklerdendir.

Masalda bu çok güçlü kanıtların yanında geçen diğer Türkçe sözcükler de şunlardır; karşın, konak, mahzen, askerin, dünya güzeli gibi sözcükler masalın anlatımına hem orijinal bir güzellik katmakta hem de bir Türk masalı olduğunu deşifre etmektedir.

Padişahın verilen ziyafete doyurmaya çalıştığı kişiler asker diye nitelendirilmektedir ve Türkçe sözcük aynen kullanılmaktadır. Küçük oğlanın babasından istemiş olduğu binaların altında da yaptırılan bodruma mahzen denmesi yine masalın bir Türk masalı olduğuna dair bir kanıttır. Rumun dilinde mahzenin karşılığı olduğu halde “iboğiyo” mahzeni terhiç etmesi başka nasıl izah edilebilir.

Bu arada günümüzde de Rumca da kullanılmakta olan “garçin garçin” sözcükleri dilimizdeki “Karşı karşı” sözcüklerinin ta kendisidir. Bu sözcüklerin de Rumcada karşılığı mevcuttur ve “Abenandi” biçiminde söylenmektedir.

Η ΒΟΡΤΑΚΟΥ

ΜΙΑΝ ΒΟΛΑΝ ΕΙΣΕΝ ΕΝΑΝ ΒΑΣΙΛΕΑΝ ΤΖΙ ΕΙΣΕΝ ΤΡΕΙΣ ΓΙΟΥΕΣ.

-«Ελάτε, γιε μου», λαλεί τους, «έναν έναν να σας χαρτώσω τζι εκόντεψεν ο τζαι-ρός μου πόννα πεχάνω, γιατί επέχανεν η βασίλισσα μου τζι έχω πολλύν μαράζιν». -«Εγίώ έννα πκιάω το σαίττιν μου τζαι να βκω έξω τζαι να σύρω τζι όποκοιον ώμαν πάει, να πάρω την κόρην του», είπεν του ο μιάλος.

-«Ε! να φωνάξουμεν της Δωδεκάας τζαι να κάμουμεν ένα βκούμεν έξω». Εφωνάξαν της Δωδεκάας, εσωρεύτην ο κόσμος, έσυρεν το βερκίν του, επήεν πα' στο γώ-μαν του Βεζίρη.

-«Έλα, γιε μου, να σε παντρέψω τζι εσέναν». -«Ε! όπως έκαμεν ο αρφός μου, εννά κάμω τζι εγίώ».

-«Καλάν, χάτε!» Εσηκώχηκεν, εφώναξεν της Δωδεκάας, έσυρεν το σαίττιν του. Επήεν πα' στο ώμαν του Καϊμακκάμη. Άρμασέν τον τζαι τζείνον. -«Άτε, γιε μου», λαλεί του, «να σε αρμόσω τζι εσέναν», λαλεί του μιτσή. -«Εγίώ χέλω να μου κάμεις το κονάτζιν μου, να κάμεις δκυο σπίδκια», λαλεί του, «καρτζίν - καρτζίν με την βεράνταν τους, με τον νηλιακόν τους, να μου κάμεις έ-ναν στάβλον, να μου κάμεις έναν σερωνάριν, να μου κάμεις μαχαζένιν, να μου κά-μεις μαειρκόν. Τζι εγιώνη χέλω να μου βκάλεις τζι έναν λάκκον, γ).ατ' έννα γορά-σω κατσέλλες, να γινώ ζευκαλάτης. Τζείνους άρμασές τους, αμμά 'γιώνη χέλω να πάω να βρω τα υλικά μου τζι ύστερα να πάω να βρω γεναίκαν». -«Ε! να σου τα κάμω, άμαν τα χέλεις». -«Ε! τζι εγίώ να σύρω το σαίττιν μου τζι όπου πάει». -«Ε! να φωνάξουμεν της Δωδεκάας». Σύρνει το σαίττιν του, επήεν πα' στην συκαμνιάν. -«Ε! είντα έννα πάρεις την συκαμνιάν, παιδίν μου;» Αλλην μιαν βολάν, επήεν π' άλλην μερκάν. Πάει, σύρνει το, πάλε πα' 'ς τζείνην την συκαμνιάν! -«Έν' δυνατόν τούτον το πράμαν, να πάρεις συκαμνιάν;» -«Να πάμεν προξενιά, γιε μου».

-«Όι! έννα σύρω το σαίττιν μου αλλημιάν βολάν». Σύρνει το αλλημιάν βολάν, ε-πήεν πα' στην συκαμνιάν!

-«Ε! είντα, γιε μου», λαλεί του, «εσού εννά πκιάεις την συκαμνιάν;» -«Εννά πκιάω την συκαμνιάν! Εν χέλω άλλην γεναίκαν».

-«Κύρι' ελέησον, κύριε ελέησον! Είναι δυνατόν, γιε μου, να μείνεις με τούντην συ-καμνιάν;»

-«Έννα μείνω με την συκαμνιάν!» Κάχα πωρνόν εσηκώννετουν, επήαινεν ετσάππιζέν την, εσκάλιζέν την, επότιζέν την, επετάχτην ένας βόρτακος. -«Χα!» λαλεί, «τούτη έν' η χαρτωμένη μου». Πκιάννει τον βόρτακον, επήεν, έκαμεν γυαλλοκλούβιν, έβαλέν τον μες στα σπή.α του. -«Είντα 'ν' που κάμνεις, γιε μου», λαλεί του, «τζι έμεινες;» -«Ε! εν χέλω γεναίκαν, παπά!» Επήαινεν εις το ζευκάριν του που το πωρνόν, έ-ζεχνεν τες κατσέλλες .του, έπκιαννεν την γαουρούαν του, έβαλλεν τον σπόρον πά-νω, επήαινεν εις το ζευκάριν, έρκετουν. Η Βορτακού, εκατέβαινεν που το γυαλ-λοκλούβιν, εσάριζεν, εξησκόνιζεν, έλεχεν το ρόβιν, εξηστάβλιζέν του, εμαείρευκέν του, επλύννισκέν του τα

ρούχα, έστρωννεν τα κρεβάδια του, επήαινεν τζι έμπαινεν μες στο γυαλλοκλούβιν βόρταν. Έρκετουν τζαι τζείνος: «Κύρι' ελέησον, κύριε ελέησον, αφούς τ' αννοιχτάριν του ξεπορτιού μου κραώ το 'γιώ. Πκοιος έν' πο'ρκεται έσσω μου τζαι κάμνει μου τούντες γουλειές!» Επήεν εις την νύφφη του:

-«Α! νύφφη», λαλεί της, «επήες τίποτε έσσω μου;»

-«Είντα, πόθθεν να μπω, γιε μου», λαλεί του. «Τ' αννοιχτάριν κραείς το εσοού. Είντα 'ν' πόνι, γιε μου», λαλεί του, «χέλεις με τίποτε;» -«'Οι, νύφφη», λαλεί της.

-«Είντα 'ν' που 'παχες τζι αρωτάς αν επήα έσσω ΟΟΟ;»

-«Τίποτε!» Πάλε γυρισόντα μέρα, πάλε τα ίδια. Εσάρισεν, έπλυννέν του τ' αντζειά, εμαείρεψέν του, εξηστάβλισεν, έκαμεν τες γουλειές ούλες, πάλ' επήεν μες στο γυαλλοκλούβιν. Πάλ' έρκεται, χωρεί τα: «'Οι!» λαλεί, «αύριον έννα πέψω άγρωπον στο ζευκάριν τζαι να χωστώ μες στην αυλήν μου να 'ούμεν πκοια έν' πο'ρκεται τζαι κάμνει τούτες τες γουλειές». Σηκώννεται, κόρη μου, ήβρεν άγρωπον ζευκαλάτην, έπεψεν τον ζευκάριν, επήεν εχώστην που πίσω που την βούρναν του πλυμ-μάτου. Εκατέβην ίσια - ίσια η Βορτακού, τζείνη μια κοπέλλα, μα 'ντα 'χελες που λλόου της, καλλύττερη κοπέλλα του κόσμου! Επήεν εξηστάβλισεν, έσησεν άσερον, έλεσεν ρόβιν. Τζείνος χωσμένος τζαι χωρεί την. Εστάχην, εσάρισεν την αυ-λήν της, εσώρεψεν τ' αντζειά, έπλυννέν τα, εστάχην έστρωσεν, έκαμεν τες γου-λειές της, πάει μες στο μαειρκόν να μαειρέψει, ήβρεν την, εφίλησέν την, έμεινεν κοπέλλα. Ο τζύρης του μηνά του: «Αύριον χέλω να 'ρτει δίχως άλλον έσσω μου, ειδέ έννά τον ποτζεφαλίσω! Είντα 'ν' που 'μεινεν μες 'ς τζείντα σπίδκια μανιχός του».

-«Την Κυριακήν», εμήνυσέν του, «να 'ρτω με ούλην μου την όρεξην, πατέρα». Την Κυριακήν σηκώννεται, πκιάννει την κοπέλλαν, πάει. -«Τούτη πκοια ένα, γιε μου», λαλεί του.

-«Έν' η Βορτακού», λαλεί του, «που 'βρα πουκά' στην συκαμνιάν». -«Ω! η νύφφη μου! Να κάτσει κοντά μου», λαλεί. «Εν καϊλίζω να κάτσει αλλού». Έχελέν την ο πεθθερός της! Έκατσεν κοντά της, εφάαν, ήπκιαν, λαλεί του: -«Γιε μου, έχω έναν στοίδημαν, 106 αν το κάμεις, λαλεί του, έννα σε στεφανώσω, ειδέ έννα σε ποτζεφαλίσω τζαι να την πκιάχω 'γιώ», λαλεί του. -«Ε! είντα στοίσημαν ένι, παπά», λαλεί του.

-«Αύριον να 'ρτεις που το πωρνόν να σου πω». Επήαν έσσω τους, που το πωρνόν επήεν, λαλεί του:

-«Έχω έναν στοίσημαν να μου το εύρεις», λαλεί του, «μιαν μαείρισαν ππελάβιν τζαι τρία κνουζιά σταφύλιν τζαι να μείνει τζι έναν μάρμαρον», λαλεί του. «Τζαι να καλέσω τον κόσμον ούλλον», λαλεί του, «να φάει τζαι που το σταφύλιν τζαι να μείνει, να φάει τζαι που το ππελάβιν τζαι να μείνει τζι έναν καντούνιν. Ειδεκανού, έννα σε ποτζεφαλίσω τζαι να πκι,άω την Βορτακούν -«Καλόν». Επήεν έσσω. «Χα Βορτακού», λαλεί της, «αν το 'ξερα, εν σ' έπαιρνα στον τζύρην μου». -«Γιατί;»

-«Έτσι τζι έτσι», λαλεί της, «τζι έννα με ποτζεφαλίσει τζι έννα σε πκιάει τζείνος». -«Ε! γιατί πκιάννω τον εγιώ τζείνον; εν τον χέλω!» λαλεί. -«Ε! έννα με ποτζεφαλίσει», λαλεί.

-«Είντα στοίσημαν σ' έβαλεν;»

-«Να κάμω μιαν μαείρισαν ππελάβιν τζαι να φέρω τζαι τρία κνουζιά σταφύλιν τζι έναν μάρμαρον τζαι να σταχεί ο κόσμος ούλος να τον χωρήσει». -«Ε! έν' τίποτε;» λαλεί του.

«Μεν μαραζεύκεις. Να πάεις τζειαμαί που με ή βρες τζαι να 'ώκεις τρεις τσαπκιές τζαι να φωνάξεις τρεις φωνές Να πεις: "Α Βορτακού της Βορτακούς", τζι έννα βκει ένας μαύρος έξω τζι έννα σου πει: "Είντα 'ν' που χέλεις, γιε μου, τζαι φωνάζεις εις την πόρταν;" Να του πεις: "Είπεν η κόρη σου η Βορτακού να μου 'ώκεις την μαείρισσαν που μαειρεύκεις για δκυο ανοματούς τζαι να μου 'ώκεις τζαι τρία κνυζιά σταφύλιν 'πό τζείνα που τρων οι κάρκαες τζαι να μου 'ώκεις τζι έναν μάρμαρον να χωρεί τον κόσμον ούλον πόν' πα' στες νισκιές που μαειρεύκεις", τζι έπαρ' τ' αμάξιν να τα φέρει τζαι μεν φοάσαι», λαλεί του. «Ό-μως, άμπα τζι αννοίξεις την αμπούσταν που τα μάρμαρα», λαλεί του, «τζαι τα σείλη του τα πουπανινά του μαρμάρου εννά 'ν' πα' στον ουρανόν τζαι τα πουκατινά εννά 'ν' πα' στην γην τζι έννα βκει που τ' αμάξιν».

-«Καλόν», λαλεί της. Επήεν, έωκεν τρεις τσαπκιές τζι εφώναξεν τρεις φωνές: «Α Βορτακού της Βορτακούς». Έβκην ένας μαύρος έξω. - Είντα 'ν' που χέλεις, γιε μου, τζι εφώναξές μου τζι έβκηκα έξω;» -«Είπεν η κόρη σου η Βορτακού να μου 'ώκεις την μαείρισσαν που μαειρεύκεις για δκυο ανομάτους τζαι να μου 'ώκεις τζαι τρία κνυζιά σταφύλιν 'πό τζείνα που τρων οι κάρκαες τζαι να μου 'ώκεις τζαι το μάρμαρον που στουππώννεις τες νισκιές».

-«Μείνε δαχαμαί να πά' να σου τα φέρω», λαλεί του. Επήεν, έφερέν τού τα. «Μα μεν τζι αννοίξεις τούτην την αμπούσταν», λαλεί του, «που τα μάρμαρα τζαι τα δεί-λη του τα πουπανινά εννά βκουν πα' στον ουρανόν τζαι τα πουκατινά να κρέμμου-νται πα' στην γην». Έβαλέν τα μέσα. Λάμνε, λάμνε, αννοίει την αμπούσταν. Το μάρμαρον έβκην που την αμπούσταν τζι έβκην πα' στον ουρανόν! Επήεν στην Βορτακού.

-«Α! άρκησες», λαλεί του, «τζι εκατάλαβά το. Κάτι έπαχες». -«Ε! είπουν ν' αννοίξω το μάρμαρον», λαλεί της, «τζι έβκην που τ' αμάξιν!» Επή-εν η Βορτακού, δκιέβασε, δκιέβασε έβαλέν το μες στην αμπούσταν. -«Να πεις του τζυρού σου αύριον την Τζυρκατζήν να 'ρτει να καλέσει τον κόσμον να 'ρτει να του κάμουμεν τραπέζιν». Εκάλεσεν τον τζύρην του: -«Να φέρεις τ' ασκέριν σου», λαλεί του, «τζι εγιώνη εσάστηκα να σου κάμω το ζιαφέττιν σου».

-«Καλόν», λαλεί του. Εκάλεσεν τον, εκάλεσεν τ' ασκέριν ούλον, ήρτεν, πάει που το πωρνόν με τ' αμάξιν, χωρεί την μαείρισσαν ο βασιλέας, γέλιον. Χάτε, επήαν έ-ναν κάμπον άκλερον, αννοίξαν το μάρμαρον έναν καντούνιν, εχάθην τ' ασκέριν ούλον.

-«Χάτε», λαλεί τους, «ένας - ένας να 'ρκεστε να φέρνετε το πκιάτον σας να σας βάλλω φα'ίν». Επηαίνναν, παρασιόνωσε τζαι δκιέβασε η Βορτακού, παρασιόνωσε τζαι δκιέβασε, η μαείρισα εν εκατέβαινεν κάτω!

-«Εφάετε, εχορτάσετε;» -«Δόξα σοι ο Θεός! Εχορτάσαμεν».

-«Χάτε, να ρέξετε ούλοι ποδά τζαι να πκιάννετε τρεις ρώβες σταφύλιν καχένας τζαι να ρέσσετε». Τρία κνυζιά. Έρεσσεν ένας, έπκιαννεν τρεις ρώβες σταφύλιν, εβλα-στούσαν τέσσερις! Έρεσσεν άλλος, έπκιαννεν τρεις, εβλαστούσαν έξι! Έτσι, έτσι το έναν κνυζίν επήεν. Τα δκυο έμειναν μες στο καλάχιν.

-«Εφάατε τζαι το σταφύλιν σας;»

-«Εφάαμέντο!»

-«Εγίνην το στοίσημαν σου, πατέρα;»

-«Εγίνην», λαλεί του. Σαράντα μέρες γάμον, σαράντα νύχτες γάμον, άρμασεν την

Βορτακούν ο βασιλέας με τον γιον του. Έφηκά τους τζείνους κακά τζι ήρτα τζι. ή-
βρα σας εσάς δα καλά!

Πυρόιν, 19.10.1964

DİŞİ KURBAĞACIK

Bir zamanlar bir Padişah ve üç oğlu varmış. Onlara: “Geliniz evlâtlarım sizi bir bir evlendireyim çünkü ölümüm yaklaşmıştır. Nedenine gelince, kraliçem ömür bıraktı ondan dolayı kederim çoktur.” demiş.

Büyükoğlu dedi ki: “Mızrağımı alıp dışarıya çıkacağım, fırlatacağım ve her kimin toprağına düşerse onun kızını alacağım.

Padişah: “Bilirkişiyi”yi çağırılım ve dışarıya çıkalım. “Bilirkişiyi” çağırdı, halk toplandı. Delikanlı mızrağını fırlattı. Mızrak vezirin evinin damına düştü.

Padişah ikinci oğluna: “Gel seni de evlendireyim oğlum” dedi.

İkinci oğlan: “Eh! Kardeşimin yaptığını ben de yapacağım”der.

Padişah: “Pekalâ haydi!” Yerinden kalktı, “Bilirkişi”yi çağırdı ve oğlan mızrağını fırlattı. Mızrak Kaymakamın damına düştü. Onu da başgöz etti.

Padişah küçük oğluna: “Haydi oğlum seni de evlendireyim” dedi.

Küçük oğlan: “Ben istiyorum ki bana konağımyı yapasın. İki ev inşa edesin. Karşı karşıya olsunlar. Verandaları, güneşliğı olsun. Bir ahır, bir domuz ahır ve mahzeni ile mutfacı olsun.

Bir de su kuyusu çıkarmanı isterim. İnekler alacağım ve çiftçi olacağım.

Onları evlendirdin lâkin ben önce gerekli olan alet edavatımı bulup alacağım da ondan sonra karı aramaya çıkacağım,”der.

Babası: “Madem ki istiyorsun, istediklerini yapacağım.”der.

Oğlan: “E! Ben de mızrağımı atayım ve gideceğı yere gitsin.”der.

“E! Bilirkişiyi çağırılım” deyip çağırırlar.

Oğlan mızrağını atar, mızrak bir incir ağacının üzerine düşer.

Babası: “E! İncir ağacını mı alacaksın?”der.

Bu kez başka yönden geçip mızrağını atar.

Mızrak yine o incir ağacının üzerine gider.

Babası: “Bu mümkün değildir, incir ağacı ile mi evleneceksin!”der.

Baba: “Oğlum gel dünürçülüğē gidelim”der.

Oğlan: “Hayır bir defa daha mızrağımı fırlatacağım!”der.

Bir defa daha atar. Mızrak yine incir ağacına gider.

Padişah: “Ne olacak be oğlum. Sen incir ağacını mı alacaksın!”der.

Oğlan: “İncir ağacını alacağım. Başka karı istemem” diye yanıtlar.

Babası : “Aman Tanrım! Oğlum bu incir ağacı ile kalman mümkün mü?”der.

Oğlan: “İncir ağacıyla kalacağım” diye yanıt verir.

Her sabah erkenden kalkıp ağacı çapalar, bakımını yapar, sulardı. Bir gün bir kurbağā atılıverdi.

Kurbağā: “Ha!der nikâhlım budur.”

Oğlan kurbağayı alır, bir camekân yaptırıp içine koyar ve evine yerleştirir.

Babası: “Ne yapıyorsun da buralarda kaldın oğlum”der.

Sabahleyin erkenden çift sürmeye gider. İneklerini ahıra koyar, eşeciğini alıp üzerine tohumları

yükleyip çifte gider ve dönerdi. Kurbağacık camekândan çıkar, süpürür, tozları alır, nar ağacının bakımını yapar, oğlana yemek pişirir, çamaşırlarını yıkar, yatağını düzeltir ve gidip camekâna girerdi.

Oğlan eve gelir, “Aman Tanrım! Sokak kapının anahtarı bende. Evime kim, nasıl gelip de bu işlerimi yapar!” der.

Gidip gelinine sorar: “A gelin hanım sen evime gittin mi?” der.

Gelini ona: “Bu ne demek. Nereden girecektim be oğlum. Anahtarı sen tutarsın” der.

Gelini: “Ne oldun da bana evine gidip gitmediğimi soruyorsun”

Oğlan: “Bir şey yok” der.

Bir gün daha geçer, gene aynı şeyler olur, süpürür, bulaşıkları yıkar, ona yemek pişirir, evin tüm işlerini yaptıktan sonar yine camekâna girer.

Oğlan yine gelir bakar: “Yok” der. “Yarın çifte başkasını yollayacağım. Evimin avlusuna gizlenip bu işleri kimin gelip yaptığını göreceğim.”

Yerinden kalkar, çifte gönderecek adam bulur ve gidip çamaşır teknesinin arkasına gizlenir.

Kurbağacık yerinden çıkıp gelir. Öyle güzel bir kızdır ki tarifi imkânsız. Sözün kısası dünya güzeli bir kız.

Gidip ahır temizler, saman eler, nar ağacını kontrol eder. Oğlan saklandığı yerde onu izler. Kız daha sonra durup avluyu süpürdü, kapları topladı, yıkadı, tertip yaptı. Tüm işlerini bitirince mutfağa giderek yemek pişireyim derken oğlan onu tutup öptü. Kız kurbağa olmayıp insan olarak kaldı.

Padişah oğlana haber salar ve “Yarın mutlaka evime gelsin, yoksa kellesini alırım. O evde ne diye yalnız yaşıyor” der.

Oğlan babasına haber gönderip “Pazar günü tüm neşemle geleceğim” der.

Pazar günü kalkar, hazırlanır, yanına kızı da alarak gider.

Babası: “Bu kim oğlum?” diye sorar.

Oğlan: “Bu incir ağacının altında bulduğum kurbağacıktır” der.

Padişah: “O, gelinim! Gelsin yanımda otursun, başka yere oturmasına razı değilim.” der.

Kayınpederi onu yanında görmek istiyordu. Kızı onun yanına oturturlar. Yediler, içtiler. Padişah bir ara oğluna: “Eh oğlum sana bir şartım var. Eğer onu yerine getirirsen seni evlendireceğim, yok da yerine getiremezsen kelleni alacağım ve bu kızı da eşim yapacağım!” der.

Oğlan: “E, söyle bakalım baba şartın neymiş?”

Padişah: “Yarın şafak vakti gel de sana söyleyeyim” der.

Oğlan ve kız evlerine giderler. Oğlan sabah sabah yola düşüp gider.

Babası: “Bir şartım var. Onu yerine getirmeni istiyorum. Şartım şu: “Bir tencere pilâv ve üç salkım üzüm ile bir mermer masa getireceksin. Tüm ahaliyi davet edeceğim. Üzümden yesinler artsın, pilâvdan yesinler de yine bir köşesi kalsın. Yoksa senin kelleni keseceğim ve Kurbağa Kızı ben alacağım” der.

Oğlan: “Tamam” der, kabul eder. Eve gider ve kıza: “Bileydim seni babama götürmezdim” der.

Kız “Neden?” diye sorar. Oğlan kıza durumu anlatır. “Benim kellemi uçurup seni o alacak” der. Kız: “E! Ben onu alır mıyım?, Onu istemem”der.

Oğlan: “E! Benim başımı kesecek”der.

Kız: “Sana nasıl bir şart koşmuştur?” diye sorar.

Oğlan: “Bir tencere pilâv pişirmemi, üç salkım üzüm getirmemi ve bir de mermer masa temin etmemi şart koştı. Şöyle ki tüm ahali bu sofraya davet edilecek, yeyip içecekler ve yemek de eksilmeyecek,”der.

Kız oğlana: “Hiçbirşey değil, sen üzülme” der.

Beni bulduğun yere git, üç defa çapa vur ve üç defa: “A Kurbağacığın Kurbağası” diye bağır. Bir siyahi adam çıkacak ve sana: “Oğlum ne istiyorsun da kapıda bağırp duruyorsun?” diyecek. Ona diyesin ki: “Kızın kurbağacık dedi ki bana iki kişi için yemek pişirdiğin tencereyi veresin. Ayrıca kargaların yediği o üzümünden de üç salkım veresin. Bir de tüm ahaliyi sığacak büyüklükte mermer bir masa veresin. Ona arabayı götür ki onları getirsin de, korkma” der. Lâkin sakın ola da mermerlerin olduğu kutuyu açmayasın, yoksa mermerin üst kısmındaki uçları gökyüzüne çıkacak, alttaki ucu da yerin dibine girecek ve arabadan çıkacak.

Oğlan: “Peki”der. Gider üç çapa vurur ve üç defa: “A Kurbağacığın Kurbağası” diye bağıırır. Bir zenci dışarıya çıkar.

-Amma ne isden be oğlum da başa çağırдың da çıktım?” der.

Oğlan: “Kızın Kurbağacık dedi ki bana iki kişi için pişirdiğin tencereyi veresin. Ayrıca kargaların yediği o üzümlerden de üç salkım üzüm veresin. Bir de kenarlarını sıkıca kapattığın mermeri veresin.”

Zenci: “Burada kal, gidip istediklerini getireyim” der. Gidip getirir.

Zenci: “Lâkin bu kutuyu açayım deme. Aksi halde mermerin bir ucu gökte, bir ucu da yeryüzünde olacak.” Onları arabaya yerleştirir. Yolda giderken bir ara oğlan kutuyu açar. Mermer kutudan fırlayıp gökyüzüne çıkar. Kurbağacığa gider.

-“A!Geciktin”der Kurbağacık. Bir şeyler olduğunu anlamıştı. Başına bir şeyler geldi.

Oğlan: “Kutuyu açayım dedim. Mermer arabadan dışarı çıktı.”

Kurbağacık gitti. Çalıştı, çabaladı mermeri kutusuna yerleştirdi.

Kız oğlana: “Babana söyleyesin pazar günü gelsin, halkı da davet etsin. Kendilerine ziyafet çekmek istiyoruz,” der.

Oğlan babasını davet eder. Ona: “Askerini de çağırasın, ben hazırlandım, size ziyafet vermek istiyorum”,der.

Padişah: “Tamam” der.

Padişah tüm askerini de çağırır ve sabahın erken saatlerinde arabasıyla gider. Padişah tencereyi görür, pek gözü tutmaz. Haydi ucubucağı olmayan bir ovaya gelirler. Mermerin bir ucunu açarlar bir de ne görsünler. Tüm asker nerdeyse kayboluverdi. Mermer o denli büyüktü. Oğlan onlara: “Haydi bir bir gelip tabağınızı getiriniz, size yemek kurtarayım”der.

Onlar giderler, kurtardıkça yemek bereketlenir, artar. Kurbağacık çabalar, çabalar tenceredeki yemek kurtardıkça artar, eksilmez.

-“Yediniz, doydunuz mu?”

-“Allaha şükür! Teşekkür ederiz,” derler.

-Haydi hepiniz sıraya girip buradan geçiniz ve geçerken üçer salkım üzüm alınız.

Birisi geçti, üç salkım üzüm aldı. Anında dört salkım üzüm peyda oldu. Başkası geçer, üç salkım üzüm alır, altı salkım üzüm peyda oldu. Böylelikle salkımların biri gitti. Geriye kalan iki salkım hâlâ sepetin içindeydi.

Oğlan onlara: “Üzümlerinizi de yediniz mi?” diye sorar.

Onlar: “Yedik” derler.

Oğlan babasına dönüp sorar.

“Babacığım koyduğun şart tamam oldu mu?”

Padişah: “Oldu” der.

Böylelikle Padişah kırk gün, kırk gece düğün dernek yaparak Kurbağacığı oğlu ile evlendirir.

Onları orada fena bıraktım, geldim burada sizleri iyi buldum.

Aa TH:301 EB:72

KIBRISLI TÜRKLERDEKİ VARYANTI YEŞİL CİN

Vaktin birinde, zamanın ikisinde, kuş uçmaz kervan geçmez bir diyarda inlerle cinler top oynarken, padişahın biri üç kızıyla birlikte mutlu mutlu yaşıyordu.

Bir gün Padişah, kızlarını yanına çağırarak onlara ok ile yay verir.

“Oklarınızı atın, hangi eve düşerse, o evdeki bekar erkekle evleneceksiniz” der.

Padişahın büyük kızı birinci vezirin oğluyla önceden anlaştığı için okunu birinci vezirin evine atar.

Ortanca kız ikinci vezirin oğluyla anlaştığı için, o da ikinci vezirin evine okunu atar.

Küçük kızın sevdiceği yoktu. Ne yapsın ne yapsın oku gökyüzüne doğru fırlattır.

Ok, havada süzülür, süzülür sonunda boş bir tarlaya, bir çalının dibine düşer.

Padişah yüksek ve kızgın bir ses tonuyla kızına:

“Kızım ne yapıyorsun, okunu evlere doğru fırlatsana!” der

Küçük kız, korkuyla ikinci kez şansını dener.

Tesadüf bu ya aniden esen rüzgarın etkisiyle ok yine aynı çalının dibine düşer.

Üçüncü kez, dördüncü kez, beşinci kez hep aynı olay tekrarlanır.

Sonunda kız:

“Benim kismetim bu çalının dibinde” diyerek, padişahın askerlerinden okun saplandığı yerin kazılmasını ister.

Padişah, başını sallayarak, çalı dibinin kazılmasına onay verir. Daha ilk kazma toprağa vurulur vurulmaz bir kuru kafa gün ışığına çıkar.

Kız kuru kafayı alır. Koşa koşa saraya giderek onu bir dolabın içerisine kilitler.

Gece olup etraf kararınca, kız dolabın kapısını açar ve kuru kafayı bir masaya koyup karşısına otururu.

Kuru kafa ona bakar, o kuru kafaya.

Kız sonunda kuru kafaya:

“Ben seninle ne yapayım?” diye sorar.

O an kafa, sallanmaya başlar ve yuvarlana yuvarlana yere düşer.

Kız korkudan titrer. Gözlerini kapar. Korkusu geçip de gözlerini açtığında bir de ne görsün, karşısında şam ipeğinden yemyeşil gömleği ile çok yakışıklı bir duruyor.

Kız ona söyleyeceğini bilemeden donakalır.

Delikanlı kıza gülümseyerek:

“Benden korkmana gerek yok, ben senin Yeşil Cin’inim, seni kendime eş olarak seçtim, bunu da böyle bilesin!” der.

Gel zaman git zaman kız, Yeşil Cin’e alışır. Onsuz yaşayamaz olur. Onunla çok iyi anlaşmaya başlar.

İkisi de birbirlerini buldukları için çok memnun olurlar.

Aralarının bozulmasını istemeyen Yeşil Cin, kızı uyarır:

”Sevgimiz ikimiz arasında bir sır olarak kalmalı! Eğer sırrımızı herhangi birine söylersen beni yeniden bulabilmen için yedi takım zırh eskitmen gerekir.”

Padişah birinci ve ikinci kızına ortak bir düğün yapmaya karar verir. Dört bir yana çığırtganlar salar, tüm ülke halkı düğüne davet edilir.

Kazanlarca herse pişer, en irisinden karpuzlar kesilir. Düğün alayı kurulur, kırk gün sürecek düğünde kadın erkek herkes halaya tutuşur.

Halk sıra yeni gelinleri tebrik etmeye gelince, insanlar kendi aralarında kıkırdasmaya, küçük kızla alay etmeye başlarlar:

“Kuru kafa, kuru kafa, çıktı küçük kızın bahtına!” diye çocuklar üzerine yürür. Başına yumurta atar.

Kızın bu kadar aşağılanmasına dayanamayan Yeşil Cin, giyinir, kuşanır ve yağız bir atın sırtında düğüne katılır.

Onu gören kalabalığın gözleri kamaşır, hemen susar ve ayağa kalkıp hayranlıkla ve atını izlemeye koyulur. Bu soylu kişi de kim diye düşünmeye başlarlar.

Oradakiler küçük kıza:

“Kuru kafayı bırak, bu yiğitle nişanlan!” diye söylenip durmaya başlarlar.

O kadar çok üzerine giderler ki, kız bunalır, Yeşil Cin’e verdiği sözü unuttur.

Etrafındakilere “zaten bu soylu kişi benim sevdiceğim, Yeşil Cin’dir” diye haykırır.

İşte tam o an, yağız atla soylu delikanlı, herkesin gözü önünde sırıa kıdem basarlar.

Kız ağlayarak Yeşil Cin’i bulmak için saraya koşar, ama nafile.

Arar, tarar ama koca sarayda ne kuru kafaya rastlar ne de Yeşil Cin’e.

Kızın ağlamaktan göz pınarları kurur. Gözlerinden yaş akmaz, ışık geçmez olur. Düşer bayılır.

Kendine geldiğinde Yeşil Cin’in söyledikleri aklına gelir.

Sarayın en usta demircisini çağırıp ondan kendisine çok sağlam bir zırh yapmasını ister.

Demirci ustası gece çalışır gündüz çalışır tam üç günde zırhı tamamlar.

Zırhı kuşanan genç kız, bir çantaya yiyeceklerini doldurup yola koyulur.

Günlerce yürür.

Ama nefile...

Ne yol, ne toprak, ne diken, ne rüzgar, ne de yağmur zırhı eskitemez.

Genç kız dermanı kesilince, bir ağacın dibine oturarak dinlenmeye karar verir. Yanında getirdiği yiyecekleri yer ve yorgunluktan hemen uyuya kalır.

Uyandığında karşısında Yeşil Cin'i görür.

Kucaklaşan iki sevgili, o anın geçip gitmemesini diler.

Ama zamanı durdurmanın çaresi yoktur.

Yeşil Cin, genç kıza: "Yakında teyzemin kızıyla evleneceğim, beni kurtarmak istiyorsan elini çabuk tutmalısın!" der.

Kız ona kavuşmanın verdiği sevinç ve kararlılıkla hemen yollara düşer. Şu dağ senin, şu deniz benim, taş, dere, çöl demeden, dolaşarak üzerindeki zırhı paralamayı başarır.

Yolunun üzerinde rastladığı bir demirci ustasından kendisine sağlam bir zırh yapmasını ister. Zırh tamamlanınca yine yollara düşer.

Yeşil Cin, o gece genç kıza rüyasında seslenir: "Bir zırhı eskittin... Durmak yok! Altı tane daha eskitmen gerek."

Genç kız feveran içerisinde uyanır ve hemen yollara koyulur. Gece demeden gündüz demeden, bazen yıldızların, bazen kızgın güneşin altında yürür de yürür. Sonunda ikinci zırhı da paralamayı başarır.

Genç kız yine bulduğu ilk demirci ustasına en iyisinden bir zırh yaptırır ve yollara düşer.

Her zırh paralandığında Yeşil Cin bir anlık da olsa genç kızın yanına geliyor, kendisine kaç tane daha zırh eskitmesi gerektiğini söylüyordu.

Son zırh da paralanınca, Yeşil Cin kıza görünür ve "Şu yolu takip et ve sana söyleyeceklerimi harfiyen yap yoksa ölürsün!" der.

Genç kız, Yeşil Cin'in gösterdiği yolu izleyerek tarif ettiği şekilde, içerisinde kurtlar akan bir çeşme bulur.

Çeşmeden doya doya su içtikten sonra: "Ohhh! ne güzel su!" der.

Yine yola koyulur.

Yol üstünde Yeşil Cin'in tarif ettiği kurtlu bir armut ağacına rastlar. Armut ağacından kurtlu bir armut kesip yer ve "Ohhh! ne sulu, ne tatlı armut!" der.

Sonra yine yola koyulur. Yolda önünde kemik duran bir inek ve önünde ot olan bir köpeğe rastlar.

Kemiği köpeğin önüne, otu da ineğin önüne koyarak yoluna devam eder.

Yolda her tarafı azganlarla kaplı bir tarlaya rastlar. Elini azganlara süre süre, kan revan içerisinde tarlanın karşısına geçer.

Karşıya vardığında, "Ohhh! Ne güzel pamuk tarlası" der.

Yeşil Cin'in gösterdiği yolu izleyen genç kız, Yeşil Cin ve nişanlısının bulunduğu bir eve ulaşır.

Hiç ses çıkarmadan açık bir kapıdan içeri girer.

Karşısına bir dudağı yeri, bir dudağı göğü süpüren bir cin anası çıkar. Kız, doğruca mutfağa yürür.

Cin anası kızı karşısında görünce, “Mmm çok acıktım, yemeğim de ayağıma geldi, onu düğünden önce yiyeyim de açlığını bastırayım” diye düşünür.

Kıza, “Beni bekle geliyorum” diye seslenir.

Cin anası dişlerini bileyip gelene kadar kız koşarak masanın üzerinde duran ekmek mayasını alır ve kaçar.

Aldığı mayayla çörek yapmak için gelin evine götürür. Gelin evindeki Cin’e, “Bu mayayı Yeşil Cin’in annesi çörek yapman için gönderdi” der

O da mayayı alır ve “Madem ki, ben çörek yapacağım, herhalde dünürler de herse yapar ” diye düşünür.

Kıza bir kazan verir ve onu Yeşil Cin’in evine gönderir.

Genç kız, Yeşil Cin’in evine ulaştığında Cin Anası dişlerini bilemiş kapıda onu bekliyordu.

Genç kız ondan çabuk davranarak Dev Anası’na, “Bu kazanı gelinin annesi gönderdi. Çabuk herse yap, düğünde herkes yesin” der.

Cin Anası, “Düğüne de az kaldı, hemen herse yapayım. Sonra bir fırsatını bulur, bu insanı mideme indiririm” diye düşünür.

Yeşil Cin’in annesi herseleri, gelinin annesi çörekleri pişirir. Akşam olur düğün dernek kurulur, masalar hazırlanır.

Cinler yiyip içer. Sonra düğün dağılır. Cinlerin karnı doyduğundan, kızı yemeği sonraya bırakırlar.

Genç kızın kaçmaması için de başına bir değirmen taşı bağlarlar.

Ellerini bir ağacın dalına bağlayarak, üzerinde mum yakarlar. Mumlar ellerini yakıp da, kız bağırmaya başlayınca, cinler uyanacak, kızı bir lokmada yutacaklardı.

Yeşil Cin, gelinle oturup gizlice genç kızı seyre daldılar.

Diğer cinlerden bir tanesi hariç tümü yorgunluktan uyur.

Yeşil Cin’in dayısının oğlu genç kızın güzelliğine hayran kaldığından uyuyamaz.

Herkesin uyuduğundan emin olunca sessizce kızın yanına yaklaşarak, “Benimle evlenmeyi kabul et, mumları söndür, değirmeni başından alır ve seni kurtarırım” der.

Genç kız, “Benim bir sevdiceğim var, o da Yeşil Cin’dir. Onsuz yaşamaktansa ölürüm” der.

Yeşil Cin geline dönerek, “Sen olsan kurtulmak için onunla evlenir miydin?” diye sorar.

Gelin, “Tabii ki evlenirdim” deyince Yeşil Cin, “Sen benim eşim olamazsın!” diyerek, genç kızın yanına koşar, dayısının oğlunun başına vurarak bayıltır. Kızın elinde yanmakta olan mumlarını söndürür ve değirmeni başından çıkarır.

Sonra da gelini ağaca bağlayarak başına değirmeni başına koyar, ellerine de mumları yakar.

Sonra genç kıza dönerek, “Çabuk kaç” der.

Kız koşarak oradan uzaklaşır.

Mumlar yanıp da gelinin ellerini yakınca bağırmaya başlar.

Bir insanı yutmak için hazır bekleyen cinler, uyuku sersemi cin kızının üzerine üşüşürler.

Ne yediklerini ancak midelerine inince fark ederler.

“Biz ne yaptık?” diye dövünmeye başlarlar.

İçlerinden biri, “Kızı kaçırmayalım, yaptığını yanına bırakmayalım!” diye bağırır ve “Kızı yakalaması için dikenliğe haber sallalım” der

İçlerinden biri koşarak dikenliğe gider ve onlara, “Kaçan kızı tutun!” diye seslenir.

Dikenlik Cin’e, “Siz bana yıllar yılı dikenlik dediniz, şu insansa bana ne güzel pamukluk dedi. Onu yakalamağım, isterseniz siz yakalayın” der.

Cin bu kez koşarak köpeğin yanına gider ve ona “Şu kızı tut!” der. Köpek ona “Köpek kemik yer, senelerdir açım. O bana kemik verdi, karnım doydu. Onu yakalamayacağım, isterseniz siz yakalayın” diye yanıt verir.

Cin daha da kızarak İneğe koşar ve ona “Şu kızı sen tut!” der. İnek ona “İnek ot yer, senelerdir açım. O bana ot verdi, karnımı doyurdu. Onu yakalamayacağım, isterseniz siz yakalayın” der.

Cin bu kez Armut Ağacına seslenir. “Kurtlu Armut, Kurtlu Armut, kızı sen tut!”

Armut Ağacı, “Siz kurtlu diyorsunuz ama kız yedi, ne güzel armut dedi. Onu tutmam istersen sen tut!” der.

Cin bu defa da “Kurtlu Çeşme, Kurtlu Çeşme, kızı sen tut!” diye seslenir.

Çeşme, Yok ben de tutmam, kız suyum içti ve çok beğendi” deyince cin çaresiz geri döner ve olanları Cin Anası’na anlatır.

Cin Annesi ve kızkardeşlerini kızın peşine düşerler.

Diğer cinler kıza yetişinceye kadar Yeşil Cin ona yetişir ve onu omuzuna alarak koşmaya başlar.

Koşarken geride bir ses duyulur.

Yeşil Cin genç kıza, “Arkana bak ne geliyor?” diye sorar.

Kız arkasına bakarak, “Küçük bir bulut geliyor” der.

Yeşil Cin, “Bu küçük teyzemdir, kolayca onu atlatabiliriz” der.

Yeşil Cin kıza bir tokat atar ve onu yemyeşil bir bahçeye dönüştürür. Kendisi de bir bahçıvan olur.

Bulut bahçıvan’ın yanına inerek, “Bahçıvan, bahçıvan buradan geçen bir kız ile bir oğlan gördün mü?” diye sorar.

Bahçıvan, “Ben bu bahçeyi yeni kurdum, salatalıklarım çiçeği burnunda ama istersen sana bir okka toplarım” diye yanıt verir.

Bulut, Yeşil Cin’le kızı kaybettiğini zannederek havalanır ve geri evine döner. Olanları kızkardeşlerine anlatır. Kandırıldıklarını anlayan kızkardeşleri ona “Ah keşke bahçeyi yutsaydın, bahçıvanı da alıp bize gelseydin, o Yeşil Cin’di” derler.

Yeşil Cin’le genç kıza yakalama görevi bu kez, büyük teyzeye verilir.

Cinler diyarında bunlar olurken, Yeşil Cin’le kız yollarına devam ederler.

Dağ aşarlar, dere geçerler, karanlık tozlu yollardan ilerler.

Ansızın arkalarından bir ses duyulur.

Yeşil Cin genç kıza, “Bak bakalım arkamdan ne geliyor?” diye sorar.

Genç kız, “Kara bir bulut geliyor!” diye ona yanıt verir.

Yeşil Cin bu kez, “Bu da büyük teyzemdir, ondan kurtulmak biraz daha zordur” diyerek kıza omuzlarından indirir ve ona bir tok atar.

Genç kız birden bire değirmen taşına dönüşür. Yeşil Cin de bir değirmenci olur. Kara bulut yakınına gelir, “Değirmenci, değirmenci, buralardan geçen bir kız ile bir oğlan gördün mü?” diye sorar.

Değirmenci, “Buğdaylar yeni geldi, daha henüz öğütmedim ama istersen sana bir torba buğday verebilirim” der.

Cin, değirmenciden kendisine fayda gelmeyeceğini anlar ve geri döner. Olayı Cin Anası’na anlatır. Cina Anası ona, “Keşke değirmeni yutup, değirmenciye bize getirseydin. O Yeşil Cin’di” diye onu da azarlar.

Bu arada Yeşil Cin’le genç kız, yollarına devam ederler.

Birden bire hava kararınca Yeşil Cin genç kıza, “Arkana bak, ne var?” diye sorar.

Genç kız ona, “Her tarafı karartan, çok büyük bir bulut geliyor” der.

Yeşil Cin kıza, “Bu benim annemdir, ondan kurtulmak çok daha zordur” diyerek, kızı hemen sırtından yere indirir ve ona bir tokat atar.

Kız birdenbire bir çuvaldıza dönüştü. Yeşil Cin onu eline alarak yere batırır. Kendisi de bir yılana dönüşerek çuvaldızın üzerine sarılır.

Annesi gelip Yeşil Cin’in yanına oturup “Ah oğlum oranı ısırısam kolun, buranı ısırısam bacağın. Seni sakatlamaya kıyamam, birazcık açıl da, gelinimi öpeyim, ondan sonra çekip giderim” diyerek oğlunu kandırmaya çalışır. Ama ne dese onu ikna edemez.

Yılan çuvaldızın üzerinden hiç kımıldamaz. Kış gelir havalar soğur. Yılan uykuya dalar. Annesi onu bekler de bekler.

Baharda çiçekler açınca, Cin Anası yılan uyandırır. “Oğlum sana kıyaman, madem ki bu kadar çok sevdin, güle güle gitde şu kızla gül gibi geçin” der ve havalanarak oradan uzaklaşır.

Yılan Yeşil Cin’e, çuvaldızsa genç kıza dönüşür. Sonra ikisi de padişahın sarayına giderler.

Padişah onları sevinçle karşılar. Kırk gün sürecek düğün dernek kurulur. Davullar çalınır, halaylar çekilir.

Genç çift yaşamları boyunca mutluluk içerisinde yaşar.

Biz de gölge etmeyelim diye öte diyardan ayrılıp genç çifti başbaşa bıraktık...

SONUÇ

Kıbrıs Türk ve Rum Masallarına baktığımız zaman birbirlerini etkiledikleri gözlemlenmektedir. Bizim ulaşabildiğimiz masal kitaplarında daha çok Rum masallarında Türk etkileri görüldüğü bir gerçektir. “Dirimmo” adlı masal her iki toplum tarafından bilinmektedir, ama masal adından da anlaşılacağı gibi Rumlar’dan Türkler’e geçmiştir. Geçtikten sonra da adında ve içindeki epizotlarda değişiklik olmuştur, bu da normaldir. Yine Türkler’den Rumlar’a geçen masallarda değişiklik olmuş onlar kendi motiflerini masala yerleştirmiştir. Ama masalın içinde yaşayan Türkçe sözcüklerle, motifler onların nereden geldiklerini bizlere gösterir. Bu saptamayı masalları yayımlayan yazarın kendisi kitabının başında şöyle ifade ediyor: “Kıbrıs’ın coğrafi ve kültürel açıdan küçük Asya’ya yani Anadolu’ya bağlı olduğu gözlemlenir”.

Pertev Naili Boratav’ın dediği gibi “Kültürler birbirlerine saygı duydukları ve birbirlerinden üstün olmadıklarını anladıkları zaman, kültür olurlar”

Zengin kültürümüzün ve güzel dilimizin çeşitli örneklerini sizlere sunmaya çalıştık.

Bu kısıtlı zaman içerisinde ancak bu kadar örnek verebilirdik. Sizlerin bilgisine ve beğenisine sunduğumuz bu tür bilgilerin daha fazlasını görmek ve öğrenmek istiyorsanız yıllardan beri birlikte yaptığımız üç dilli (Türkçe-Rumca-İngilizce) çalışmalarımıza bakabilirsiniz. Sizlere sunmaya çalıştığımız önemli Kıbrıs halkbilimi örneklerinden de görülebileceği gibi Ada'da yaşayan Türkler ve Rumların birbirlerine etkileri oldukça fazladır. Verilen örneklerin dışında da benzer yanlar çoktur lakin vaktimiz sınırlı olduğundan tümüne burada yer vermek olanaksızdır. Eski yıllarda mevcut olan dostça yaşama ve kültürlerarası etkileşim elli yıl öncelerine dayanan toplumlararası gerginlikler ve savaşlar sonucunda maalesef ortadan kalkmış bulunmaktadır. Günümüzde etkileşim şöyle dursun takriben elli yıldan beri sürdürülmekte olan toplumlararası görüşmelerden bile bir sonuç alınmayışı çok ilginçtir. İki toplum birbirinden nerdeyse tamamen kopmuş durumdadır. Dolayısıyla birbirimizin dilini konuşmak şöyle dursun görüşmelerde dahi yabancı bir dil olan İngilizcenin kullanıldığını görmek hiç de yadırganacak bir olay değildir çünkü her iki taraftan da Türkçe ve Rumca öğrenen hemen hemen kalmamıştır. Umarız bir gün bu olumsuzluklar ortadan kalkar, iki toplum dostça, kardeşçe yaşar. Bizi sabırla dinlediğiniz için hepinize yürekten sevgiler, saygılar.

KAYNAKÇA:

- Arslan Ali,Ahmet.Kuzey-Doğu Anadolu(Kars) Türk ve Kuzey Britanya Halk Edebiyatlarında Masallar,Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları,1998
- Barbara K.Walker.The Art of the Turkish Tale,Texas Tech University Press,1993
- Başgöz, İlhan. Folklor Yazıları, Adam Yayınları,1986.
- Boratav Naili,Pertev.Masallar-1-,Uçar Leyli,Tarih Vakfı Yayınları,2001
- , "Masal:Olağanüstü İle Gerçeği Birleştiren Sanat".Folklor ve Edebiyat.2.Cilt. İstanbul.Adam Yayınları,1991.276-79
- İslamoğlu, Mahmut, Öznur Şevket, Geleneksel Kıbrıs Türk ve Rum Dügünleri, Gökada Yayınları, Lefkoşa.2010.
- ,Kıbrıs Rum Halk Edebiyatında Türkler İçin Yakılan Ağıtlar, Gökada Yayınları, Lefkoşa, 2006.
- Marangou,Niki.Seven Tales From Cyprus,Kochlias Publications,Athens,1994.
- Öznur, Şevket-Sadrazam ,Ejdan.Beşi Bir Yerde,Kıbrıs Masalları.Gökada ve Rüstem Kitapevi Yayınları,Ekim 2004.
- Roux,Jean-Paul.Altay Türklerinde Ölüm.Çev.Aykut Kazancıgil.İstanbul,Kabalcı Yayınevi,1999
- ,Türklerin ve Moğolların Eski Dini. Aykut Kazancıgil.İstanbul,Kabalcı Yayınevi,2002
- Sodzwiczny,Magdalena.Türkiye Masallarında Şamanizm Öğeleri.Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,Bilkent Üniversitesi.2003
- Thompson,Stith.Motif Index of Folk Literature,6 Vols.Copenhagen and Bloomington,1955-58.
- Uysal, Edip Ahmet.Selections From Living Folktales.Atatürk Kültür Merkezi Yayını,Sayı:36. Ankara,1989.
- Yavuz, Helimoğlu Muhsine.Masallar ve Eğitimsel İşlevleri,Ürün Yayınları,1999

ALEVKAYASI'NDAKİ TARİHİ SOURP MAGAR ERMENİ MANASTIRI HISTORICAL SOURP MAGAR VANK ARMENIAN MONASTERY IN ALEVKA

Tuncer Bağışkan

Dünyadaki Ermenilerin en önemli ziyaret, ibadet ve dinlenme yerlerinden biri olan Sourp (Şurup) Magar Ermeni Manastırı (Magaravank) deniz seviyesinden 530 metre yükseklikte olan Alevkayası'ndaki Plataniotissa Ormanı içinde bulunmaktadır. Mısırlı Hristiyanlar (Kıpti-Koptik) tarafından M.S IX'uncu yüzyılda yapılmış ve M.S 306 – 395 yılları arasında İskenderiye'de

Resim 1: Manastırın orijinal durumunu yansıtan eski bir kartpostal

yaşayıp orada inzivaya çekilen kutsanmış aziz Sourp Magar'a (Makarios/ Macarius) adanmıştır. Rivayete göre bu aziz belli bir süre Alevkayası civardaki mağaralarda da inzivaya çekildiğinden, isim günü olan mayıs ayının ilk pazar günü manastırda anısına kutlamalar yapılmaktaydı.

Tarihi kaynaklara göre Ermenistan ilk kez M.S 301 yılı civarında Hristiyanlığı yerleşik din olarak ilan eden dünyadaki ilk ülkedir. Kıbrıs'taki Ermeniler Lüzinyan, Venedik ve Osmanlı dönemlerinde önemli bir konuma sahipti. Ermeni nüfusu önceleri çok az olmasına karşın, M.S 678 yılından başlayarak 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti dönemi ile sonrasında bile Anadolu'dan sürülen veya oradan göç eden Ermenilerle sayıları oldukça artmıştır. Kıbrıs'ta Türkçe konuşmasını bilen ve hala daha Türkçe konuşan Ermenilerin Kıbrıslı Türklere karşı ezelden beri sempati duydukları bilinmektedir.

Resim 2: Manastırın orijinal durumunu yansıtan eski bir resim.

Manastırdaki yapıların çoğunluğu M.S XI'inci ve M.S XV'inci yüzyılda inşa edilmiştir. Bazı yapılarında görülen gotik nizamdaki pencere ile kapı kemerleri Lüzinyan dönemine aittir. Osmanlı

döneminde (1571 – 1878) kapı ile pencerelerinin renginden dolayı 'Mavi Manastır' adıyla da bilinmekteydi. Önceleri Mısırlı Hristiyanlara ait olmasına karşın 1425 yılında Ermeni kilisesinin eline geçmiştir. 1642 yılında tapusu Osmanlı İdaresi tarafından Ermeni kilisesine vermiş ve bu tapu 1660 ile 1701 yıllarında hüküm süren padişah I. İbrahim döneminde yenilenirken vergiden muaf tutulmuştur.

Resim 3: Manastırın gotik kemerli kapı ve pencereleri

Çok uzun yıllar dünya genelinde, özellikle de Ermenistan, Suriye, Lübnan ve Kıbrıs'ta yaşayan Ermenilerin dini bir merkezi ve en önemli ziyaret, ibadet ve dinlenme yeri idi. 1650-1750 yılları arasında altın çağını yaşamıştır. 1734-1735, 1814 ve 1947-1949 yıllarında büyük oranda yenilenmiştir. 1920'li yıllardan sonra manastırdaki keşişlerin sayısı azalmış olmasına karşın yine de ününü korumuştur. Manastırın denize kadar uzanan yaklaşık 8500-9000 dönüm arazisi bulunurken, buna 1 kilometre uzunluğundaki sahil şeridi de dahildi.

1974 öncesi bu arazilerde Ermeni Piskoposluğuna yılda 8000 Kıbrıs lirası gelir getiren 30.000 zeytin ile harnıp ağacı bulunmaktaydı.

1974 yılına kadar manastırda obelisk şeklinde taştan yapılmış bir anıt vardı. Bu anıt Uşak ilinin Sivaslı ilçesinde bulunan antik Sebaste Başrahibi Mekhitar'ın buradaki Ermeni manastırını 1695 yılında ziyaretinin ve Mkhitarist (Mehhitar) Tarikatı'nın kuruluşunun 200. Yıldönümünün anısına 8 Eylül 1901 tarihinde Vahan Kurkjian (Pagouran) yönetimindeki Ulusal Eğitim Yetimhanesinin öğrencileri tarafından dikilmiş ve açılışı 8.Eylül.1901 tarihinde yapılmıştı. 1901 yılından otuz yıl sonra şimdiki anıt Ermeni Yetimhanesinin eski öğrencilerinden Movses Soultanian, Simon Vanian, Armen Bedevian ve Rapael Pilibbossian tarafından mimar Garo Balian'ın yardımıyla buraya obelisk şeklinde bir anıt dikilmiş ve 2.Ağustos.1931 tarihinde Katolikos Sahag Khabayan ve Başpiskopos Bedros Saracian tarafından açılışı yapılmıştı. Anıtın iki yanında Sebaste Başrahibi Mehitar'ı öğen ve Vahan Kurkjian tarafından yazılan 1931 tarihli birer yazıt bulunmaktaydı. 1974 yılına kadar varlığını sürdüren bu anıtın yerini saptayabilmek için manastır ile çevresinde yaptığımız araştırmalarda yerini saptamak mümkün olmadığından ortadan kaldırıldığı tahmin edilmektedir.

Resim 4: Manastırdaki obelisk şeklindeki anıt ve manastır rahipleri

Resim 5: Manastırındaki Sourp (Şurup) Magar kilisesi (Resim 6.Ekim.2018)

Önceleri manastırın orta avlusunda şapel olarak bilinen küçük bir kilise vardı. Şimdiki tonoz üst örtülü olan kilise eski kilisenin kalıntılarından da yararlanılarak 1814 yılında inşa edilirken, çan kulesi ise 1926 yılında inşa edilmiştir. Bir zamanlar bu kilisede tarihi, dini ve milli değere haiz el yazması birçok kitap bulunmaktaydı. Kitapların en eskisi 1202 yılına, en yenisi ise 1740 yılına aitti. Ancak 1947 yılında bu kitapların 56 tanesi Lübnan'ın başkenti Beyrut'un kuzeyindeki Antelias kentinde

bulunan 'Kilikya Katolik Evi'ne götürülmüştür.

Resim 6: Manastırın son şeklinin havadan görünümü (Resim 6 Ekim 2018)

Resim 7: Manastırın son şeklinin havadan görünümü (Resim UNDP fotoğraf arşivi, 2019/20)

Yaz aylarında Kilikya'dan gelen Katolik patrikler ile papazların bir dinlenme ve tedavi merkeziydi. Yaz aylarında buraya tatil ve dinlenme amacıyla bazı Kıbrıslı Ermeni aileler de gelirdi. Melkonian Eğitim Enstitüsü öğrencileri ile Ermeni izciler manastır çevresinde kamp kurarlardı. Belli bir süre yetimhane olarak da kullanılmıştır. Sourp Magar'ın isim günü olan mayıs ayının ilk pazar günü Kıbrıs'taki Ermenilerin bir buluşma yeri idi. Bugünde HERİSA adıyla bilinen Herse yapıp gelenlere ikram edilirdi.

1974 yılından itibaren geleneksel yıllık ziyaretler kesilmiş olmasına karşın, 2007 yılından itibaren yeniden yığınlar halinde ziyaret edilmeye başlanmıştır.

1974 yılından itibaren kaderine terkedilen manastır zaman sürecinde harabe durumuna gelmiştir. Yeniden canlandırılması için 1990'lı yıllarda belli bir süre turizm amacıyla kullanılmış olmasına karşın restore edilmesine karar verilmesi üzerine yapılan kira sözleşmesi iptal edilmiştir. Böylece hazırlanan röleve

ve restorasyon projesinin Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) çerçevesinde finanse edilmesi kararlaştırılır. Maliyeti €400.000 daha fazla olacak olan projenin ilk etap çalışmaların 2020 yılında başlanır. İkinci etap restorasyon çalışmaların ise finans kaynağı bulunduğundan sonra uygulanması planlanır. Ancak projenin ilk etabının uygulama aşamasında dünya genelinde baş gösteren Pandemi salgını nedeniyle başlanan çalışmalara ara verilir. Ara verilen çalışmalara 2023 yılı itibarıyla başlanmamış olduğu saptanmıştır.

Resim 8: Manastırda gerçekleştirilen restorasyon-konservasyon çalışmaları (Resim UNDP fotoğraf arşivi, 2019/20)

BİR SİRTO HİKAYESİ...

Kani Kanol

HASDER Yönetim Kurulu 2022 yılının Avrupa Gençlik Yılı olmasını dikkate alarak, gençlere yönelik bir halk dansları yarışması düzenlemeye karar verdi.

Bu yarışmayı günümüze uygun bir şekilde çevrimiçi olarak gerçekleştirmek için kollar sıvandı ve teknik altyapı için epeyce çaba harcandı. Ödüller için maddi katkı bulmak da epeyce zor oldu. Uzun uğraşlar ve çabalar sonucunda aşağıdaki basın açıklaması ile yarışma duyuruldu:

“Değerli Basın Emekçileri,

Bir yılı aşkın bir süredir üzerinde çalıştığımız Gençler Çevrimiçi Halk Dansları Yarışması, büyük uğraşlar sonucunda nihayet hayata geçiyor.

HASDER (Halk Sanatları Vakfı), LTB (Lefkoşa Türk Belediyesi) ve UKÜ (Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi) işbirliği ve KTHDF (Kıbrıs Türk Halk Dansları Federasyonu) katkılarıyla gerçekleştireceğimiz yarışma bu yıl Kadın ve Erkek Sirtoları dalında olacak.

Bu yarışmayı projelendirirken öncelikle Avrupa Birliği tarafından ilan edilen 2022 Avrupa Gençlik Yılı sona ermeden, gençlere yönelik bir etkinlik düzenlemeyi hedefledik. Bu Çevrimiçi Halk Dansları Yarışmasıyla halk danslarımızda bir ilki gerçekleştirmenin de mutluluğunu yaşadığımızı ifade etmek istiyoruz.

İkinci olarak, bu yarışmayla eskiden düğünlerin, eğlencelerin en güzel, en sevilen, en keyifle oynanan oyunlarından biri olan “Erkek ve Kadın Sirta Oyunlarımızı” genç kuşak dansçılarımız yarışarak öğreysin, geliştirsin, “usta oyuncular” arasına girsin diye hedefledik. Geçmişte olduğu gibi, geleneksel tarzda çiftler halinde bizim müziğimizle, bizim figürlerimizle ve özgür sahne düzenlemeleriyle oynayarak, bu güzel alışkanlığı, geleneği yeniden canlandırabileceğimize inanıyoruz.

Üçüncü olarak da bu güzel, keyifli yarışmayla halk dansları camiamızda iz bırakan ancak maalesef yakın zamanda kaybettiğimiz dostlarımızı, folklor emekçilerimizi de unutmamak, unutturmamak adına, isimlerine ödüller koyarak anmayı hedefledik.

Güzel bir vefa örneği olacağını düşündüğümüz be ödülleri, şöyle belirledik: Kadın Sirtolarını Kazananlara Lefkoşa Türk Belediyesi Sezer Kaşer Ödülü (3,000.00TL), Lefkoşa Türk Belediyesi Sadiye Destur Ödülü (3,000.00TL), Lefkoşa Türk Belediyesi Atiye Balcı Ödülü (3,000.00TL) ve Erkek Sirtolarını Kazananlara Lefkoşa Türk Belediyesi Mustafa Serdengeçti Ödülü (3,000.00TL), Lefkoşa Türk Belediyesi Mustafa Gökçeoğlu Ödülü (3,000.00TL) ve Lefkoşa Türk Belediyesi İbrahim Arap Ödülü (3,000.00TL)

Gençlerimiz KTHD Federasyonumuzun geleneksel SİRTO figürleri olarak kabul ettiği tüm erkek ve kadın figürlerini diledikleri sırada ve düzende kullanarak bu yarışmaya hazırlanabilirler, Sirta

oyunlarımızdan her hangi birini, müziği 2.30 dakikayı aşmayacak şekilde oynayıp, videolarını çekerek bu yarışmaya katılabilecekler.

İleride farklı oyun türlerimizi ele alarak tekrarlamayı planladığımız bu yarışmanın jürisinin ise halkımız olmasına karar verdik. Videoları izleyen herkes beğendiği oyunculara oy vererek destekleyebilecek onların dereceye girmelerini sağlayabilecek.

Ülkemizde ilk kez yapılacak böylesi bir yarışmada, elbette dikkatimizden kaçan, öngöremediğimiz bazı hatalarımız, eksiklerimiz olacaktır. Bunu anlayışla karşılayacağınızı umarız. Tüm eleştirileri titizlikle dikkate alacak ve sizlerle birlikte her defasında daha iyiyi, daha doğruyu bulmak için elimizden geleni yapacağız.

Bu projenin hayata geçmesi için katkı koyan proje paydaşlarımız LTB, UKÜ ve KTHDF Başkan ve yönetimlerine, gönüllü katkı koyan kişi ve kurumlara içtenlikle teşekkür ediyoruz.

Genç “usta dansçılarımızın” yolu açık olsun... Tüm genç yarışmacılarımıza kolaylıklar ve başarılar dileriz. Unutmayın, bu yarışmada JÜRİ HALKIMIZDIR...”

Yarışma başladıktan sonra gençler için ilk kez gerçekleşen bu yarışmaya katılım gösterme hiç kolay olmadı. Neyse ki zaman içerisinde kendine güveni olan gençler videolarını çekerek yarışmaya başvurdular. Sonrasında önceden duyurulduğu gibi özel bir jüri yerine halkın verdiği oylar ile yarışma sonuçlandı.

Yarışmanın ödül töreni ise Türkiye’de yaşanan deprem felaketi ve kaybettiğimiz “şampiyon melekler” nedeniyle ertelenerek ileri bir tarihe alındı. Yarışma sonuçları ise 20.02.2023 tarihinde şu açıklamayla duyuruldu:

“Basın Açıklaması

HASDER (Halk Sanatları Vakfı), LTB (Lefkoşa Türk Belediyesi) ve UKÜ (Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi) iş birliği ile Kadın / Erkek Sirtoları dalında gerçekleştirilen Gençler Çevrimiçi Halk Dansları Yarışması sona erdi.

Ülkemizde ilk kez çevrimiçi olarak düzenlenen bir halk dansları yarışması olan bu yarışma ne yazık ki gerek Kıbrıs gerekse de Türkiye’de büyük acılara neden olan büyük bir deprem felaketiyle aynı zamana denk geldi.

Bu projenin hayata geçmesi konusunda HASDER projeyi planladı koordine etti. Proje paydaşları LTB, yarışmayı kazananların alacağı ödülleri koydu. UKÜ öğrencileri ise yarışmanın çevrimiçi dijital alt yapısını hazırladı.

Yarışmayı kazanan genç dansçılar kimler oldu?

19 Şubat 2023 akşamı saat 24.00’de www.hasder.org sitesinde yer alan Yarışma Sayfası’ndaki oylama sonucuna göre, bu yarışmanın kazananları ve ödülleri şu şekilde belirlendi.

Kadın Sirtoları dalında yarışan videolardaki genç çiftlerden:

Melisa Havalı ve Nisan Topaloğlu, LTB- Sezer Kaşer Ödülünü (Üç bin TL).

Dilay Vehbiye Aydın ve Dilan Aydın, LTB- Sadiye Destur Ödülünü (Üç bin TL),

Seden Beyit ve Nuray Baykent, LTB- Atiye Balcı Ödülünü (Üç bin TL)

Tuğba Dimililer ve Seren Yücekal Morali, HASDER Özel Ödülünü (İki bin TL)

Erkek Sirtoları dalında yarışan videolardaki genç çiftlerden:

Doruk Emiroğlu ve Çağlar Abohorlu, LTB- Mustafa Serdengeçti Ödülünü (Üç bin TL),

Şaban Yıldırım ve İbrahim C. Koç, LTB- Mustafa Gökçeoğlu Ödülünü (Üç bin TL),

Yalçın İzhakoğlu ve Emin Ciyaslıoğlu, LTB- İbrahim Arap Ödülünü (Üç bin TL),

Yükselen Deniz ve Hasan Ciyaslıoğlu, HASDER Özel Ödülünü (İki bin TL).

Yarışmada sonucu halk jürisi belirledi. Yarışmaya katılan genç çiftlerin videolarına oy veren kişi sayısı 11162 oldu.

Bu maddi ödüller yanında yarışmaya katılan tüm genç dansçılara birer katılım belgesi ve plaket verileceğini de duyuran HASDER Başkanı Kani Kanol, “HASDER olarak her zaman olduğu gibi bir ilki gerçekleştirdik. Yarışma altyapısı ve koordinasyonu için bir yıl çalıştık, çabaladık. Ancak hiç beklemediğimiz şanssızlıklar yaşadık. Önce yerel seçimler daha sonra deprem felaketi yarışmamızı çok büyük oranda olumsuz yönde etkiledi.

Gençlerin motivasyonunu kırmamak için yarışmamızı iptal etmedik ve sonuçlandırdık. Amaçlarımıza kısmen ulaşabildik. Şimdi ödül törenini de ertelemek zorundayız. Paydaşlarımızla görüştüğümüz ortak bir tarih belirleyip kamuoyuna duyuracağız. Tüm katılan gençlere, emek verenlere ve proje paydaşlarımız LTB Başkanı Mehmet Harmancı'ya, UKÜ Meslek Yüksek Okulu Müdürü Doç.Dr. Müesser Nat'a katkıları için teşekkür ederiz.” dedi.”

Bu duyuru sonrasında gençlerin çoğunlukta olduğu kalabalık bir izleyici önünde ödül töreni Merkez Lekoşa Konferans Salonunda yapıldı. Basında çıkan haberde:

“Lefkoşa Türk Belediyesi (LTB), Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi (UKÜ) ve Halk Sanatları Vakfı (HASDER) iş birliği ile ülkemizde ilk kez düzenlenen Gençler Çevrimiçi Sirta Yarışması Ödül Töreni Merkez Lefkoşa'da gerçekleştirildi.

Açılış konuşmalarının ardından belge takdimi, ödül almaya hak kazanan dansçıların videolarının gösterimi ile devam eden gecenin sonunda başarı belgeleri ve ödüller sahiplerini buldu. HASDER Vakıf Başkanı Kani Kanol, Kıbrıs Türk Halk Dansları Federasyonu Başkanı Özlem Kadırağa, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Genel Sekreteri Doç. Dr. Doğa Kavaz'ın konuşmalarının ardından LTB Başkanı Mehmet Harmancı da bir konuşma gerçekleştirdi.

Başkan Harmancı: Halk dansları camiası ile 10 yıllık sürede çok yakın çalıştık ve onları hep yanımızda hissettik

LTB Başkanı Mehmet Harmancı konuşmasında özel bir teşekkür etmek istediğini belirterek, halk dansları camiası ile 10 yıllık sürede çok yakın çalıştıklarını ve kendilerini hep yanlarında hissettiklerini belirtti.

Başkan Harmancı, derneklerle dayanışarak sürdürülen çok ciddi bir yol olduğunu vurgulayarak, bunun en güzel örneklerinden birinin Lefkoşa'nın kaybettiği halk dansları festivalini birlikte yeniden hayata geçirdiklerini, pandemi ve sonrasındaki durum nedeni ile ara verilen festivali yeniden başlatmanın planları içerisinde olduklarını dile getirdi.

Bir önceki dönemde Kültür Sanat Komisyonu tarafından onaylanan çevirim içi sirto yarışmasının ülkede bir ilk olduğunun altını çizen Başkan Harmancı, bu katılım ve ödül töreni ile de gençlerin yeteneklerinin bir kez daha görülebildiğini sözlerine ekledi.

Kategorilere göre başarı ödülleri verildi
Konuşmaların ardından Kanol tarafından Başkan Harmancı'ya Doç. Dr. Kavaz'a teşekkür plaketi takdim edildi.

Plaket takdiminin ardından katılım belgeleri verildi ve ödül almaya hak kazanan isimlere takdimde bulunuldu.

Ahmet Erment, Mehmet Kurt, Mehmet Duran, Çağrı Hayırsever, Akış Soygazi, Gizem Kambillili, Buse Turgay, Ayşe Akınsel ve Güzide Altıparmak'a yarışma katılım belgeleri sunuldu. Lefkoşa Türk Belediyesi Sezer Kaşer Ödülü'nü Melisa Havalı ile Nisan Topaloğlu, Sadiye Destur Ödülü'nü Dilay Vehbiye Aydın ile Dilan Aydın alırken, LTB Atiye Balcı Ödülü Seden Selen Beyit ile Nuray Baykent'e verildi. HASDER Özel Ödülü'nü kazanan isimler ise Tuğba Dimililer ile Seren Yücekal Moralı oldu.

LTB Mustafa Serdengeçti Ödülü'nü Doruk Güven Emiroğlu ile Çağlar Abohorlu, LTB Mustafa Gökçeoğlu Ödülü'nü Şaban Yıldırım ile İbrahim Koç kazandı. İbrahim Arap Ödülü, Yalçın İzhakoğlu ile Emin Ciyaslıoğlu'na HASDER Özel Ödülü ise Yükselen Deniz ile Hasan Ciyaslıoğlu'na verildi." dendi.

İşte ne olduysa bu haber sonrasında oldu ve Ahmet Tolgay isimli zat, 24 Nisan 2023 tarihinde önce sosyal medya üzerinden şöyle bir paylaşım yaptı:

“SİRTO YARIŞMASI” / PEKİ BİZİM ETNİK DANSLARIMIZ NE OLDU? : Lefkoşa Türk Belediyesi, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi ve Halk Sanatları Vakfı işbirliği ile ilk kez düzenlenen Gençler Çevrimiçi Sirta Yarışması'nın ödül töreni yapıldı... Jüride Rum - Yunan folklorundan birileri de var mıydı bari?!... Sirta, sirtaki Anadolu kökenli Kıbrıs Türkü'nün değil, Rum'un ve kendini Rum kültüründen sananların etnik halk dansıdır... Sirta'nın sözlük anlamı ve tanımı mı? Buyurun: Yunanca: Σιρτός Yunanistan'ın ulusal dansı ve müziği olarak bilinir. Sirta tüm Yunanlar tarafından farklı formlarda yapılır. “Sirta” kelimesi Yunancada sürüklemek, kaydırmak kelimesinden gelmektedir. 2/4 ya da 4/4 ritme sahiptir. Bu tür dansların sarmalına girmek kültür asimilasyonunun ta kendisidir... Anadolu kökenli Kıbrıs Türkü'nün Anadolu'dan gelirken getirdiği halk danslarına ne oldu bu ülkede?.. O danslar ki 50 yıl önceki dokümanterlerde her gün TV ekranlarında “Bir zamanlar Kıbrıs” başlığı altında naftalin kokusu yayarak geçit resmi yapmaktadır.. Kimisi siyah - beyaz, kimisi renkli!.. Ama hepsi püf püf kökenimiz Anadolu... Bu organizasyonun içinde bir de üniversitemizin bulunmasını fena halde yadırgadım... Bir Kıbrıs Türk üniversitesi, Kıbrıs Türk kültürüne kucak açmalı.. Asimilasyona değil..”

hemen ardından hızını alamayıp köşe yazarı olduğu gazetede 26 nisan tarihinde tekrardan ama bu sefer ünlü sanatçı, besteci Mikis Theodorakis'i, “beste hırsızı” ilan ederek şunları yazdı:

“SİRTO YARIŞMASININ DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Yeri gelmişken önemle dikkati çekmek isterim: Sirta'nın dünyaca en popüler bestesi olan ve güya Mikis Theodorakis tarafından bestelendiği sanılan o “Zorba The Greek” (Yunanlı Zorba) adlı parçanın ise aslında klasik bir Türk bestesinin çalıntısı olduğunu kaç kişi bilir?.. “Sultaniyegâh Sirta”, Türk keman virtüözü ve bestecisi büyük üstat Sadi Işıl'ın çok ünlü eseridir...

Sadi Işıl'ın “Sultaniyegâh Sirta”sunu hayranlıkla dinleyen herkes Theodorakis'in bir beste hırsızı olduğunu hemen anlar...

Işıl o besteyi yaparken İstanbul'daki Ortodoks Arnavutların etnik oyunlarının tınılarından yararlanmıştı... Sadi Işıl 1899 – 1969 yılları arasında yaşadı... Giritli Theodorakis ise 1925 – 2021 tarihleri arasında yaşadı...

Yani Theodorakis Işıl'ın “Sultaniyegâh Sirta” bestesini çalıp kendisini üne ve şöhrete ulaştıran “Zorba” melodisini bir de Nikos Kazancakis roman uyarlaması filmin eşliğinde piyasaya sürerken bizim Sadi Işıl ustamız çalınan bestesini çoktan yapmış ve İstanbul'da son yıllarını yaşamaktaydı...

Sadi Işıl'ın ünlü bestesini yaptığı yıllarda Theodorakis'in yerinde henüz yeller esmekteydi!... "Zorba The Greek" filminin vizyona giriş tarihi 1964'dür.. Işıl'ın ölümünden 5 yıl önce... Ve bu filmin jeneriklerinde tüm müziğin Mikis Theodorakis'e ait olduğu yazar.

Belirttiklerimin ne anlama geldiğini gerçekten anlamak isteyenler lütfen ellerinin altındaki internetten hemen Sadi Işıl'ın başyapıtı Sultaniyegâh Sirto'yu indirip bir dinlesinler...

Diyeceğim o ki, içine sokulmak istendiğimiz bu kültür emperyalizminde kimilerimiz o kadar aciz duruma düşüyorlar ki Türk kültüründen çalınmış çakma kültürlerin hayranı kesiliyorlar... Bu nasıl bir bilinç çıkmazıdır böyle?..

Türk müzisyenlerden çalınan bestelerle icra edilen bu tür Yunan danslarının sarmalına girmek, bilinç çökmesinin yanı sıra, kültür asimilasyonunun ve kültür bunalımının da ta kendisidir...

Anadolu kökenli Kıbrıs Türkü'nün Anadolu'dan gelirken getirdiği halk danslarına ne oldu bu ülkede?.. O danslar ki 50 yıl önceki dokümanterlerde her gün TV ekranlarında "Bir zamanlar Kıbrıs" başlığı altında naftalin kokusu yayarak geçit resmi yapmaktadır... Kimisi siyah - beyaz, kimisi ise renkli!.. Ama hepsi püf püf kökenimiz Anadolu..."

Böylesi bir paylaşımı HASDER olarak 1977 yılından beridir halk danslarıyla, halk kültürüyle ve kültürel miras konularında çalışmalar yapan, bilimsel sempozyumlar, paneller, çalıştaylar düzenleyen, dergi ve kitaplar yayınlayan bir örgüt olarak kabul edemezdik ve buna sessiz kalamazdık.

HASDER Başkanı olarak aşağıdaki yazıyı kaleme alarak sosyal medyada paylaştık:

"Bir deli kuyuya bir taş atar, kırk akıllı çıkaramaz!

Sosyal medya sayesinde artık ağzı olanın konuştuğu bir süreci yaşıyoruz. Konuyla ilgili hiçbir bilimsel temeli olmayan iddialarla, saçma sapan fikirlerle insanların kafalarını karıştırmaktan başka bir işe yaramayan tartışmalar ve paylaşımlarla birileri gündemde kalmaya çalışıyor.

Güzel bir sözdür, bir deli kuyuya bir taş atmış, kırk akıllı çıkaramamış!

İşte buna güzel bir örnek. Kendini milliyetçi zanneden ancak milliyetçiliği, ait olduğu ülkeye, onun tarihine ve kültürüne sevgiden kaynaklanan, Mustafa Kemal'in milliyetçilik anlayışı yerine şoven, ırkçı, çağdışı ve faşist bir düşünceye sahip birinin yaptığı paylaşım gösteriyor ki hem kendi kafası hem de kendi gibi düşünenlerin kafası iyice karışmış.

HASDER'in 46 yıllık deneyim ve birikimiyle, çok büyük uğraşlar sonrasında gençlere yönelik düzenlediği çevrimiçi Sirto yarışması için bu kişi, "SİRTO YARIŞMASI / PEKİ BİZİM ETNİK DANSLARIMIZ NE OLDU?: Lefkoşa Türk Belediyesi, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi ve Halk Sanatları Vakfı işbirliği ile ilk kez düzenlenen Gençler Çevrimiçi Sirto Yarışması'nın ödül töreni yapıldı... Jüride Rum - Yunan folklorundan birileri de var mıydı bari?!... Sirto, sirtaki Anadolu kökenli Kıbrıs Türkü'nün değil, Rum'un ve kendini Rum kültüründen sananların etnik halk dansıdır... Sirto'nun sözlük anlamı ve tanımı mı? Buyurun: Yunanca: Σιρτός Yunanistan'ın ulusal dansı ve müziği olarak bilinir. Sirto tüm Yunanlar tarafından farklı formlarda yapılır.

“Sirto” kelimesi Yunancada sürüklemek, kaydırmak kelimesinden gelmektedir. 2/4 ya da 4/4 ritme sahiptir. Bu tür dansların sarmalına girmek kültür asimilasyonunun ta kendisidir... Anadolu kökenli Kıbrıs Türkü'nün Anadolu'dan gelirken getirdiği halk danslarına ne oldu bu ülkede?... O danslar ki 50 yıl önceki dokümanterlerde her gün TV ekranlarında “Bir zamanlar Kıbrıs” başlığı altında naftalin kokusu yayarak geçit resmi yapmaktadır.. Kimisi siyah - beyaz, kimisi renkli!.. Ama hepsi püfür püfür kökenimiz Anadolu... Bu organizasyonun içinde bir de üniversitemizin bulunmasını fena halde yadırgadım... Bir Kıbrıs Türk üniversitesi, Kıbrıs Türk kültürüne kucak açmalı.. Asimilasyona değil..” diye paylaşım yapmış.

Baştan sona hatalarla, hakaretle dolu böylesi bir paylaşımı aslında hiç dikkate almamak gerekirdi. Ancak HASDER Başkanı olarak kimseye pabuç bırakmayacağımızı ve bu konudaki görüşlerimizi tarihe not bırakmak için toplumla paylaşmamız gerektiğini düşünerek, bu paylaşımı yapıyorum.

Öncelikle belirtelim ki “Jüride Rum - Yunan folklorundan birileri de var mıydı bari?!...” diye soracağına, zahmet edip yarışmayla ilgili haberi okusaydı bu kişi, jürinin “halk jürisi” olduğunu öğrenmiş olurdu. Kaldı ki günümüzde artık uluslararası halk dansları yarışmalarında Yunan, Türk, Kıbrıslı, Bulgar, Fransız bulunmasından daha doğal ne olabilir ki? Bu defa düzenleyeceğimiz yarışmada maddi olanaklarımız elverirse jürimizi uluslararası yapmayı çok arzu ediyoruz aslında.

Sirto danslarımızla ilgili iddialar ise tam bir IRKÇILIK. Türk Dil Kurumu sözlüğüne baksaydı bu kişi, “Sirto: Yunanca kökenli bir sözcük, Türk müziğinde bir oyun havası, bir tür halk dansı” dendiğini görecekti.

Bu tartışmaları, “Rum oyunu, Türk oyunu” tartışmalarını Türkiye 1960'lı yıllarda bitirdi. Metin And, Halikarnas Balıkcısı, Şerif Baykurt, Sedat Veyis Örnek, Pertev Naili Boratav bu ırkçı folklor anlayışlarına karşı akademik, bilimsel öyle çok makale, kitap, araştırma bıraktılar ki, niyeti öğrenmek olan, anlamak olan herkes ulaşabilir artık günümüzde

Türkiye’de en kapsamlı halk dansları kitaplarından birini kaleme alan Cemil Demirsipahi’nin, Türk Halk Oyunları isimli 447 sayfalık büyük eseri 1975 yılında, Türkiye İş Bankası yayını olarak çıkmış müthiş bir araştırma kitabıdır. Eminim bu kitaptan da haberi yoktur bu kişinin.

Olsaydı “Sirto” oyunu konusunda, “Sözcüğün Yunanca olduğuna saplanılmış olabilir. Ama bu bir belge değildir. Bir kaynak da olamaz. Örneğin Türkoloji Yunanca bir sözcük ama, konunun incelediği dil kimin dili?” diye sordüğünü bilecekti.

Yıllar önce Türkiye’de “Sirto oyunu, Rum mu Türk mü?” tartışmalarını sona erdirenlerden biri olan Demirsipahi’nin, sanki bugün bu saçma iddialarla gündem olma peşinde koşanlara yanıt verir gibi şöyle yazmış:, “Kasap Oyununun ikinci bölümü SİRTO, Makedonya kanalı ile Yunanlılara geçmiş olabilir... Ne adımları, ne müzik ne de oyun nitelikleri yönünden oyunumuzun bir bölümünü bir başka ulusun gibi belgesiz olarak göstermek hafiflik olacaktır. Kısaca SİRTO, kasap oyunlarının ikinci bölümünün genel adıdır.”

Merak edenler, daha çok bilgi sahibi olmak isteyenler, 2006 yılında, HASDER Yayınları arasında çıkan “Kıbrıs Halk danslarının Yakın Geçmişi” kitabımın SİRTOLAR bölümünü (s:49-54) bulup okuyabilirler.

HASDER geçmiş yıllarda buna benzer ırkçı ve şoven saldırılar altında çok zor dönemler geçirmiş bir örgüttür. Kıbrıs Türk kültür ve kimliğini hiçbir zaman inkâr etmemiş ancak halk dansları ve müzikleri konusunda Kıbrıs’ta ortak bir kültürün olduğunu yaptığı araştırmalarla ve yayınlarla kanıtlamıştır.

Birilerinin keyfi öyle istedi diye Kıbrıslı Rumlar ile yüzyıllar içinde aynı coğrafyada yaşayarak oluşturduğumuz halk oyunları ve müziklerimizi, Karşılamalarımızı, Sirtolarımızı, Zeybeklerimizi, Kasap oyunlarımızı, Çiftetelli-Arabiyelerimizi, dramatize oyunlarımızı ve bu oyunları yaşatıp, bugünlere taşıyan “kör kemaneci” Mehmetali dayımızı, Baflı Hannas dayımızı, İncirlik köyünden Derviş Gökyayın dayımızı, Kurşunileri, Gülferileri, Evdimli Mustafa dayımızı, Ahmet Becerikli’yi, Ahmet Altıparmağı, Nadideyi, Cümbüşcü Derviş dayıyı ve daha nicelerini yok saymayacağız. Unutturmayacağız!

Antepliler Antep oyunlarını, Sivaslılar Sivas oyunlarını, Trabzonlular Trabzon oyunlarını, Ankaralılar Ankara oyunlarını, Erzurumlular Erzurum oyunlarını oynasınlar. Hatta bu saçma ırkçı iddialarda bulunan kişiler kendi çocuklarına, torunlarına diledikleri oyunları öğretebilirler. Bizler ama kendi çocuklarımıza, torunlarımıza, gençlerimize Kıbrıs oyunlarını öğretmeye ve bu kültürel mirasımızı yaşatmaya devam edeceğiz. HASDER bu misyon ile kurulmuş çok köklü ve güçlü bir örgüttür.

Bir paylaşım yapıp “Sirta, sirtaki Anadolu kökenli Kıbrıs Türkü’nün değil, Rum’un ve kendini Rum kültüründen sananların etnik halk dansıdır...” diyen, hemen ardından hızını alamayıp bir başka paylaşımında kendinden geçerek, son yüzyılın en ünlü besteci ve sanatçılarından biri kabul edilen Mikis Theodorakis’i, “Bir Türk Müziği Hırsızdır” diye saçmalayıp, sanatçının ünlü bestesi “Zorba’nın”, Türk besteci Sadi İşılay’ın bestesi “Sultaniyegah Sirta” olduğunu iddia eden birine sormak gerekmez mi?

“Sirta” Rumundur, Yunanıdır diyorsun, sonra dönüp “Sultaniyegah SİRTO” Türktür diyorsun... “Türk kültüründen çalınmış çakma kültürler” diye birşeyler mırıldanıyorsun. Sapla samanı birbirine karıştırmak böyle birşey işte. Kıbrıs halk oyunları arasında yer alan ve hem Türklerin, hem Rumların, hem de Maronitlerin büyük bir keyifle ortak oynadıkları Sultan Abdülaziz’in bestesi “Aziziye Sirta” için ne dememiz gerekir acaba?

Yeter artık! Bırakın bu küçük toplum kendi kimliğiyle, kendi kültürüyle kendi folkloruyla varlığını sürdürsün. Sizin gibiler sayesinde yok olma noktasına gelen bu toplum, bir gün mutlaka bu yapılanların hesabını soracak bundan emin olabilirsiniz...”

Kani Kanol

HASDER Başkanı

Bu yazı yayınlandıktan sonra HASDER kurucu ve üyelerinden Engin Anıl da şu açıklamayı yaparak tartışmalarla ilgili düşüncelerini paylaştı:

“Yukarda bahsedilen yazıyı okudum ve hatıralarım beni 40 yıl önce yaptığımız tartışmalara götürdü.

“Hafıza i beşer nisyan ile maluldür” derler ya, sayın yazarın birtakım şeyleri eksik söylediğinin farkına vardım. “Bunlar siyah dizlik de giyerlerdi halk danslarını sergilerken onun için Rumcudurlar” serzenişini herhalde unutmuştur.

Gerçekten bu tartışmaları 40 yıl kadar önce, 1980 li yıllarda bir zamanlar yaptığımızı, ama HASDER’in Halk Dansları alanında yaptığı araştırmalarında ortaya çıkan savların toplumumuzun tüm kesimleri tarafından benimsendiği günlerde yaşıyoruz.

O dönemden beri yarım yamalak bilgilerle kendinden olmayanı, kendi gibi düşünmeyi “ötekileştirmek” politikaları güden anlayış maalesef toplumumuzda hala daha var olmaya devam etmektedir.

Söz konusu yazıda var olan yanlışlık bir veya iki değil ki onların üzerinde duralım. Bir yazıda “sirta”nın Rum / Yunanlılara ait olduğu söylenirken bir diğer yazıda Mikis Theodorakis’in Zorba sirtosunun bestesinin Türklerden alındığını iddia etmektedir. Art arda yazılmış iki yazıdaki çelişkinin sebebi nedir acaba?

“HASDER” yüzü (100) aşkın yerleşim biriminde folklorumuz / kültürümüz / gelenek ve göreneklerimiz ile ilgili araştırmalar, söyleşiler yapmış ve bunları o dönemin kayıt cihazlarıyla (video ve tapeler) kaydetmiş ve arşivlemiştir. Söz konusu halk danslarımızı beş yaşından 90 yaşına kadar kadınlarımızın, erkeklerimizin, nene ve dedelerimizin severek oynadıklarını gördük. Bunlar bizim halkımızın dansları idi.

Kendilerinin severek, beğenerek oynadıkları oyunlardı. Sizin bahsettiğiniz ve nostaljik olarak hatırladığınız “etnik oyunlar” Kıbrıs Türklerini “Yeterince Türk olmadıkları için Türkleştirme” yani “asimilasyon” politikaları çerçevesinde Türkiye’den gönderilen öğretmenler tarafından öğretilen ve halkımız tarafından benimsenmeyen, gösteri ekipleri dışında herhangi birileri tarafından da oynanmayan oyunlar olarak kaldı.

HASDER’in tüm araştırmaları son 10 – 15 yıl içerisinde araştırmacıların serbest kullanımına açılmış, bunun yanında HASDER’in web sitesinde tüm halkın serbest erişimine sunulmuştur. Söz konusu araştırmalar sonucu ortaya çıkan bilimsel bulguları “etnik duygusal” yani ırkçı serzenişlerle yadsımak ayıplanması gereken bir durumdur.

“Çevrimiçi Sirta Yarışması”na destek veren kurumlarımızı da ayıplamak bir başka eleştirilmesi gereken bir konudur. Aslında sizin kullandığınız tabirle “Lefkoşa Türk Belediyesi ve Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi”, Kıbrıs Türk kültürüne kucak açtıkları için tebrik edilmelidir.

Unutulmamalıdır ki. Bizim anlayışımıza göre kültürler “bölgeseldir”. O bölge, yöre içerisinde olan değişik kökenden topluluklar birbirleri ile karşılıklı kültürel alışverişte bulunurlar. Geldikleri

farklı kökenlerden dolayı farklı kültürel geleneklerini de devam ettirirken birçok konuda da ortaklaşırlar. Rahmetli Mustafa Hocamızın (Gökçeoğlu) dediği gibi “kültür akışkan ve yapışkandır”. Bu doğruyu kabul edersek birtakım olguları daha kolay kabul etmiş olacağız.”

Bu olayın en enteresan yanı ise toplumda artık çok sık rastlamakta olduğumuz bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olan, bugün söylediğini yarın unutup tam tersini söyleyip, savunan, dilediğini keyfi öyle istedi veya özellikle birilerine yaranmak için yerden yere vurmaya adet edinmiş insanların her geçen gün çoğalmasındır.

Nitekim bu kişinin, Mikis Theodorakis öldüğünde yaptığı paylaşıma bir göz atarsanız nasıl bir ruh hali içinde olduğunu sanırım anlayabiliriz:

“MİKİS THEODORAKİS: Sadece emsalsiz otantik Akdeniz - Ege müziğini değil, Türk - Yunan dostluğu için harcadığı içten çabalarını da miras bırakarak 96 yaşında veda etti... Tüm dünya insanların kulaklarında vazgeçilmez küpe gibi salınıp çınlayan o kendine özgü buziki tınılarıyla, sihirli müziğin evrsenselliğini kanıtlayan sanat dehalarındandır... Manevi kimliği yaşayacak... Yorgun bedeninin gömüldüğü toprağı bol olsun... “Zorba The Greek” şimdi bir o kadar daha efsaneleşti...”

Yukarıda Theodorakis ile ilgili yazdıklarına bir bakın, bir de bu paylaşımına bakın!

Ne diyebiliriz ki? PARDON vallahi!

21 Aralık 2022 Mustafa Serdengeçti ve Sezer Kaşer Anı Gecesi Anlatıları

Gülay Kaşer

Bir varmış bir yokmuş, Hasan ve Nimeti Kaşer ailesinin 1952 10 Ekim’inde SEZER KAŞER isimli 2. Kız çocukları doğdu.

Dedesı maden işçisi, gaşeri

Babası işçi-emekçi

Annesi ev kadını, emekçisi. 4 çocuk sahibi.

SEZER İlkokulu Ksero’da, 3’üncü sınıfı Lefke’de okudu; Ortaköy’de de bitirdi. Ta o zamanlarda çamaşır yıkar, sandalyeye çıkar çamaşır sererdi.

Ortaokulu Lefkoşa Türk Kız Lisesinde okudu. Liseyi de Lefkoşa Türk Lisesinde bitirdi. O dönem erkek okulu olan bir okuldu. SEZER ilk kızlardandır.

Bu süreçte MÜCAHİDE oldu, silah talimi yaptı, milli günlerde askeri kıyafet, silah, bayrak-flama taşıyarak gösterilere katıldı.

Önce bir kumaş satan dükkânda işçi olarak çalıştı. Kumaş kalitesini ve bedeli öğrendi. Kendi kazandığının hesabını yapmaya ta o zamandan başladı. 1974 Kıbrıs olayları patlak verdiğinde henüz 22 yaşındaydı. Bir gün radyodan eski devlet hastanesine getirilen yaralılara yardım edebilecek gönüllüler arandığını belirten bir anons duydu. Hemen yardıma gittik. Hiçbir şey bilmeden. Orda kan ve yaralı insanlar vardı.

Daha sonra cumhurbaşkanlığı himayelerinde güney göçmenlerine kıyafet dağıtımı konusunda insana ihtiyaç olduğunu duydu, hemen oraya da koştu katkı koydu, belge aldı. Kıbrıslılara meslek kazandırma endişesi taşıyan bizi kurtaranlar, “FENNİ GÖZLÜKÇÜLÜK” adı altında bir müracaat açtılar Ankara’daydı, 8 aylığına idi buraya da katıldı. Öğrendi ama yalnız gözlükçülüğü değil, hayatı, zorlukları, yasakları, fakirliği, yokluğu ve bunlarla yapılan mücadelelere tanık oldu, birinci ağızlardan duydukları onu geliştirdi, değiştirdi, geldi ve çalıştı. İşten ayrılınca başka iş aramaya başladı.

Bu sefer de “OTELCİLİK” eğitimi ile meslek sahibi yapılmak istenen insanlara ihtiyaç olduğunu duydu, buna da katıldı. Öğrendi Resepsiyonist oldu. Çok zordu Girne’ye gidip gelmek. Bu kadar ne konfor nede para vardı. Maaş: Şubat 1976’da 480.29TL. İş aramaya yine devam etti ve TÜRK-SEN Sendikasında telefoncu olarak çalıştı ve emekli oldu.

Sendikada çalışırken; İzmir’de “Çalışan İşçi Kadınların Sorunları” konulu seminerlere katıldı. Dönüşte yine daha, bambaşka bir SEZER geldi. Oradaki işçiler, yöneticiler, sıradan insanlarla kurduğu dostluklardan, ortamdan, sorunlardan ve sohbetlerden. Seminarleri çok önemsiyordu, katılıyordu, hersefer başka bir şey öğreniyordu. Öğrenmenin zararı yoktur derdi. Endüstriyel Demokrasi ve Çok Uluslu Şirketler seminerine de katılmıştı.

İşçi Hakları, İnsan Hakları, Kadın Hakları. O zamana göre “sivri”, asi ve inatçıydı. SENDİKADA ÇALIŞMAK ona emeğini, önemini, bedelini, dayanışmayı, halkın ihtiyaçlarını, önceliklerini, paylaşmayı, birlikte hareket etmeyi ve bedel ödemeyi öğretti.

Ülkemizin kuzey parçasında ilk sosyal konut projesi Türk-Sen çalışanları tarafından gündeme getirildi, SEZER de bu ilklerdendir, hisse alarak kurdukları kooperatifin yaptığı ve birçok insanın ucuz ev sahibi olmasına sebep olduğunu, başka projelere de örnek olduğunu görüyoruz.

Çalışırken Masa Tenisi Federasyonunda Hakemlik yapardı. Genç insanın boşa kalmaması, gereksiz zaman harcamaması gerekirdi ona göre.

Sezer'in folklor'a hep ilgisi vardı. İlk başta folklor yalnızca oyun olarak algılanıyordu. Türkiye yörelerine ait oyunları öğrendi Mustafa Serdengeçti hocasından. Mesela Erzurum Kız, Van, Bitlis, Elazığ, Artvin, Antep, Çorum. Türkiye'deki festivallere de bu oyunları oynayarak katıldı. Uyarılar sonrası, “Bizim” oyunlarımız da alelacele çiftetelli, azize, bekri, susta, zeybek gibi oyunlar derlendi Kıbrıs'ta. Ve sonraki festivallere Kıbrıs oyunları ile katıldı.

Bir festival dönüşü Gençlik Dairesi bünyesindeki Folklor merkezinin kapı kilidi değiştiydi. İyi ki da değişti ve bizi dolaylı olarak atmış oldular. Çareler tükenmez eğer niyet, istek ve çaba varsa.

SEZER HAS-DER'in kurucularındandır ve kurma çalışmalarına; önce tüzük tartışmaları ile başladı. Sokaklarda, sündürmelerde, okul bahçelerinde ve bazan da yaptığımızı takdir eden okul idarecilerinin bizlere açtığı salonlarda çalışmalarını sürdürdü HASDER'liler, ama her zaman çok kısa sürdü. Dernekçilik çok zordu. Para yoktu, salon yoktu, çok bir şey bilmezlerdi, acemiydiler ama çok önemli bir şeyin temelini attılar.

SEZER ve arkadaşları 1976-77'de bu konuların önem ve ciddiyetini kavradıklarından, fesih edilecek bir derneğin yeniden kurulabilmesinin zor, hatta belkide imkansız olacağını tahmin ettiklerinden ve hissettiklerinden, hiçbir eleman çalışmaya gelmese bile çalışma yerlerine gidip geri geliyorlardı. Ta ki Sizler ve yöneticileriniz devralana kadar, elimizden geldiğince HAS-DER'in kapanmaması için direndik ve başardık. İyi ki sizlerin oğün devralabileceği bir HAS-DER'i yaşattık.

Kıbrıs kültürü vardır, onu yaşatacağız, unutturmayacağız ve HAS-DER bu yolda çok önemli bir rol oynamaktadır. Araştırmaları, arşivi, planlı programlı, disiplinli çalışmaları, demokratik toplantıları, ve çok önemli olan “kurumsallaşma”sının getirdiği, zorlukların, çare üretmeye çalışan yöneticilerin gönüllü elemanlara da ihtiyacı olduğunu öğrendiği an “ne yapabilirim” dedi ve koştu.

SON projesi HASDER'in araştırmaları sonucu derlediği masal çalışmasına başlamaktı. Masası ve bilgisayarı hatta dergiler onu beklerken bizi bırakıp gitti.

Kıbrıslılık kültür ve bilincinin bugünkü koşullarda ne kadar önemli olduğunu sizlere anlatmama gerek yoktur. SEZER Son günlerine kadar HASDER'e GÖNÜLLÜ bir şekilde katkı koymaya devam etti. “Markutti” ve “uçurgan” komitesinde aktif olarak görev aldı çok mutluydu. 1 Haziran Dünya çocuk

günü, 23 Nisan ve çocuklara yönelik organizasyonlarda derneği temsilen katılmaktan gurur duyardı. El sanatları enstitüsünde de görevler yaptı burda da çok mutluydu arkadaşlarıyla, el emeği ile katkı koydu, eve de götürüp bitirip getirirdi. HASDER'i bir çocuğu, bir ailesi, bir evi olarak görüyordu, savunuyordu. HASDER'li olmak bir ayrıcalıktı onun için. Masterler/yetişkinler/veya ihtiyarlar ekibinde de öğrenmeye devam etti. KTHDF ekibi "Ağır adımlar"da da birsüre oynadı.

Kıbrıs'ı herşeyiyle çok seviyordu, taşını, toprağını, şarkısını, türküsünü, denizini, ağacını, oyunlarını, havalarını. Her seferinde Kıbrıs'tan başka yerde yaşayamayacağını söylerdi. Bu sevdayı ona HASDER öğretti, gerçekten sözde değil yüreğindeydi. Çünkü folklor demek, yaşamın ta kendisi ve var oluşun kanıtıydı.

HASDER'in 41. Yıl etkinliklerine de katkı koydu. SEZER'in bir de siyasi duruşu vardı. Burda da yine HASDER ruhunu görürsünüz, çünkü Kıbrıs bir bütündür, kültürü da ortaktır, vatanı gibi. Duyarsız kalamadığı için katkı koyabileceği bir Siyasi Parti aradı durdu ve YKP'de karar gıldı. Çünkü bu parti ülkesinin bölünmesine karşıydı, insanlarını Türk-Rum, Maronit ve Latin diye ayırmıyordu. Çözüm yollarını diyalog yoluyla bulmak ve insanca yaşanacak bir ülke yapmak için uğraşıyordu.

Siyasetin her zaman parti içinde olamayacağını ya da şimdiki gibi sadece sosyal medyada, sanal olarak yazılıp çizilmesiyle olmayacağını bilincindeydi. Bunu da sokakta eylem yaparak defalarca gösterdi. Cesurca, özverili ve ciddi zaman ayırarak inandıklarını hep savundu. Bir buçuk yıl Lefkoşa giriş noktalarında gara naylonlara yazılan sloganlarla, siyasi, ekonomik ve toplumsal rahatsızlıklarını her gün dile getirdi o ve arkadaşları.

SEZER Rumca dilini öğrenmeye çalıştı. Rumca konuşan dostlarımız vardı. İki toplumlu koroda yıllarca katkı koydu. OYUNLARIMIZIN ve ŞARKILARIMIZIN Barışa giden yolda toplumların birbirlerini tanımasına, kaynaşmasına, işbirliği, güçbirliği ve gönül birliği yapmasına çok büyük yardımı olacağına inanıyordu. Ve görev belledi. Son güne kadar da katkı koydu.

Aktivistti, korkusuzdu. Bölünmüşlüğü Aşan Eller (Hands Across the Divide) isimli iki toplumlu tek derneğin üyesiydi. İki toplum liderini "Artık Yeter, Anlaşın, Çözün, İmzalayın" sloganı ile daha kapılar açılmadan harekete geçirme çağrısında bulundu arkadaşları ile. Bunların yanında; Para biriktirir; yün alır örür ve hediye ederdi. Kitap okumayı ve tartışmayı çok severdi. Birhayle kitabı galdı. Çok değerli kitaplar.

Kıbrıs Ana'sı gadar da çok becerikliydi. Mesela yemek yapmayı, zeytinni, hellimli. Mangal yakmayı, zeytin toplamayı ve gurmayı, ve de bütün bunları yaparken ta o zamanlarda başında, bazan belinde, bazan da boynunda MUTLAKA yemenisi vardı. ÇOK DA GIRGIR ŞAMATAcıydı, espriliydi, gülekti, sevgi doluydu gösterirdi ve paylaşımcıydı.

Öğrencilik yıllarında başarılı biriydi ve bu başarıyı hayatının her alanında elini attığı tüm işlerde gösterdi. Bir abla gibi sevilen, sohbetleri ders niteliğinde olan, ve arkadaşlığı ayrıcalıklı olan bir insandı, dostlarının DEMELERİNE göre. SEZER KAŞER için ne söylesem hep bir eksik kalacak. Bu masal bildik masallardan değil, bu bir ayrılıkmasalı.

Çok kötü bir şaka yaptın. Geride çok güzellikler ve anılar bıraktın.
Uzun yolculuğundan sonra buluşmak ve hesaplaşmak dileği ile çok özleniyorsun.

Hayat çok kısa, ve sorumluluklar çok. Elbet her şeyin üstesinden gelinemez ve vakit yetmeyebilir ama hepimiz konuların bir kenarından tutmalıyız. Sezer'in hayatı ve yaptıkları, tutkuları bunun bir göstergesidir. HAS-DER camiası ve şu anki üyeleri çok şanslıdır çünkü HAS-DER kökleşmiş bir okuldur. Lütfen kıymetini bilin, sahip çıkın ve geliştirin ki diğer nesillere Kıbrıs Kültürünü öğretebilecek bir okul kalsın.

21 Aralık 2022 Mustafa Serdengeçti ve Sezer Kaşer Anı Gecesi Anlatıları

Mehmet Birinci

Değerli dostlar, HASDER 45 yıl önce 1977 yılında kurulmuştur. Bu kuruluşun hangi nedenlerle ve hangi koşullarda gerçekleştiğini burada anlatamayacağım. Bu akşam konumuz bu değil.

Bu akşam, HASDER'in kırk beş yıl önce, kurucu üyeleri arasında yer alan Mustafa Serdengeçti ve Sezer Kaşer arkadaşlarımızı anmak için burada toplanmış bulunuyoruz.

1972 yılında Kıbrıs Geçici Türk yönetimi bünyesinde faaliyete geçirilen Gençlik spor ve Kültür İşleri Dairesi'nin bünyesinde, o zamanın deyimi ile bir folklor şubesi oluşturulur. Bu şube Kıbrıs Türk toplumu içerisinde Halk danslarına ilgi duymuş ve halk dansları çalışmalarını yapmış gençleri ve onlara takviye olan başka meraklıları bir araya getirdi. Oluşturulan grupta 1950'li yıllarda Kıbrıs'a Öğretmen olarak tayin edilen ve Kıbrıs'taki görev süresi boyunca öğrencilerine "milli oyunlar" adı altında bazı halk danslarını öğreten Mümtaz Conker'in öğrencileri başı çekmekteydi. Mümtaz Conker Kıbrıs'ta görev yaptığı sırada Kıbrıs'ın yerli halk oyunlarının da pek kapsamlı olmasa da incelemiş ve bu konuda kısa bir rapor da yazmıştı. Bu gençler arasında Mustafa Serdengeçti Hocamız, Aytac Çağın hocamız, Erbil Çinkayalar hocamız ve Mehmet Levent'i sayabilirim. Bu kadroya ek olarak katılan bir çok genç vardı. Bunlar arasında hatırladıklarım, Sezer, Gülay ve Yıldıran Kaşer kardeşler, Murat Serdengeçti, Kemal Serdengeçti(Hocamızın Kardeşleri), Ömer Anıl (rahmetli), Naziyet Yerebakan ve daha sayabileceğim bir çok meraklı genç vardı. Bu gençlerden bir kısmı Mesela Mete Hatay, Cemal Bulutoğulları ve benim nesilden olanlar o zamanlar daha çiçeği burnunda ortaokul talebeleriydik. Dönemin A grubu ekibini oluşturan yukarıda bahsettiğim kadroyu oluşturan elemanlar bizlerin hocaları, abileri ablaları konumundaydı. İşte bu ablalarımızdan birisi de , ve aslında en iyi kalpli, sevgi dolu ve her zaman hepimize bıkmadan, usanmadan yardımcı olan ablamız da Sezer Kaşer di.

Mustafa Serdengeçti hocamız, Türkiye'de yüksek öğrenimde iken halk danslarına olan ilgisini devam ettirmiş ve Türkiye'nin birçok yöresine ait halk danslarını öğrenmişti. 1972 yılında kurulan Gençlik, Spor ve Kültür İşleri Dairesi folklor şubesinin başında Mehmet Kansu hoca daire müdürü olarak bulunuyordu. Mustafa Serdengeçti Hocamız da halk dansları eğitmeniydi. Halk dansları eğitmeni olarak Türkiye'nin yöresel oyunlarını öğretiyordu. Bunlar arasında öne çıkan yöreler; Antep, Elazığ, Çorum, Erzurum , Van yörelerinin halk dansları idi.

Mustafa Serdengeçti Hocamız bir grup arkadaşıyla birlikte 1977 yılında daireden ayrılarak , HASDER'ı kurdu. HASDER'in, ilk başkanı oldu. 1981 yılına kadar Hasder başkanlığını sürdürdü. Bu arada Kıbrıs Halk danslarını araştıran ekipler içinde de yer alarak ülkemizin yerel halk danslarından bazılarını derleyerek, halkımızın sahip çıkması yönünde çalışmalar yaptı. Bu çalışmalar semeresini verdi ve bugün Kıbrıs Türk halk dansları Hasder'in de inkar edilemeyecek cabalarıyla çok ileri bir düzeye getirildi.

Hocamız, 1981 yılında Hasder'i halk danslarına meraklı genç ve dinamik bir ekibe devrederek öğretmen olarak toplumsal hizmetlerine devam etti. Daha Sonra "Kıbrıs Türk Halk Dansları Federasyon'u" kuruluş çalışmalarına katıldı. 2006-2011 yıllarında 3 dönem Kıbrıs Türk Halk Dansları Federasyonu'nun yönetiminde görev aldı. Hasder ve diğer ekiplerin yaptığı alan araştırmalarının sonuçlarının düzenlenmesi çalışmalarına katkıda bulundu. Bu dönemde federasyonun yayınladığı kitabın hazırlanmasına katkıda bulundu. Son yıllarda bir nostalji ekibi olarak oluşturduğumuz Ağır adımlar derneğinin ekiplerinde Kıbrıs halk dansları ile sahne almış ve 70 li yaşlarına kadar, daha doğrusu yaşamının sonuna kadar eğitimci olmanın yanında bir halk dansları icracısı olmayı sürdürmüştür. Mustafa Serdengeçti, halk dansları camiasında hocaların hocası olarak kabul ediliyordu. Bugün ülkemizde Halk dansları çalışmaları yapan tüm dernek ve kurumların geriye doğru soyağacını takip edersek tümünün de kökeni Mustafa Serdengeçti'ye çıkar. Onun öğrencileri adanın her tarafına yayılarak gerek Türkiye gerekse Kıbrıs halk danslarını yeni kitlelere öğrettiler, yeni dernekler ve kurumlar kurdular ve bu gelişim hala devam etmektedir ve edecektir. Mustafa Serdengeçti hocamız bu niteliklerinden dolayı HASDER'in şeref başkanı olmuştur ve bu sıfatı fazlasıyla hak etmiştir.

Aynı şekilde yakın zamanda kaybettığımız Sezer Kaşer de HASDER'in kurucu üyeleri arasında yer almış ve uzun yıllar, daha doğrusu yaşamının sonuna kadar halk dansları ekiplerinde dans ederek, folklor camiasında sevilip sayılan bir kişi olmuştur.. Halk danslarını son yıllara kadar hiç bırakmayan Kaşer, pek çok alanda HASDER gönüllüsü olarak hizmet vermiştir. Aslında Sezer ablamız sadece bir gönüllü değil, sosyal ve siyasal yaşamın her alanında gençlere, yeni elemanlara sahip çıkan, onlara yardımcı olan, özverili bir güzel insandı. Siyasi alanda da ülkesinin bağımsızlığını, özgürlüğünü, halkının özgünlüğünü ve iradesini sahiplenen bir kişilikti. Özverili tavırları ile O, güçlü ve mücadeleci bir kadındı.

Bu çok önemli iki değerimizi Covid salgını sırasında aynı dönemde birbiri peşisıra kaybetmenin üzüntüsünü yaşıyoruz. İkisi de bizler için yerleri zor doldurulacak kişiliklerdir. Hiç beklemediğimiz bir anda aramızdan böylesine ani olarak gidişlerini hala bugün hazmedebilmiş değiliz.

Anılarını yaşatmak Hasder olarak boynumuzun borcudur
Anıları çalışmalarımıza ve mücadelelerimize ışık tutmaya devam edecektir.

21 Aralık 2022 Mustafa Serdengeçti ve Sezer Kaşer Anı Gecesi Anlatıları

Mehmet Levent

Ortaokulu; Lefkoşada'ki Atatürk Enstitüsü'nde liseyi Haydarpaşa Ticaret Lisesi'nde birlikte okuduk.

Ortaokulda, ozamanlar milli oyun denilen halk oyunları çalışmalarına katıldık. Öğretmenimiz Mümtaz Conger Mustafa'ya "çekirdeksiz efe" derdi.

Halkoyunları en çok öne çıkan ortak yanıydı arkadaşlığımızın.

Yüksek tahsil için gittiği Türkiye'de bu ilgisi devam etti ve kendini geliştirip yeni oyunlar öğrendi. Birlikte Has-Der'in ilk kurucularından olduk.

Folklor denilince ilk hatırlanacak isimlerden biridir Mustafa Serdengeçti.

Kıbrıs halk oyunlarının araştırılması, derlenmesi ve düzenlenmesinde önemli katkıları oldu.

Ben şahsen halk oyunları sevgisini ondan aldığımı söyleyebilirim.

O lise öğretmenliğinden, bende Kültür Dairesi'nden emekli olmuştuk.

Folklor konusundaki çalışmalarına ondan sonra da Has-Der'de devam etti.

Avrupa-Afrika gazetesinin sürekli takipçisi olmuştu.

Arasıra gazeteye uğrar, memleketin içine düşürüldüğü vahim durumları konuşurduk.

Dayatılan düzene öfkesi büyük oldu her zaman.

Hep isyankar ve aykırı bir yerde durdu talimatla yönetilmeye, haksızlık ve adaletsizliğe karşı.

Covid'e yenilecek insan değildi.

Ama tekleyen kalbi bunu daha fazla kaaldıramadı.

Şahsında çok değerli ve aktif bir kültür insanımızı yitirdik.

Onu sevgi, saygı ve özlemle anıyorum. Işıklar hep yoldaşı olsun...

YOK OLURKEN ULUS IRKAD

Summary:

When we say colonialism or neo-colonialism, we have always had the same processes that Western European countries, whether it is Spain, Portugal and other developed ones, have always applied in the world. Of these, Neo-Colonialism was to continue with some sort of differentiation from the old one, and these would certainly have differences in themselves due to the continuation of Colonialism. Colonialism in our country has come to the Strategic Colonial stage as a continuation of the old with the basic motives, first with the danger of the environment and the excuse of not being surrounded, and it has continued with the fields of "Hydrocarbons" with the introduction of nationalism, racism and chauvinism into the new even worse than the old one. "Imperial racism" is racism against the peoples living under the colony, and with this racism there is a drive to move a population to the colonial country and to destroy the values that belong to this population and the indigenous people there. Every colonial state practiced this, and of course such countries tried to maintain their own administration by producing upper classes from the indigenous people (see Hardt & Negri, 209, 2001).

Sömürgecilik veya Yeni Sömürgecilik derken aslında Batı Avrupa ülkelerinin, İspanya Portekiz ve diğer gelişmişleri de olsun dünyada uyguladıkları hep aynı süreçler olmuştur. Bunlardan Yeni Sömürgecilik de, eskisinin bir şekilde farklılaşmasıyla devam etmesiydi ve bunların da kendi içlerinde muhakkak aslında Sömürgeciliğin devam etmesinden dolayı farklılıkları olacaktı. Ülkemizdeki sömürgecilik gene temel güdülerle önceleri çevre tehlikesi ve kuşatılmama bahanesiyle eskinin bir devamı olarak Stratejik Sömürge aşamasına gelmiş ve gene yeninin eskisinden de beter bir şekilde içine milliyetçilik, ırkçılık ve şövenizmin de girmesiyle "Hidrokarbon" alanlarıyla devam etmiştir. "Emperyal ırkçılık" sömürge altında yaşayan halklara karşı ırkçılıktır ve bu ırkçılıkla sömürge ülkeye nüfus taşıma ve bu nüfusla oradaki yerli halka ait olan değerleri yok etme güdüsü mevcuttur. Her sömürge devleti bunu uygulamıştır ve elbette bu tip ülkeler yerli halktan da üst sınıflar üretilip kendi idarelerini devam ettirmeye çalışmışlardır (Bk. Hardt&Negri,209,2001.)

" Emperyal kontrolün ikinci uğrağı, farklılık temelli uğrağı, emperyal alana kabul edilen farklılıkların olumlanmasıyla ilgilidir. Tüzel açıdan farklılıkların bir kenara atılması gerekirken, kültürel açıdan farklılıklar kutsanır."(Hardt&Negri,212,2001). Sömürgeleşen ülkenin folkloru, kültür değerleri yani herşeyi tektipleştirmeye uğrar ve dominant egemen ülkenin ya ayrımcılığına, ya tektipleşmesine ya da sonuçta yok olmasına kadar gider (Bk.Ferro,2017).

Tüm sömürgeciler sömürdükleri ülkeyi uygarlaştırma ve insani değerleri öne sürerek ortaya çıktılar veya işgalci oldular. Daha sonra ise idare edilenin başkaldırmasına mahal vermemek için nüfus taşımaya başladılar. Aslında kurtuldum denilmesine rağmen kurtulma yerine eskisinden de daha bağımlı bir duruma gelindi. Hiçbir zaman sömürge halkları kurtulamadı. "Kendi ülkemizde yabancı olduk" sözü o dönemlere mahsus bir sözdür (Ferro,391,2017). Hatta bağımsızlıktan sonra birçok insan sömürgeci ülkeye gitti. Orada yaşamaya başladı. Örneğin Kıbrıs'ta da bir dönem insanlar İngiltere'ye gitti. Bugünlerde aynı durumlar var ve Kıbrıslı Türkler, refahı ve burjuva demokrasisi daha iyi olan İngiltere'ye gitmeyi tercih ediyorlar. (Refahı, asgari

ücreti, hayat koşulları hatta demokratik yapısı Batı'dan daha iyi olsa Türkiye'ye yönelmezler miydi? Kimbilir...u.ı.) Refah ve sağlık koşulları elbette bunda büyük rol oynamakta ve tabii ki Batı Avrupa'da elde edilen Burjuva Demokratik Devrimlerinin kazanımları oradaki sistemleri, emekçilerin menfaatine, Doğu'daki şartlara göre daha fazla etkilemekte.Batı'daki Sömürgeci ülkelerin veya Batı Avrupa'nın bir Rusya veya Türkiye'den karşılaştırılamayacak kadar daha fazla verdiği haklar var. (Bugünlerde İngiltere'de gerilemeleri görmek gerekiyor elbette,u.ı.). Çalışma şartları ve asgari ücretin daha yüksek olması gerçeğini elbette reddedemeyiz. Fakat oralarda da yoksulluğun olduğu bir gerçek ve oralarda da şartlar gün geçtikçe zorlaşmakta. Elbette bu sömürge ülkelerde acılar da yaşanmıştır ama dünyada geldiğimiz çağda anlaşılması gereken demek ki tüm dünya özgür olmadan ve de Batı Aydınlanmacı felsefesi (Sosyalist ideolojinin temelinde yer almalıdır,u.ı.) tüm bu ülkelerde yaşanmadan, bu sömürge ülkelerin ezilen kesimlerinin tüm dünyadaki ezilenlerle birlikte gerçekten kurtulması mümkün olmayacaktır. Tuhafı şu ki Kapitalist emperyalist sömürgeci ülkelere alternatif olarak ortaya çıkan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğindeki yapı da sonraları kendi içindeki evrimsel değişimlerle sonuçta Rus dominantı veya Rus şövenizmine, ırkçılığına ve milliyetçiliğine (Sovyet bürokratik Baskı Rejimi şövenizmi Bk. Ferro, 267,2017) dönüşerek kendi çemberinde tuttuğu ülkeleri de maalesef ister kabul edelim veya etmeyelim bir nevi sömürgeleştirmiştir. Reelleşen Sovyetler Birliği hem Dünya Devrimini hem de kurtardım dediklerini ihanete itmiştir. Ukrayna sorunu geçmişte yapılan bu tip hatalardan bugün dünya barışını etkileyecek bir duruma gelmiştir. Stalin'in İkinci Dünya Savaşı sonrasında Baltık ülkelerine nüfus taşımasının şu anda tartıştığımız Sömürgeci ülkelere farkı nedir? Bunun için 1917 Sovyet Devrimi ve de Beş yıl yaşayabilen bu devrimin neden daha sonra bir kâbusa döndüğünü, devrim romantizminin neden beşyıl sonra ortadan kalktığını, kendine solcuyum diyenler araştırmalıdır.

Tarihsel olarak sömürgecilikte üç aşama görülmektedir ve bu tarihte de üçe ayrılmaktadır:

“Sömürgelerin egemenliği ve bunların sonuçları farklı tipte konumlara yol açmıştır. Bunların kimi özellikleri sömürgecilik sonrası dönemde bile kısmen yaşamıştır. Buna göre ilk elde şu ayrımlara dikkat çekilebilir:

1. Kapitalizmin gelişiminde serbest rekabet aşamasındaki eski tip sömürgeleştirme ya da yayılmacı tipteki sömürgeleştirme. 1830'da fethedilmiş olan Cezayir bunun en son örneklerindendir.
2. Fas gibi, Fransa özellikle 1871'den sonra yaptığı fetihlerinin çoğunun dahil olduğu, başka nedenlere olduğu kadar, endüstri devrimine ve mali kapitalizme bağlı yeni tip sömürgeleştirme İngiltere'nin ve Almanya'nın Doğu ve Güney Afrika'daki yayılmacı politikaları da buna örnektir.
3. Sömürgeci olmayan emperyalizm: Mısır'ın 1881'deki durumunun tanıklık ettiği üzere, örneğin Osmanlı imparatorluğunda geçici bir süre, bu tip daha saf bir biçimde gelişir.- yani egemen olunan bölgeye yerleşimciler yerleştirilmez-. Londra, Latin Amerika'da yerini Birleşik Devletler'e bırakmadan önce Arjantin'de de, Peru'da da hakimdi. Bu bayraksız emperyalizm XX. Yüzyılın ikinci yarısındaki bağımsızlık hareketlerine rağmen yaşamını sürdürmüştür. Kısacası, emperyalizm ve sömürgeleştirmenin çeşitli biçimleri üst üste ve iç içe görülmektedir.”(Ferro,48,2017)

TÜRKİYE’NİN KUZEY KIBRIS POLİTİKALARI DA YUKARIDAKİ SÜREÇLERDEN AYRI DÜŞEMEZ

Kıbrıslı Türklerin şu anda içinden geçtikleri süreçler dahil aslında Türkiye’nin istirdat politikaları ve Kuzey Kıbrıs’la bağlı olarak tüm Doğu Akdeniz’de etki ve hükümler kurarak yayılmacılığını devam ettirmektedir. Ahlak, kültür ve çalışma şartlarından tutun herşey elbette tektipleşme adı verilen sömürge ülkenin tüm değerleri hakim egemen ülke tarafından empoze edilmekte ve uygulanmaktadır. Kıbrıs’ın son 70 yılındaki olayları izlersek bu şekilde bir sonuca varırız. Bu sonuçta elbette Kıbrıslı Türkler zararlı çıkmışlar ve çok az olan nüfusları İngiltere , Kanada ve Avustralya’ya 1974 öncesinde ve sonrasında da dünyaya göçle yayılmaya, ülkeden yok olmaya devam etmiştir. Türkiye’nin Kuzey Kıbrıs’ta kontrol kurmasıyla, hayat standartları düşen, asgari ücretle geçinemeyecek duruma gelen Kıbrıslı Türkler, adayı bir kez daha 1974 itibariyle terk etmeye başlamışlardır. Ekonomisi çöken, aynen Türkiye’de olduğu gibi baskıcı şartların hakim olmaya başlamasıyla Kıbrıslı Türklerin göçetmekten başka yapacakları bir şey kalmamıştır.

Kuzey Kıbrıs’ta yapılan bir anket maalesef Kuzey Kıbrıs’taki kötü durumu ortaya koymaktadır:

‘KKTC’de aşağıdaki durumlarda, rüşvet vermek ya da el altından (kayıt dışı) fazladan ödeme yapmak ne kadar yaygındır?’ sorulmuştur. WEF kaynaklı bu soruya ülkemiz şartlarına uygun olarak fazladan iki durum eklenmiştir. Bunlar, arazi ve kredi tahsisi rüşvetin en yaygın olduğu alanlar olarak öne çıkmıştır. Ankete katılanların %63’ü arazi tahsisi sürecinde çoğu zaman ya da her zaman rüşvet olduğunu söylerken, bu oran kredi tahsisinde %56’dır. Bu iki sorun mukayese olanağı olmadığından endeks skorunun hesaplanmasında kullanılmamıştır. Bununla birlikte ülkemizdeki yolsuzluk algısına ışık turması açısından bir gösterge niteliğindedir. Katılanların sırasıyla sadece %18 ve %21’i bu alanlarda el altından ödeme yapmanın çok ender olduğunu ya da hiç olmadığını belirtmiştir.” (Gökçekuş & Sonan,21,2018)

“Üst kademe memurlarla alt kademe memurlar arasında bir mukayese yapmaları icap eden soruya katılımcıların vermiş olduğu cevaplarsa, bu iki grup arasında bir ayrım olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Katılımcıların %60’ı üst kademedeki memurlar arasında yolsuzluğun yaygın olduğunu düşünürken, bu oran alt kademe memurlar arasında aşağı yukarı üçte bir seviyesine inmektedir” (Gökçekuş & Sonan, 22,2018)

Kıbrıslı Türklerin durumlarını aşağıda bir siyah Afrikalı’nın sözlerinde de sanki de bugün yaşarmış gibidir. Siyah Afrikalı şunları söylemekteydi:

“Başlangıçta beyazlar geldiler ve topraklarımızın bir kısmını aldılar... sonra geliştirdiler ve topraklarımızı daha öteye ittiler, hayvanlarıyla birlikte. Binalar inşa ettiler ve durumlarını sağlamlaştırdılar, topraklara büyü aracılığıyla boyun eğdirmek için misyonlar kurdular.... Topraklarımızı daha da ötelere itmek için önce bir kale, sonra toprak, derken misyonlar....” Bir Hosa şefi şöyle diyor: “Hükümet benimle bir erkekle konuşur gibi konuşmuyor, bana ‘şunu alacağım’ demiyor....Haklarımı karanlıkta alıyor. Hükümet bir kurt”(aktaran D.M. Schreuder, TheScrambleforSouthernAfrica.) Sanırım yukarıda söylenenler bizim karşılaştıklarımızdan veya yaşadıklarımızdan pek de farklı değil...

KAYNAKÇA:

Hardt,M&Negri,A(2001) İmparatorluk, Ayrıntı Yyainevi, İstanbul.

Ferro,M. (2017) Sömürgecilik Tarihi,İmgeKitabevi,Ankara

An,A. (2002) Kıbrıs Nereye Gidiyor?, Everest Yayınları, İstanbul.

Gökçekuş,Ö.&Sonan,S. (2018) Kuzey Kıbrıs Yolsuzluk Algısı Raporu, Atyeş Matbaacılık Ltd, Lefkoşa.

Özgeçmiş:

Ulus İrkad

5 Eylül 1957 tarihinde Baf'ta doğdum. Çocukluğumda ancak 1960-63 yıllarında sadece üç yıl sürecek bir huzur ortamı geçirdim. 21 Aralık 1963 yılında daha ilkokula yeni başladığımda Toplumlaraarası çatışmalardan dolayı eğitimim durdu. Birkaç yıl sonra tekrar hızlandırılmış eğitimle okuluma devam ettim. 1969 yılında ilkokul'dan mezun olarak Baf Kurtuluş Lisesi'nde eğitime başladım. Maalesef 1974 yılında savaş nedeniyle, bu defa da savaş sırasında mevzide olduğumdan dolayı 17 yaşında esir düştüm. Bir sene sonra tekrar Kuzey Kıbrıs'ta Mağusa'da Namık Kemal Lisesi'nden mezun oldum. 1976 yılında Türk Öğretmen Kolleji'ne başladım ve 1979 yılında da mezun oldum. 1979-1981 yılları arasında askerliğimi tamamlayarak 1981 Şubatı'nda gene Mağusa'da öğretmenliğe başladım. 37 yıl eğitim hizmetinden sonra 2017 yılında emekliye ayrıldım. Öğretmenliğim sırasında birçok dergi ve gazetede makaleler yayımladım. Gerek Kıbrıs'ta ve gerekse dış ülkelerde yazılarım ve kitaplarım yayımlandı. Bu arada öğretmenlik hizmetim sırasında İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde eğitim üzerine burslar kazanarak kendimi geliştirdim. 2003 yılında Yakın Doğu Üniversitesinde Masterlik, 2020 yılında da gene Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde Eğitim Bilimleri üzerinde doktora yaptım. Şu anda emekliyim ve okuyup yazmaya devam ediyorum.